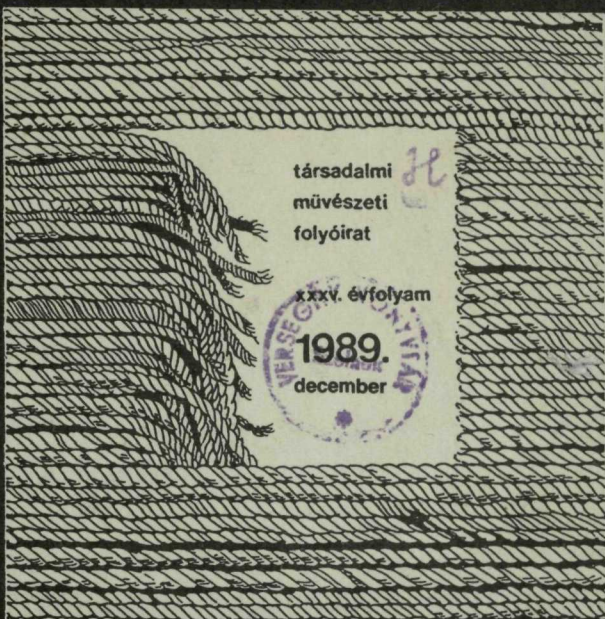

JÁSZKUNTSÁG |

6

Levétel a keresztről

Vasadi Péter

Bujkálók benned

Fehér lábad fekete szőnyegen.
Átlászó ingben forogsz,
mely körbelobogja a tested.
Nevetésed végigömlik a hátamon,
mint a hűvösség, de nem
csökken a távolság köztünk.
Egyre növekszik ez a vadállat,
s minél hosszabb, annál
arányosabb. Ki tette, hogy
együttlétünket csak a fájdalom
függőőnya méri? Miért
tapadok hozzád, ha a bőröd
nem képes letagadni
csontjaidat? Fekete homokot
merítesz a fatálba, holott
aranylik alattunk a folyópart.
Város vagy, téged magasba építettek!
Bujkálók benned, mint egy
terrorista, rettegve, mikor ránt
pisztolyt rám a valóság.

Bennem bujkálsz

Fehér pisztoly hever fekete szőnyegen.
Angyal dobhatta el, mikor elfogytak
sugártöltényei. Vajon te küldted őt,
utánam lopakodni? Vagy megvédeni
engem álarcos igazamtól?
Támadni látszik, aki véd, s aki támad,
ölel ebben az állóharcban.
Mind téged keresünk: te pedig
testem belső dombjai közt bujkálsz,
mint egy napszitta tuareg
a homoksivatagban. Néha előlépsz,
cammog utánad vérfoltosan
a távolság, s le nem veszed
kimondhatatlan szemedet rólam
alkonyatig. Látom kezekben a tálat
az irtalom aranyával.
Nevetsz az angyalokon.

Ezek tábori csendőrök, fehér
sisakban, fehér keresztszíjba szorítva,
fehér pisztolytáskával az oldalukon,
s túrják testemet, mint a vizet,
száguldozva bennem vizisíken.
Halkan nevetsz az angyalokon.

"Idézet"

Kipke Tamás

/nem-acél/

Nem vagyok acélból, állapítja meg hősrünk, aki valójában inkább antihős, szögezzük ezt le mindjárt az elején, a továbbiakban erre vonatkozóan semminemű reklamációnak nem adhatunk helyt, antihősrünket nevezzük talán Antinak, vagy legyen a jobb hangzás végett, mondjuk, Anatol. Nem vagyok acélból, mondja fájdalmasan Anatol, előző este nagy vitában volt megint a barátaival, a változatlanság kedvéért újra csak politizáltak, taktikák és stratégiák, csontszáraz helyzetelemzések és nemzetmentő endlőségok röpdöstek az asztal fölött. Jobb lakásviszonyokkal megáldott, kevésbé középkelet-európai országokban szalonforradalmároknak neveznék ma is az efféléket, itt legfeljebb nappali vagy hálószobaforradalmárokról lehet szó, mely utóbbi kifejezésben senki ne véljen valamiféle utalást látni a barátok különféle intenzitású és különféle gát-lásokkal, illetve azok hiányával küszködő szexuális életére. Politizáltak, Anatol valami erkölcsi ellenállásról és morális tőkefelhalmozásról beszélt, ajkáról, mint a középkori táblaképszenteknek, kanyargott a pátosz, szájában meg közben megcsomósodott a sörízű nyál, gyomránál és farkánál tartják fogva az embereket, vallja Anatol, az lehet csak szabad, aki meg tudja állni. Zegzugos hallójáratában ott bolyongnak még tegnapi mondatai, így tehát heveny lelkifurdalást érez, mivel most megint nem állta meg, egy túlkalorizált vacsorát interiorizált éppen, azaz "tett belsővé", siet magát gyorsan kijavítani, mert emlékezetének sima tükörvizén lebegve elindult felé Teofán atya, hajdnavolt magyartanára, aki mindig óva intett az idegen szavak indokolatlan használatától, hiába, egy bizonyos kultúrморális szint fölött már lelkiismeretfurdalás sincs további lelkifurdalás nélkül. Anatol testének gazdasági bejáratában egymás után tűnt el a mexikói teknősbékalevest követve a székelyhídi sertésmáj, amit barátja emlékére szokott elkölteni, feltoluló emlékekkel körítve, talán ezért kéri tányér helyett mindig tálon az ételt, hogy minden elférjen szépen, két adag vörös, pontosabban fehérből csak rózsaszínre festeni sikerült káposzta, két ilyen művörös, aztán egy dupla túróscsuszta, majd habkönnyű somlói galuska zárta az étek eposzi enumerációját. A szokásos három "úti vacsorásóft" most amolyan csoda gyanánt követte a negyedik, aztán a kávé csersavas keserizét szétcsapandó ötödik sör, Anatol kissé kilengeni érezi magát az eszményinek vallott állapotból, igaz, sosem is állapotodott meg az ideális életformánál, lengett, lengett inkább folyton, mint az inga. Evett és ivott tehát, mivel vidéki riportúton volt éppen, s az ilyesmi éppúgy együtt jár a riporttal, mint a hajnali kelés, a másodosztályú utazás, a takarékon lobogó figyelem a helyszínen, a sztereotípiákat aláaknázó egy-két valódi kérdés, s a tudat, hogy másnap vagy harmadnap délelőtt a hazafelé imbolygó vonat büfékocsijában, a téma súlyosságától függően három-négy sör mellett, lekeni a riportot, kopffal vagy lead-del, két dímmel és belső alcímekkel, tipográfiai utasításokkal egyetemben. S aztán leszáll a vonatról, beburkolózva télvíz idejére tartogatott, agyonviselt száguldó-riporter-kabátjába, s megkérdőjelezhető öniróniával, mint a nagy riportert, elindul a szerkesztőségbe, vannak pillanatok, mikor igen jó újságírónak képzelet magát. A redakció ajtajában aztán megemeli a munkásmozgalom hőskorát idéző, maga által érthetetlen okból andante furiosonak nevezett sapkáját, és elbődül, "proletárdiktatúra", vagyis készítse magát a gépíró, mert diktálni fog.

De most még este van, ezt kívánja tőlünk az idő modern kezelése az irodalmi műben, és szerencsére este van különben, azaz objektíve is. És Anatol kesereg, szemét az

éteriem műanyag álmennyezetére emeli, tekintetében szentágostoni bűnbánat, hogy nincs acélból, mert megintcsak evett és ivott, s tudja már, lévén, hogy olykor előre lát a jövőbe, hogy a többé-kevésbé szokásos estéli futás is elmarad ezúttal. Nem vagyok acélból, tündöklik, de ezt acélosan vállalom, kérlelhetetlenül nézek szembe a saját kérlelhetőségemmel, pillantása lassan alászáll az álmennyezetről, kicsit kötöz még a zsúfolt kékfüstű étteremben, aztán hirtelen megáll egy asztal fölött. Zümmögő szembogara egy kérlelő tekintet ártatlan virágkelyhére lert, ő, izgalom atyja, ne hagyj el, lustán, kelleltözve döng még egy kicsit, úgy lassan-csábulóan, másfél-két évtized rutinja ez, porzunk, porozgatunk, de hátha mégsem nekünk nyílik minden virág. Mint most se, még jókor észleli, a tárulni kész kehely, az ágaskodó bibe más porzót remél, hirtelen harsány, hátulról fújó "prosit" sodorja el. Kis híján, egy szökén kopaszodó hatalmas német, emelkedő kezében konyakkal teli kétdecis pohár, a tárulkozó virág meg lágyan imbolyog az ígéretes szerelmi szélben, Anatol arcán előjelet vált a mosoly, élvetegeből józan bölcsre fordul, és lelkében egy újabb napra győz a házastársi hűség.

Ül a notesza fölött a szobájában, az ágy szélén, előregömyedve, egy szál törülközővel a testén, olyan lehetek, mint Gandhi, gondolja, félpucéron, szemüveg meg ez a fehér akármí, érzi azonban sörtől és a fentebb már kivonatosan ismertetett vacsorától duzzadó hasát, s fejében rögtön módosul a hasonlat, inkább olyan, amilyennek Gandhi álmodta magát éhezésének lidérces éjszakáin, így jó. Írni akarna, ül és csavargatja a tolla kupakját, saját kupakjának csavargatását valahogy színvonalán alulinak érezné, egyedül van a kis hotelszobában, rádió és tévé nélkül, az asztalkán egyetlen üveg hamutartó, így egyszerűen nem lehet rendet rakni rajta, amivel pedig otthon könnyedén eltöltött egy-két órát, közben belelapoz pár könyvbe, s aztán már otthon is az asszony, a gyerekek meg a kutya, s akkor ugye már tovalebben az ihlet, elodáztatott a betűsorozatvetés mindennapi félsikerélménye. A nagy mű valahogy nehezen alakul, állapítja meg magában némi kaján öncsalással, mintha legalábbis spongyával törölgetné a vért zaklatott homlokáról, nem, a vérizzadás nem az én műfajom. A keresztrefeszülésről meg régen letettem már, mikor az első képszoget belevertem a mutatóujjamba, sokadik albrételem lakályosítása során, de egy kis vérizzadás azért jó volna, mégiscsak más-képp néznék szembe magammal személyigazolványom első oldalán, de talán az a legnagyobb keresztünk, hogy nem választhatjuk meg a keresztjeinket.

/görög/

A nő a recepcióban azt hihette, talán analfabéta, mert vagy fél órán át töprengett a bejelentőlap fölött, kezében olykor megpörgette a tollat, máskor fölemelte pillantását a tenyérszerű papírról, a nő mögé nézett, ahol a szobakulcsok rekeszei sorakoznak, de tekintetének fókuszát valami távoli tériidőre állította. Beírta a nevét, Konstantin Anatol, imádta a neveket, a bemutatkozást, előfordult, hogy egy héten belül, rossz lévén az arcmemóriája, ugyanannak az embernek kétszer más-más nevet mondott, az illető azóta is susogja, hogy vigyázni kell vele, mert biztosan valami hőember, de aligha lehet szavahihető, gondolta később Anatol, mert azóta se érzi, hogy eléggé vigyáznának vele. Egy mániákus újrakeresztelő nagyvonalú buzgalomával újabb és újabb neveket adott magának és maga körül mindenkinek, egyetlen nagy, titkos szertartással avatta utazásait a mozgólépcsőn, nézte az elsuhanó arcokat, s próbálta ellátni őket az egyetlen igazán megfelelő névvel. A név és az ember összetartozása sokkal lényegibb és misztikusabb is, mint azt a felületes névadók vélik, az embernek csak egyetlen neve lehet, de ugyanaz az ember azonos-e vajon minden szituációban, s ha nem, miért ne lehetne mindenkinek percről percre új neve? Ki is vagy te, Anatol, tűnődött, és most éppen görög szüleiére gondolt, akik a katonai diktatúra vérfürdőjébe fulladtak, őt magát is éppen hogy ki tudta még menekíteni Mariasz, a szomszédasszony, akinek olyan arca volt, mint az őszi szántás. Szegény Mariasz, hajolt párálló emlékei fölé Anatol, a szoknyája alá bújtatott, így lopott át a határon. Mint egy kíváncsi harangnyelv, rejtőztem és imbolyogtam a sokrétű ruhák rejtekében, hat éves voltam, szőke és kékszemű, sokak életében én vagyok az egyetlen kékszemű, szőke görög, nehéz, de szép gyermekkorom volt, , mondják távoli ősemim márványsima anyanyelvén, ami szép, az nehéz, mondhatom magam is, aki alapvető szexualánelméleti ismereteimet például az illegálisban, egy rázkódó teherautón szereztem. Anyja neve, apja neve, már tíz perce ülök e két kérdés fölött, hogy is hívják hát az apámat és anyámat, azért, mert kisgyerekként elszakítottam tőlük, még kell, hogy tudjam a nevüket, nekem ennyi maradt a családomból, amit őriznem kell, mint az áldozatok emlékét hirdető tüzet. Sziderasz és Apuela, ez az, Sziderasz Konstantin, apa még a keresztnevét viselte elől, és Apuela Konstantin, a görög asszonyok sosem említik többé leánykori vezetéknevüket, ennyi legyen elég, többet tudnia már nem illik egy hazátlanak, a szíve is csak sajogna belé. A "foglalkozása" rovatba írássék csak az újságíró, a dramaturg már sok volna, ennyi görög együtt gyanús, ehhez már Antigoné kellene a recepcióba, nem egy ilyen posztra némben, legyen mondjuk Wetterhahn Imréné született Lombos Elvira, aki gyanakszik és ugyanakkor folyton megváltást remél, két házasságából másfél gyerekkel került ki vesztelen, a másodikat a legutóbbi férj anyja neveli Somogyiszobon, kéthetente láthatás, az ex-férj egy stockholmi bárban zongorázik, Anatol egyetlen pillantással fölmérte a helyzetet, "de még perelhet, van esélye", rendezte el magában ezt a dúlt asszonyi sorsot. A nő bizalmatlanul vette el a közel fél óra alatt kitöltött cédulát, bizonytalan pillantásokat vetett a sok idegen névre, születési hely Pireusz, így latin, sőt magyar betűkkel, és nézte nőünk kissé fátyolos szemét, s láthatóan azon tűnődött, vajon tényleg görög-e a pasas, vagy csak szórakozik vele, Anatol meg az antik hősköz illő lkasszikus nyugalommal arra gondolt, ha a nő netán megszólalna görögül, akkor rezzenéstelen arccal fejére olvassa a Miatyánkot és Eusebius egyházatyától azt a két és fél bekezdést, amit a papi gimnáziumban ebből a gyönyörű nyelvből megtanult. A nőben, látta, lassan elpihent a kételkedés, sőt lelkében tiszta karsztforrásként kezdett buzogni a részvét, sűrűsödő pillantásával tetőtől talpig végigsimogatta a férfit, akinek bejelentőlapján az állampolgársága kérdés mellett az állt, hogy hontalan. Anatol látta, hogy győzött, adott egy könnyű visszajelzést, de semmi sematikus reakció, semmi le-

rohanási kísérlet, ezzel kissé, bár jólesően, meg is lepte a nőt, aki hirtelen nem is tudta, melyik lábára álljon, maradt hát, ahogy volt, bal lábára és bal könyökére nehezedeve, jobb lába meg térdben derékszögig emelve ütemesen lendült jobbra és balra, jobbra és balra, mint a kasza ősszel az illatos firdoszi mezőn.

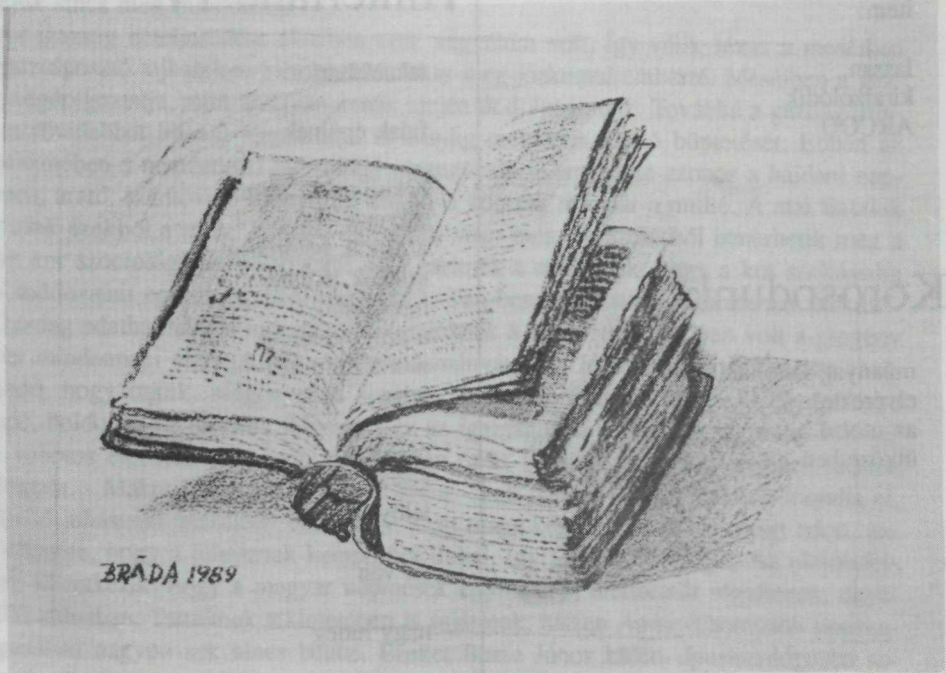
/íme/

"Stílusirányzatom az önkritikai realizmus", derűs önelégültséggel olvasta Anatol a frappánsnak érzett legelső mondatot az újonnan vásárolt, alkalmasnak ígérkező füzet legelső oldalán, ez a legfontosabb, a legelső mondat, amely irányt szab a további gondolatoknak, medret váj az utána ömlő mondatoknak, ez a kulcsa minden műnek, örömmel nézegette, forgatta hát a megtalált kulcsot, zsebre tenni nem tudván a magára tekerter egy szál lepedőbe. Megnyugodott, mint aki sínre tette művét és életét, kicsit meg is borzongatta a sín acélos fémhidge, kiegyenesedett a görnyedt Gandhi-pózból, kitarkarta magát a fehér frottírból, mint a sebes testű költő, fejébe húzta fentebb andante furiosónak nevezett sapkáját, és beállt a zuhany alá, emelt fővel, ahogy látni szeretné magát. Most viszont a rózsát látta, ezt a megfordítva, lefelé nőtt, embert permetező vasvirágot, s gondolatait szerteszét sugározta a vízzel a zuhanyrózsa minden irányába. Határozatlan kontúrú képek váltogatták egymást a fürdőszoba fehérre meszelt mennyezetén, önmagát látta megsokszorozódva, legkedvesebb vágyálmopózaiban, amint megnyilatkozik, vagy távoli ágyak végtelen hőmezőin diadalt arat, a jótékony melegvíz mindenkor lemosta emlékezte felszínéről a vereségek és megszegyenülések hideglelős képeit, ezért is fürdött és zuhanyozott mániákusan, ha tehette, naponta kétszer-háromszor is, testén pergett a víz, lelkének fehér szélesvásznán meg életének hollywoodi sikerfilmje.

A nő, húzódott mosolyra Anatol szorulásos szíve, a nő nevetett, fejét hátravetette, száját nagyra tátotta, Anatol mélyen belelátott, alulról nézhette hibátlan fölso fogsorát, enyhén remegő nyelvét, ami kifejezetten erotikus izgalmat ébresztett benne. A nő az ajtónyílásban állt, a keretnek támaszkodva hintázott nevetésben, be-befordulva az irodába, ilyenkor könnyedén a szorosan mellette álló férfihoz simult, kemény, forró, határozott önértéktől duzzadó feneke volt, mely az élet áramaival járta át Anatol csípőre tett kezének immár kifelé fordított tenyerét. "Helga", mondta a nőnek a benzinkút melletti kis presszóban, "Helga, neessen még! A maga kedvéért átdolgoznom bohózatba az anyám temetését, csak neessen!", izgató és ígéretes volt ez a nevetés, ő meg élvezte, hogy megneveteti, kinézett az ajtóból, látta, ketten puszognak még a bejárat melletti asztalnál, már fizettek, de az Istennek se akarunk indulni, utolsókat leheli a pulton a kávéfőzőgép, csuklóján viszont indulót zenél már a kvarcóra. Helga nevetéséből már csak az izgató hangokra figyelt, az ígéret egyelőre ígéret marad, de ez a nevetés így sem volt mindennapi, Anatol meg mert volna esküdni, hogy közben megnevedesedett a nő bugyija, majdnem ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy odanyújjon az öléhez, a szoknya alá, s a harisnyanadrágon át is érezze, hogy sikere volt. Végül persze nem nyúlt a szoknya alá, kárpótlásul viszont kifinomította szimatát egy pillanatra, s bizony határozottan érezte ezt az összetéveszthetetlen, enyhén csípős illatot, élesen különválva a könnyű parfüm, az intenzívebb szappan és intimspray szagegyvelegéből, azt, amiről az előbb még tapintással szeretett volna megbizonyosodni. Helga nyújtózott egyet, egy-egy finom rándulás még végigfutott a testén, közben csukódott a bejárati ajtó, ő meg dudorászva, könnyű léptekkel elindult leszedni az utolsó asztalt.

Tappogott a zuhanytálcából már-már kiloccsanó, bokáig érő melegvízben, és hirtelen megvilágosodása támadt, mint mikor a mozigépből kifut a film. A műnek róla magáról kell szólnia, az önmagához való viszonyáról és egyéb mindenféle viszonyairól,

önkritikusan, az önkritikai realizmus által megkövetelt objektivitással s ugyanakkor pártossággal is. Nézte önmagát, objektíven, ugyanakkor pártosan simogatta kerekedő, szőrös hasát, a sapka ellenzőjéről objektíve csöpögött a víz, ő meg pártosan mégis azt remélte, hogy nem-acélos testén nem fog majd a rozsdá. Ki vagy te, Anatol?, fordult magához, s talán a hirtelen fordulat tette vagy a kérdés mélysége, de beleszédült, fogódzó után kapkodott riadtan, szerencséjére a rózsza tövén mindjárt kettőt is talált, élénk kék és piros színekkel megjelölve, segítőkészen simultak görcsösen kapaszkodó kezébe, hogy mentse a menthetőt, mielőtt tussal veszítene e gyötrelmes birkózásban. Egyensúlyát visszanyerve sietős léptekkel hagyta el az iménti tusakodás színhelyét, s ettől mintha újra nekibátorodott volna, ki vagy te, Anatol?, fogas kérdés, talán föl lehetne akasztani rá a kabátomat. A kabát még mindig ott hevert az ágyra dobva, ahogy lehámozta magáról a túlfutott szobába lépve, amíg önazonosságát latolgatta, kis víztócsát eredményezett maga köré a műanyagpadlóra, és tovább gyarapította, mikor előrehajolt a kabátért, s újabb zuhatagocskák szakadtak le a sapka ellenzőjéről. Állt a sivár szalodai szoba közepén, meztelenül, fején a csöpögő andante furioso sapkával, kezében száguldó-riporter-kabátjával, fogas kérdésektől szorongatva, s egy pillanatra mintha kívülről látta volna magát, fölülről, egy-két emelettel följebből, vagy csak egyszerűen magasabb szempontból, valami szenttelen szeretettel, íme az ember.

Nagyapám bibliája

Farkas Olivér

Holnaptól - holnapig

naponta
robbanás szédít
s miként az őszi fák
egyensúlyomat
veszítem

bábéli erők fogytán
az irányok
bebábozódnak:
felemel
s leejt
az ISTEN

tegnap
süket alkonyat volt
mára
elnémult a lélek
holnaptól - holnapig
élek!

item:

lassan
kirajzolódik
ARCOD

Korosodunk

műanyag katonáink
elvéreztek
az utolsó
ütközetben

Nyel ...

betanultad -
mem tudod
hiába
jobban nem megy
örökre
végleg elvadult
fekélye rág
a kételyeknek

érthetetlen
a beszéded

ég veled

elfelejtetted:
az A NYELV
amelyiken

értenek

Hinterland IV.

takarásban

falak épülnek

bekerítve az ösztön
rekrutái
a csikók betörettek -
szemek lőrésén
hamufelhő;
a száj - felelget
morzézlik a kéz -
jelez -

madarak
csikók
lelővettek

tél van

nagy hideg

Makra Sándor

Népmesei történetek

Jézus urunkról meg Péterről

A Krisztusról meg Péterről szóló vándorlási történetek éppen úgy a nép ajkán születtek, mint a népdal. A közös élmény szülte. A Bibliához nem sok köze van, mindössze annyi, hogy Jézus feddhetetlen, Péter meg jóhiszemű, naív. Műfajilag a legenda, monda, mese keveréke. Legtöbb bennük a népmesei vonás. Ezek közül is a tanító-mesék felé hajlik, hisz szinte valamennyinek csattanós erkölcsi tanítása van. A népképzlet szerint mind a ketten világszegény vándorok, akárcsak az, aki megteremtette a történetet. Éppen ezért a régi világban minden szegény ember magáénak vallotta. A gazdagokon másképp nem tudott ütni, csak úgy, hogy Jézussal igazságot szolgáltatott magának. A gyűjtemény nagy része a katolikus plébános, Kálmány Lajos katolikus vidéken gyűjtött kéziratos hagyatéka. /A Néprajzi Múzeum tulajdonában./ Erkölcsi tanítását - felekezetre és világnézetre való tekintet nélkül - minden jóakarátú ember megszívelheti. Az igaz, elvétve akad köztük olyan is /pl. Miért nem börtölnék a reformátusok?/, amely a régi katolikus-protestáns ellentét szóharcának a maradványa. Ez a szóharc már az iskolában elkezdődött. Népünk a dogmatikai különbségeket ezekben a mesékben nem ismeri. Jellemzőjük az emberség, illetve embertelenség. Jézust nemcsak szentéletűnek, hanem igaz embernek is ábrázolja. A népi ábrázolásban még a betévéő falatjuk sincs meg mindennap.

Az igazság beteljesedése életében csak vágyalom volt. Így válik Jézus a meséiben az igazságosztó tejhatalom birtokosává. Péter meg jóakarátú emberré. Meséiben a gazdát megdolgoztatja, mint ahogyan annak idején őt dolgoztatták. Továbbá a gazdag mindig a rövidebbet húzza! Kapzsisága is mindig megkapja méltó büntetését. Ebben az alapeszmében a nemzetközi típusokkal megegyezik. Környezete azonos a hajdani napszámos, arató, szántóvető környezetével. Ez a korszak ma már a múlté. A mai fiatalok már csak ezekből a mesei keretbe öltöztetett vagy más elbeszélésből ismerhetik meg a letűnt kor szociológiáját. Jellemzője még ezeknek a meséknek, hogy a kor szokásadta népi módozatait egy az egyben megőrizték. Van benne: temetési, mulatozási szokás.

Gazdag adathalmaz a tudományos kutatóknak a tekintetben, milyen volt a szegény ember mindennapi élete. A bölcsesség tudományát csak Jézusnak osztja ki; arra használandó, hogy rajtuk, szegényeken segítsen, a nyomorúságból húzza ki őket. Tegye széppé, boldoggá az életüket. Meseileg ez az igazságosztó tendencia segítette, könnyítette robotos életüket. A mesemondót éppen ezért becsülte, szerette, erejéhez mérten jutalmazta. - Makra Lajos unoka nagybátyám - volt hajdani ecsegi csikós - mondta el, a mesélő juhásznak meséjéért cifranyelű, saját maga készítette karikás ostort adott, annak ellenére, hogy a juhásznak kampósbot dukál. Így fejezte ki háláját. Az elmondottakból következik, hogy a magyar népmesék egy sajátos életformát rögzítenek, egyedülálló stílusban. Tartalmuk tekintetében is sajátosak, hiszen Aarne-Thompson típuskatalógusában nagyon sok nincs benne. Ezeket Berze János külön típuskatalógusba sorolja. A stílust irodalmivá tettem, itt-ott ízesítve népi kifejezéssel. Gondolom, ez jogos,

hiszen Benedek Elek is imígyen mesélte a népmeséket. Archív kiadáson így olvassuk: "meséli" Benedek Elek. Tehát nem "írta", hallotta; s irodalmi nyelven adta tovább.

Miért hajlik le a szomorúfűz ága?

Büszkén emelte fejét a fűzfa ága az ég felé. De hiába ágaskodott, a jegenyével nem bírta a versenyt. Meg is kérdezte tőle:

- Ugyan jegenye szomszéd! Mondd meg nekem, mit eszel, hogy olyan hosszúra nyúlsz? A jegenye méltóságteljesen lenézett az erőlködő fűzre:

- Nappal kiszívom a föld húsát, hajnalban harmatot iszom rá. - Kényesen rezegettete meg levélruháját, fintorgatta az orrát, hányavetin folytatta: - Ha tudni akarod, ezért vagyok ilyen sudár! A fűzfa szepegeve csodálkozott:

- Érdekes, én ugyanazt eszem, ugyanazt iszom, mégis sokkal kisebb vagyok nálad. A jegenye bölcselkedett:

- Más oka van annak. A fűzfa reménykedve nézett fel rá:

- Ugyan kedves szomszéd, nem árulnád el? - Szomorúan sóhajtott: - Nagyon szeretnék én is olyan szép magas meg karcsú lenni, mint te vagy. A jegenye büszkén csillogtatta ezüstös levelét a tűző napsugárban:

- Hogy nőnél magasabbra, mikor alacsony a tőkéd? Hogy lennél karcsú, mikor már a gyökereknél ágat-bogat eresztesz!

- De nagyon igazad van! - sópánkodott a fűz; aztán nagy erőlködéssel lehányta magáról az alsó ágakat, de csak derékig sikerült. Boldogan ránézett szomszédjára:

- Így már karcsúbb vagyok? - kérdezte. A jegenye elkezdett hahotázni:

- Nem karcsú vagy te, hanem egy bozontos fatuskó! A fűz elkeseredésében nem szólt többet egy szót sem. Ette a szomorúság meg a bánat. Olykor sírás fojtogatta a torkát. Könnyeit tehetetlenül gyűrte magába. Hasztalan volt minden erőlködése, egy bakarasszal sem tudta megnövelni termetét. Ezenközben egyszer csak megpillantja Szűz Máriát, a karonülő kis Jézussal. Jézus anyja ide-oda tekintgetett, félelem tükröződött a szemében. Riadtan szorította magához a kisedet, menedéket keresett Heródes katonái elől. Azok nem is őt keresték halálra, hanem a kicsi Jézust. Meg akarták ölni. - Messziről meg-megcsillant a fegyverük. Szűz Mária meg csak tipegett - topogott egyhelyben tehetetlenül. A büszke jegenye odaszólt neki:

- Ülj ide az ágaim közé! Itt biztos helyen leszel! Szűz Mária hamar odaszaladt, aztán csüggedten lehajtotta a fejét:

- Köszönöm, jószágos jegenye, de nem tudok felmászni. - Alighogy válaszolt, már hallott is a bokrok mögül a katonák kiabálása:

- Hé! Merre vagy?

- Hahó! Erre!

- Vitézek! Gyerünk a jegenyéhez, arra ment! Mi lesz veled, Szűz Mária? Mi lesz veled, kicsi Jézus? Az lett, hogy izgatottan megszólalt a fűz:

- Mária, állj ide az ágaim alá; majd én elbújtatlak. Szűz Máriának nem volt más választása, gyorsan odaállt a fűzfa ágai alá. - A fűz egészen földig hajolt, hogy elta-
karhassa a menekültet. Éppen idejében, mert Heródes katonái már ott álltak a jegenye alatt. Az egyik fel is mászott rá. Keresték itt is, ott is, de az eszükbe sem jutott, hogy a fűz bujtatta el! Mentek tovább. Így lett a szomorúfűz Jézus Urunk fája!

Péter bosszúja

Ment, mendegélt Jézus Urunk Szent Péterrel. Hogy egyéb dolguk nem akadt, beszélgetéssel ütötték agyon az időt. Péter azon bosszankodott, hogy Jézus Urunk sohasem engedi meg néki a bosszút. Jézus intette:

- Nono, Péter! Ez nem megy. Péter makacskodott:

- Láthadd, mennyi igazságtalanság van a földön! Jézus elmosolyodott:

- Te így látod?

- Én így. Jézus tudta, hogy Péter hova fog kilyukadni. Megkérdezte tőle:

- Te jobban tudnád igazgatni a világot? Péter kapvakapott az alkalmon:

- Majd én megmutatnám, csak legalább egy napig ülhetnék Isten trónusán. Jézus úgy tett, mintha más gondolat töltene be. Nem felelt. - Lépegettek egymás mellett lassan, takarosan, csak a csend kísérte őket. Egyszer, jó idő múlva meglát Jézus egy méhrajt az egyik fiatal hajtáson. Azt mondja kedvelt útitársának:

- Péter fiam, fogd be azt a méhrajt, hátha még hasznát vesszük. Péternek nagyon kedvére való volt a dolog; lassan, óvatosan odalopakodott a fiatal fához: sepri belefele a méheket a kalapjába. Igenám! Csakhogy kicsinek bizonyult a kalap, így egy csomó méh a kezefejére telepedett. Vitte nagy örömmel. Hanem vigyázatlanságában az egyik méh beleeresztette a fullánkját. Felszisszent Péter, a kalapot meg mindenestől földhöz vágta.

- Mi baj, Péter fiam? - kérdezte Mestere.

- Hagyd el, jó Uram.

- Csak nem szúrtak meg a méhek?

- Nem mind, csak egy, de ennek az egynek is mérge van.

- Keresd meg, melyik volt, állj bosszút rajta. Péter sértődötten nézett Jézusra:

- Jól adod, jó Uram; miről ismerjem meg, mikor mind egyforma?! - Péter kis gúnyt érzett Jézus szavából, ezért sértődött meg. Pedig Krisztus Urunk nem gúnyból, hanem próbatételként teremtette a méhrajt a bokorra. Dehát milyen az emberi természet! Ott is rosszat lát, ahol nincs. Jézus szelíden válaszolt most is, mint mindig:

- Látod, Péter, milyen kevés az ismereted.

- Hogy érted ezt, jó Uram?

- Úgy, hogy emberi ismeret nélkül akartál bosszúálló lenni. Péter hümmögött valamit, felvette a kalapját, leporolta, mentek tovább.

A szorgalmas meg a lusta

Az is megtörtént, hogy Krisztus Urunk életében egyszer gyalogsátánnak csapott fel. No, nem kell megijedni, nem a sátánnal cimborált, így hívják mifelénk, arra a nagy magyar Alföldön a házasságközvetítőt. Akkor történt, mikor Péternek, a hűséges kísérőnek neve napjára ébredtek. Tudjuk, ez jelzi az aratás kezdetét is. Jézus Urunk megkérdezte tőle, pedig nagyon jól tudta maga is:

- Péter fiam, ugye ma van a neved napja? Péter megállt, oldalvást ránézett Jézusra:

- Nem is tudom, édes Uram - így a balga. Nem sok gondot fordított magára. Jézus Urunk meg huncutkás mosollyal csak rámondja:

- Megünnepeljük, Péter. Péter ugyancsak elámult. Ezt eleddig sohasem tették. Meg is kérdezte:

- Hogy juthat eszedbe ilyesmi, jó Uram?

- Úgy, hogy szeretnék megörvendeztetni.

- Mivel, jó uram? Jézus Urunk rábizta a választást:

- Amivel akarod. Kívánj akármit, teljesül! Képzeljétek el, milyen bajba került a mi

Péterünk! Nem egyszerű dolog okosat kívánni. Ugyan törte a fejét, mit is kérjen? Magára semmi gondja, megelégszik azzal, amit a jószívű emberek adnak neki. A vagyoni nem érdekelte; az italt még a szagát sem állta. Egyetlen öröme, ha valakin segíteni tudott. Ez maradt a kérése is.

- Jó Uram, ha már meg kell lennie, tégy jót máma két emberrel.

- Derék ember vagyol, Péter! - dicsérte Jézus. Mennek tovább. Egyszer csak előtárlának egy aratóbandát. A hőség rekkenő volt, így nem csoda, ha megszomjúhoztak. - Odakiált nekik Jézus:

- Adnátok-é egy ital vizet?

- Jó szívvel! - kiáltott vissza egy fiatal lány. Már abba is hagyta a marokszedést, ugrott a cserépkorsóért /hűvösen tartották az egyik búzakereszt tövében/, szaladt véle Péterékhez:

- Köszönjük! - mondta Jézus Urunk.

- Válgék egészségükre! Péter megkérdezte tőle:

- Hogy hívnak, lányom?

- Piroskának. Azt mondja erre Jézus Urunk:

- Ezentúl Szorgalmas Piroška legyen a neved. A lány pukedli félét csinált, a vándorok meg mentek tovább. A nap delelőre járt. Péter fáradt is volt, a meleg is bágyasztotta, nem csoda, ha odafordult Urához:

- Uram, pihentessünk egy kicsit. A közelben egy gyümölcsös látszott; Jézus Urunk arrafelé mutatott:

- Majd ott a jó hűvösön. - Odaérnek. A dús lombú körtefa alatt egy legényt látnak lustálkodni. Hanyadt feküdt, a száját meg eltátotta.

- Te meg mit csinálsz, hékás?! - kérdezte tőle Péter. A legény a világ minden kíncséért meg nem mozdult volna, úgy felelt:

- Azt várom, hogy a körte a számba hulljon, merthogy igen éhes vagyok. Péter elnevette magát. Megkérdezte tőle:

- Mi a neved?

- Péter! - csattan a kérdésre a mozdulatlan válasz. Péter méltatlankodott:

- De szégyellem magam, kedves Uram! Jézus ránézett:

- Miért, Péter fiam? Pétert az indulat ugyan szántogatta belülről:

- Azért ... azért, hogy meri ez a Péter nevet viselni, hiszen életemben ilyen lusta emberrel még nem találkoztam!

- Sose búsulj, Péter fiam - csendesítette Jézus Urunk -, ezentúl Lusta Péter lesz a neve, így senki sem téveszti össze Szent Péterrel. Péter megkönnyebülten fellélegzett:

- Köszönöm, Uram, akkor meg is van a kívánságom.

- Nem addig a', Péter! Nem ezt kérted. - Krisztus Urunk biztatólag ránéz hűséges kísérőjére, csak ennyit mond neki: - Hanem arra is sort kerítünk.

- Mit akarsz tenni, jó Uram? Jézus megáll, mélyen a szemébe néz Péternek:

- Én ezt az egy pár cselédet még máma összeházasítom, ahogy kérted.

- Kiket?

- Lusta Pétert meg Szorgalmas Piroskát. - Várta a hatást. Péter elébb csak tiplábolt, aztán kimondta nemetszését: - De Uram! Én azt kértem, tegyél jót két emberrel.

- Azt teszem, Péter - magyarázta az Úr Jézus. - Mert ládd-é, ha ez a lusta legény egy lusta lányt vesz feleségül, mind a ketten éhen halnak; de Szorgalmas Piroskával még a jég hátán is megélnek!

Miért nem a Tisza a legkülönb?

Az úgy volt, hogy Isten kezdte teremteni a világot: Legyen ez! Legyen az! Legyen emez! Legyen amaz! Lett is minden: nap, hold, csillagok, világosság, sötétség, hegyek,

völgyek, vizek, emberek, állatok, miegymás. Minden elrendeződött, csak a vizeknél adódott egy kis hiba: a Tisza valahogy kimaradt a sorból. Méltatlankodva meg is szólalt:

- Én vélem meg mi lesz, Uram? Meghallotta ezt az Úr Jézus:

- Bízd rám, Atyám, majd én eligazítom! - így. Magának kérte a Tiszát, a jó Isten meg egy szóra nekiadta. Azt kérdezi Jézus Urunk a Tiszától:

- Hogy szeretnél folyni, egyenesen vagy kacskaringósan? Megörült a Tisza, hogy választhat. Azt mondja:

- Görbe folyó már elég van, Uram Jézusom. Én nyílegyenesen akarok folyni, hadd csodálkozzék a világ! - Az volt a gondolata mögött, ne olyan legyen, mint a többi, mindnél különb! Bánta már Jézus Urunk, hogy választást engedett neki; emberben sem szerette a különcöt, hát még folyóban! Ám az adott szó kötelezte. Törte a fejét erősen, hogyan foghatna ki a Tiszán, mert igaz volta nem adhat helyt a más rovására használt kérdésnek. Meglátja a szamarat. Mindjárt tudta, hogyan oldja meg a fogós kérdést. Ám, hogy szavamat ne felejtsem, a szamárnak akkortájt még éppen olyan kicsiny füle volt, mint teszem azt, a lónak. Szól a szamárnak:

- Csacsikám, gyere ide egy kicsit. Engedelmeskedett a samár, szó nélkül odament. Jézus mindjárt egy aranyos ekét teremtett maga elé, azt mondja a megszeppent állatnak:

- Befoglak ebbe az aranyos ekébe ... - tovább nem folytathatta, a samár jó előre szabadkozott: - Jézus Uram, nem bírom én az ekét a barázdában húzni!

- Ne törődj velem.

- Még az üres igás szekeret se!

- Avval se törődj!

- A fényes hintót se! - jött a kifogás rendre, ahogy ez már az embereknél is szokás.

Jézus nem engedett a magáéból:

- Ne akadékoskodj! Ha a Tiszának nem szántasz nyílegyenes barázdát, meghúzom a füled! Indíts! Megindul a samár nagy kelletlen, húzza az aranyos ekét. Alighanem igazat mondott, mert a nagy erőlködésre már az indulásnál görbére sikeredett a Tisza útja. Krisztus Urunk meg ezért csakugyan meghúzta a fülét. Meg is nyúlt az rögtön háromszor akkorára, amilyen volt! Fogadkozott is a kis csacsi:

- Uram, eztán egyenesen húzom az ekét, csak ne bántsi! Egyideig ment is az eke egyenesen, hogy igaza legyen a samár fogadkozásának; hanem az éhsége felrúgta a fogadkozást. A nehéz munkában annyira megéhezett, mind a két szemével csillagokat látott. - De jó volna csillapítani! - gondolta. Jézus megsajnálta, kórót teremtett jobbról is, meg balról is. A samár nem tudta megállni, harapta a kórót, kapkodott ide is, oda is: görbe lett a barázda. Jézus Urunk rászólt:

- Co ide, te! Debiz annak kiabálhatott /ilyen nagy úr az éhség!/, tovább kapkodott a kóróért, jobbra-balra rángatta az ekét. Jézus Urunk olyat tett, amit csak egyszer, mikor a kufárokat fedtte, jót húzott ostorával a samár hátára. A samár meg ijedtében belerántotta az ekét a Dunába. Krisztus Urunk szemesarkában mosoly villózott:

- Te ügyetlen! - róta meg a szamarat szép szelíden, még a nyakát is megveregette szeretetből. Így aztán a Tisza Jézus Urunkat nem vádolhatta szőszegésért, minden bajnak a samár az oka.

Karácsonyi énekek

Második.

1. Midőn a Szűz magzatját, Jászolban
síró fiát, el akarja altatni, így énekel ő neki:
Oh napfény! oh élet! oh édes Jézus!
2. Oh édes napom fénye! oh életem re-
ménye! a barmok jászolában aludj a lágy
szénában. Oh napfény! oh élet! oh édes
Jézus!
3. Oh én édes gyermekem! csak téged
kíván lelkem, aludj, édes virágom, zöldellő
rozmaryngom! Oh napfény! oh élet! oh édes
Jézus!
4. Oh aludj el, Királyom! aludj, édes
magzatom, aludj, édes alakom, míg hagy-
nak e világon. Oh napfény! oh élet! oh
édes Jézus!
5. Oh Atyádnak öröme! oh Anyádnak sze-
relme! Oh Anyád atyja, aludj! oh Anyád fia,
aludj! Oh napfény! oh élet! oh édes Jézus!
6. Akarsz más éneklőket? Majd hívok juh-
őrzőket, ezeknél senki nincsen, aki édesb-
ben zengjen: Oh napfény! oh élet! oh édes
Jézus! Amen

Szűz Mária szent fiát keresi

Dallam: Szép szemednek fény sugarára stb.

Garay Á. Gyásznékek

Ül Mária egymagában,
Hol vagy, csillagom?
Alacsony kis hajlékában.
Szép gyöngy alakom!
Várja, várja, Jézust várja,
Tejre, mézre, vacsorára.
Sejtelemmel szíve telve,
Hol vagy, csillagom?
Mint kő nyomja ennek terhe,
Szép gyöngy alakom!
Neki a legszebbik estve
Feketével van befestve.
Kitekint kis czellájából,
Hol vagy, csillagom?

Szíve, lelke búban gyászol;
Szép gyöngy alakom!
Rozmaring van ablakában,
Nem jó fia, mind hiában!
Míg Jézust így várva várja,
Hol vagy, csillagom?
Holló száll az ablakára;
Szép gyöngy alakom!
Egy sötét hír, mely azt mondja,
Édes fia el van fogva.
Oh ezerszer gyászos posta,
Hol vagy, csillagom?
Mely a Szűznek e hírt hozta;
Szép gyöngy alakom!
Megy, repül, mint sebzett gerle,
Viszi szárnya: hű szerelme.
Ott van már a szent városban,
Hol vagy, csillagom?
Hol keresse Jézust mostan?
Szép gyöngy alakom!
Börtönök vas rostélyára
Ráhajol; de nem találja.
Kérdi égtől, kérdi földtől,
Hol vagy, csillagom?
Gyötrelmében kékül, zöldül;
Szép gyöngy alakom!
Az sem mondja, a ki tudja;
Az utcákat mind befujtja.
Bőszült néppel jó ím össze,
Hol vagy, csillagom?
Édes fia is ott közte ...
Szép gyöngy alakom!
Látja, látja hű galambját,
Az ölyük mint úzik-hajtják.
Krisztus, mint a bárány, reszket,
Hol vagy, csillagom?
Földre ejti a keresztet,
Szép gyöngy alakom!
"Hadd búcsúzzam el fiamtól!
Esd az anya - a nép tombol.
Vércseppet lát az útfélen,
Hol vagy, csillagom?
Jaj fiam, jaj édes vérem!
Szép gyöngy alakom!
Elalél a bágyadt rózsza,
Eszméletre jaj ki hozza?! ...

A kőműves panasza

Dallam: Adjon Isten jó éjszakát stb.

Jézus, ég föld szemefénye,
 Már halálra van ítélve;
 A görcsös fát kikeresték,
 Most faragják gyászkeresztét.
 "Hogy legyenek, jaj, én keresztté?
 Oh vágjatok inkább ketté!"
 Szól a czedrusfa zokogva,
 A midőn az ács faragja.
 Bús akácfa is jajgat, rí,
 Gallyakat nem akar adni;
 Elbágyadt, hogy töviságát
 Koronának mind levágták.
 Sír a tűzben a vas egyre,
 Mintha volna érző keble!
 A kovács elunja verni:
 Nem akar vas szeggé lenni!
 "Csak ne volnék már, ha lettem!"
 Sír egy dárda a szegletben;
 "Tűzőn égni jobb szeretnék,
 Mint átdőfni Uram keblét!"
 A kőműves mind sűr, jajgat,
 Csak a pöröly, a "szív" hallgat!
 Indul meg szív kebelemben:
 Verj engem, hadd fájjon lelkem!

Karácsonyi ének

Midőn a boldogságos Szűz szülését elvégezte,
 Kisdéd Jézust, gyöngy magzatját jászolba hely-
 heztette,
 Örömben így énekelt: "Aludj el, én magzatom,
 Kit kis lánykoromtól fogva olyan nagyon
 óhajtok.
 Aludj, fiam, kinyílt rózsám, nyugodjál békes-
 ségben,
 Aludj, fiam, gyöngyvirágom ezen nagy sze-
 génységben,
 Nincs még időd szenvedésre, ne félj még He-
 rodestől!
 Nem tudja még bizonyosan, hogy születél a
 szűztől.

Aludj, kisdéd, kis fiacskám, ezen hideg jászolba,
Kit szegénységemben kaptam, mert hiába fáradtam,

Aludj, fiam, szűz anyádnak teremtő szent Istene,
Mert te vagy az ég és a föld alkotója s mindene.
Nyugodj fiam, csucsujgat szám, ne félj még az ártóktól,

Úgy sem hiszik, hogy születted még a szép
szűz leánytól,

Nem nőtt még ki az a tövis, mely szent fejed
átjárja;

Én sem érzem még a hét tőrt, mely szívemet
átszúrja.

Ne sírj, kedves kis rózsaszáll, szent léleknek
kedvencze;

Oh, mit mondjak, örömembe feste bimbós veszeje.

Aludj, Jézus, nincs kivágva még az a fa tövéből,

Kire majd felfeszítenek, függesz le tetejéről.

Aludj, régen várt Messiás, óhajtott üdvösségünk,
Kit régen kívánva vártunk, kegyelmes nagy Istenünk,

Aludj, messze még az a nap, melyen mondd:
Istenem!

Szent atyádnak így kiáltasz: miért hagytál el engem?

Aludj, nyugodj, ne keseregi, megalázott Istenség.

Az oltámál, mint jászolnál, úgy imádunk, szent felség.

Nyugodj a mi szíveinkbe, és légy nekünk irgalmas,

Téged végnélkül imádunk, kérünk téged, meghallgass. Amen.

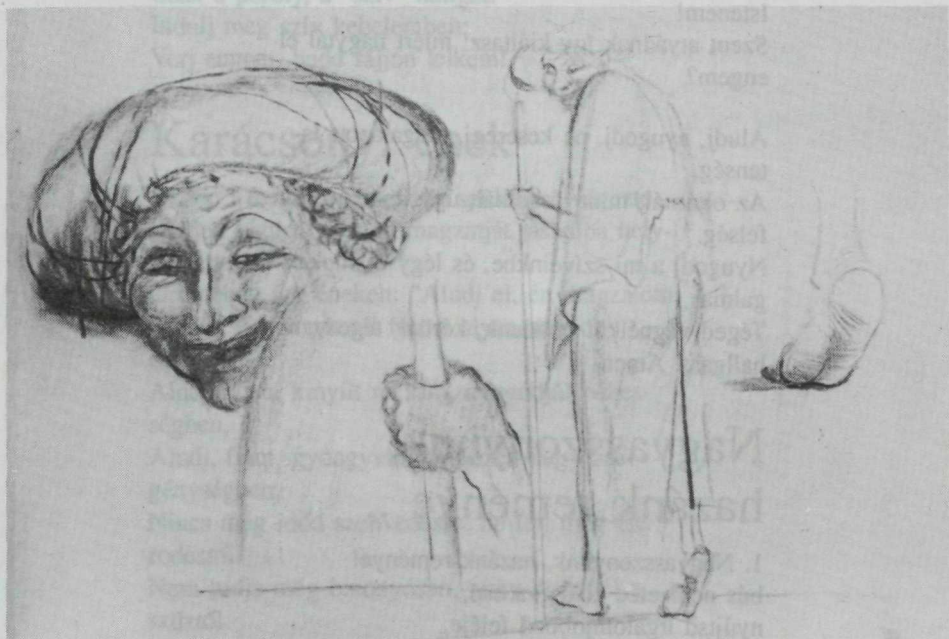
Nagyasszonyunk, hazánk reménye ..

1. Nagyasszonyunk, hazánk reménye!
bús nemzeted zokogva esd,
nyújtsd irgalomjobbod feléje,
botlásidért óh meg ne vedd. -

Mi lesz belőlünk, hogyha elhagysz?
 Óh árvaságunk sírba hervaszt!
 Minden reményünk csak Te vagy,
 szent szűz Anyánk,
 szent szűz Anyánk, óh el ne hagyj!

2. Hozzád sír a jobbak keserve
 jámbor családok tűzhelyén,
 a szebb idők után esengve,
 mikor nap ült hazánk egén. -
 Óh kérjed Istent újra értünk,
 ne hagyd elveszni árva népünk. -
 Minden reményünk csak Te vagy,
 szent szűz Anyánk,
 szent szűz Anyánk, óh el ne hagyj!

3. Oltáridat körülzokogjuk naponta,
 mert óh vétekezünk,
 és sírva szent neved kiáltjuk:
 szűz Mária, tekints felénk! -
 Mutasd meg még egyszer e népnek,
 hogy pártfogásod mit segíthet. -
 Minden reményünk csak Te vagy,
 szent szűz Anyánk,
 szent szűz Anyánk, óh el ne hagyj!

Tanulmánylap az utolsó olajfához

Szent Pál apostol vértanúsága

Az apostoltörténetek, a vértanúakták és a szenvedéstörténetek a népi irodalom körébe tartoznak, nem az egyházatyák és a legnagyobb teológusok művei, hanem az egyszerű ember alkotásai, melyeket nemzedékről nemzedékre áthagyományoztak, hogy az apostolok és a vértanúk szellemi alakjából - akik mögött mindig Jézus Krisztus áll - erőt merítsenek hitük megerősítéséhez és megvallásához, s bennük fejezik ki reményeiket és hitüket. Ebben az értelemben az Egyház önábrázolásai.

Az apostoltörténet történelmi műnek tekintendő - abban az értelemben, hogy tárgya egy konkrét történelmi személy. Célját tekintve azonban nem pusztán tudósítás megtörtént eseményekről, hanem az egyház vallásos-egisztenciális épülésére szolgál. Az apostol személyén keresztül próbálja tetten érni az isteni kegyelem jelenlétét és hatását az emberi életben: Isten nem hagyta el és magára az embert, s nem vonta vissza szeretét, hanem Jézus Krisztust követően az apostolok révén köztük van, ezért teológiai tanítást is adnak ezek a vértanúakták. Az apostolok kegyelemközvetítő hatását nem testi életükhöz kötik, ezért csodaelbeszélésekkel növelik az olvasmány hatását, s fejezik ki hitüket, hogy ez másokat is erősítsen a hitben. Tehát az apostoltörténetek és a vértanúakták történelmileg konkrét események és csodaelbeszélések sajátos keverékei, amelyeket liturgikus összejöveteleken, de magányosan is olvastak vallási életük épülésére.

Euszebiosz Egyháztörténetében^{1/} megemlíti Szent Pál aktáit, melyek elvesztek. De bizonyos részei megmaradtak, s a legújabb kortól Szent Pál aktáinak ismernek el. Ezek: Pál és Tekla aktája, A korinthosiai válasza a 2 Körlevélre és Szent Pál 3 Körlevele, Pál vértanúsága.^{2/} Most ez utóbbit - amely a 2. század legvégén keletkezhetett - tesszük közzé, ha nem is abban a reményben, hogy olyan hatást érünk el vele, mint a 3-4. századi olvasóiban, de reméljük, hogy az ő hitüket megismerve talán egynémely mai olvasó hite is erősödik.

Szent Pál vértanúsága³

1. Lukács Galliából, Titusz pedig Dalmatiából érkezett Rómába, s itt várták be Pált. Pál igen megörült, amikor meglátta őket, hiszen pajtát bérelhetnek majd Rómán kívül, amelyben testvéreivel közösen az igazság igéjét hirdetheti. Rövid idő alatt elterjedt Pál híre, és sok lélek csatlakozott az Úrhoz, úgyhogy egész Rómában róla beszéltek. A császár házából is sok gazdag ember volt vele, akik hittek, s nagy volt az öröm köztük.

Egy bizonyos Patroklosz, a császár pohárnoka, este a pajtához ment, de a tömeg miatt nem tudott Pál közelébe jutni, ezért egy magosban lévő ablakba ült föl, s onnan hallgatta Pált, aki az Isten Igéjéről tanított. Minthogy a gonosz sátán féltékeny volt a testvérek szeretetére, Patroklosz lezuhant az ablakból s meghalt, amit nyomban hírül vittek Nérónak. Pál a Lélek segítségével észrevette a sátán tervét, s így szólt: "Emberkek, testvérek, e helyen a Gonosz azért van jelen, hogy megkísértsen titeket. Menjetek ki és keressétek meg azt az ifjút, aki lezuhant a magosból, s meglehet, már meg is halt. Emeljétek föl, és hozzátok ide hozzám." Kimentek érte és behozták. A tömeg feljajdult, mikor meglátta az ifjút. Pál így szólt hozzájuk: "Most pedig, testvérek, nyilvánítsátok ki hiteteket. Jertek mind, könyörögjünk a mi Urunkhoz, Jézus Krisztushoz, hogy ez az ifjú ismét éljen, s mi meg üldötetés nélkül élhessünk." Amikor mindnyájan só-

hajtottak, a fiú visszakarta lelkét. Felültették egy ígásállatra, és épp testtel elbocsájtották őt mindazokkal együtt, akik a császári udvarból voltak ott.

2. Néro meg, amikor Patroklosz haláláról értesült, igen sajnálkozott, s ahogy kijött a fürdőből, megparancsolta, hogy más álljon a helyére. De szolgálai jelentve híriul adták: "Császár, Patroklosz él, és az asztalhoz állt." Amint a császár meghallotta, hogy Patroklosz él, megijedt, és nem akart kimenni. De aztán mégis kiment, meglátva Patrokloszt magánkívül kérdezte: "Patroklosz, te élsz?!" Ő pedig válaszolt: "Élek, uram." Erre a császár: "Ki volt az, aki életre keltett?" A fiú meg a hitbeni meggyőződéstől indítatva így válaszolt: "Krisztus Jézus, az örökkévalóság királya." Néro megrettenve kérdezte: "Valóban ő akar uralkodni az örökkévalóságban, és minden földi királyságot el akar törölni?" Patroklosz válaszolt neki: "Igen, minden ég alatt lévő királyságot eltöröl, és ő lesz az egyetlen király. Nem lesz olyan királyság, mely elkerülhetné." Erre a császár arcul ütötte s kiabált: "Patroklosz, te is ama királyság seregébe állsz?" - "Igen, uram császárom, mivel visszaadta életemet, noha már halott voltam." Ekkor Néro első emberei, Barszabász Jusztusz, a lúdtalpas, kappadokiai Urion és a galatai Fész-tosz is közbeszóltak: "Mi is az örökkévalóság királyához csatlakozunk." Erre a császár bezáratta őket, majd iszonyúan megkínóztatta épp azokat, akiket egykor igen kedvelt. Meghagyta, hogy kutassák föl a hatalmas királyság katonáit, és olyan tartalmú rendeletet adott ki, hogy mindenkit, akit krisztusinak találnak és Krisztus katonája, végezzenek ki.

3. A tömegben vezették Pált is, kire minden fogolytársa felnézett. Úgyhogy a császár megsejtette, hogy a vezetők közül való, s megszólította: "Hatalmas királyság embere! Íme, rabom vagy. Mit képzelte, hogy titkon bejöhetsz Róma területére, és katonákat toborozhatsz birodalmamból?" Pál pedig a Szentlélektől eltelve mindenki előtt ezt válaszolta: "Császár, nemcsak a te birodalmad területéről toborzunk, hanem az egész lakott földről. Mert azt a parancsot kaptuk, hogy senkit se zárjunk ki, aki szolgálni akarja királyomat. Ő kegyes hozzád is, ha szolgálod! A gazdagság vagy a mostani élet pompája nem fog oltalmába venni téged, ellenben ha esdve kéred és ráhagyatkozol, életben maradsz. Mert egy napon tűzzel támad a világra." Miután a császár ezt végighallgatta, megparancsolta, hogy minden foglyot tűzön égessenek meg, de Pálnak, római törvény szerint, fejét vegyék. Pál pedig, nemhogy elhallgatta volna az Igét, ellenkezőleg, közölte Longosz prefektussal és Kesztoz századossal. Tehát Rómában Néro volt a Gonosz tevékenységének az eszköze, ahol oly sok krisztusit végeztek ki ítélet nélkül, hogy a Palationon összegyűltek a római polgárok és tiltakoztak: "Elég, császár! Hiszen ezek a mi embereink! Elveszed a rómaiak erejét!" Mikor ezt Néro is belátta, véget vetett a kivégzéseknek, és elrendelte, hogy a krisztusiak közül addig senkit se égessenek el, mielőtt kivizsgálják hovatartozását.

4. Mikor az ediktum értelmében Pált Néro elé vezették, a császár kitartott az ítélet mellett, hogy fejezzék le. Ekkor Pál így szólt: "Császár, nem ideig-óráig élek én királyomban. S ha netán fejemet vétetnéd, a következőket fogom tenni: feltámadok és megmutatom magam neked. Íme, nem haltam meg, hanem Jézus Krisztusban, az én Uramban élek, aki eljön, hogy ítéletet tartson a földkerekségen." Longosz és Kesztoz így szólt Pálhoz: "Ugyan, honnan van nektek ez a király, akiben olyannyira hisztek, hogy hittagadás nélkül a halálig szándékoztok kiállni?" Pál pedig, az Igét közölve velük, mondotta: "Ó, emberek, akik tudatlanságban és ugyanazon tévedésben vagytok, térjete meg és szabaduljatok meg az egész világra eljövendő tűztől. Mert nem földi királyságért harcolunk, ahogyan ti gondoljátok, hanem az égből jövő királyságért. Az élő

Istenért, aki e világ törvénytelenége miatt bíróként érkezik. Boldog az az ember, aki hisz benne, és örökké fog élni, midőn eljön, hogy a világot tűzzel megtisztítsa." Kétségkívül Pálra szorultak és mondták neki: "Kérünk téged, segíts nekünk, és mi megszabadítunk téged." De ő visszautasította: "Nem vagyok én Krisztus szökött rabszolgája, hanem vagyok az élő Isten katonája. Ha tudnám, hogy halott maradok, akkor is ezt tenném. Longosz és Kesztoosz, minthogy Istenben élek és szeretem önmagam, az Úr leszek, hogy velem menjek Atyjának dicsőségébe."

5. Mialatt ők így beszélgettek, Néró egy bizonyos Parthenioszt és Pheréaszt elküldött, hogy nézzék meg, Pált lefejezték-e már. De Pált még élve találták. Az pedig magához hívta őket, és mondta nekik: "Higgyetek az élő Istenben! Őbenne, aki engem is és mindenkit, aki hisz benne, a halálból föltámasztja." Azok hitetlenkedve válaszoltak: "Most Néróhoz megyünk. Majd ha már föltámadtál, akkor majd hiszünk a te istenedben." Mivel Longosznak és Kesztoosznak további megerősítésre volt szüksége megváltásuk érdekében, ezért Pál meghagyta nekik: "Korán reggel gyertek ki síromhoz, s ott találtok két imádkozó embert. Ők majd megadják nektek a Krisztusban való megerősítést." Ezután Pál kelet felé fordult, kezeit az égre emelve hosszasan imádkozott. Imájában a zsidó atyákkal tanácskozott, majd odatartotta fejét, s többet már nem szólt. Miközben a spekuláns kifizette a fejéért járó pénzt, tej fröccsent a katona ruhájára. A katona és a körülötte állók igencsak elcsodálkoztak mikor észrevették, és dicsőítették az Istent, amiért ilyen dicsőséget adott Pálnak. Majd eltávoztak, és a történeteket hírül vitték a császárnak.

6. A császár, mikor erről értesült, nagyon elcsodálkozott és elbizonytalanodott. Kilenec óra múlva jött Pál, pont akkor, amikor a császárnál sok filozófus és százas volt, mindannyiuk elé állt, és így szólt előtűk: "Császár, íme Pál, az Isten katonája. Lám, nem haltam meg, hanem élek az én Istenemben. Ellenben neked sok szenvedésben és a legnagyobb büntetésben lesz részed, nyomorult! Amiért igazak vérét ontottad igazságtalanul. Nem sokkal e nap után!" /16./ Pál, miután ezt elmondta, otthagyta őt. Néró meg, mikor ezt meghallotta, nagyon megrémült, és nyomban megparancolta, hogy engedjék szabadon a rabokat, Patraklosz és Barszabász követőit.

7. Ahogyan Pál meghagyta, reggel kiment Longosz és Kesztoosz százasos. Félve közléstettek Pál sírja felé. Odaérve két imádkozó embert láttak, köztük pedig Pált. Tituszt és Lukácsot - amint meglátták a feléjük haladó Longoszt és Kesztoost - emberi félelem szállta meg, s futásnak eredtek. Az üldözők utánuk kiáltottak: "Nem halálra üldözünk titeket, amint gyanítjátok, Isten boldog emberei! Hanem életre, hogy nekünk adjátok, miként Pál megígérte! Őt röviddel ezelőtt láttuk, köztetek állt és imádkozott." Amint Titusz és Lukács megtudta szándékukat, nagy örömmel megadták nekik a pecsétet az Úrban, s Istent dicsőítették, a mi Urunk Atyját, Jézus Krisztusét, akié a kicsőség örökön örökké. Amen.

Fordította és a bevezetőt írta:
Boros István

JEGYZETEK:

1. Euszebius Egyháztörténete, III,3. Ford. Baán István. Szent István Társulat, Budapest, 1983. 95. o.
2. Lexikon für Theologie und Kirche, 1. köt. 747-753.
3. A fordítás Acta apostolorum apocryphy I. ed. R. A. Lipsius, Leipzig, 1891. görög szövege alapján készült.

Barna Gábor

Zarándoklat szent helyekre

(A keresztény búcsújárás történeti vázlata)

A búcsújárás szent helyek felkeresése vallási indítatásból, hogy ott a hívők természetfölötti segítséget vagy kegyelmet nyerjenek. A búcsújárás a vallásosságnak egy sajátos megnyilvánulása, egyúttal a hit nyilvános megvallása is.

Vallástörténetileg nézve minden magasabb fokú vallásban megtalálható. Azon az elképzelésen alapszik, hogy az istenség egyes meghatározott helyeken különösen szívesen nyilatkozik meg, ott gyakrabban és könnyebben siet a hozzá folyamodó zarándokok testi és lelki segítségére, hogy ezeken a helyeken bemutatott áldozat különösen kedves neki. Az istenség (szent, hérosz stb.) közvetlenül, vagy valamilyen kultusz tárgy (relikvia) közvetítésével van jelen ezen a helyen. /1./

A szent helyek, s a szent helyekre vezetett zarándoklatok nemcsak keresztény jelenségek. Megtalálhatók pl. a nagy ázsiai monoteista (egyistenhívő) vallásokban is. A buddhisták elzarándokolnak Buddha földi életének színhelyeire csakúgy, mint a mohamedánok Mohamed próféta működésének helyeire: Medinába, Mekkába, Jeruzsálembé. Találkozunk zarándoklatokkal az antik sokistenhívő vallásokban is (pl. a görögöknél), gyakran a hős kultusszal szoros összefüggésben. A zsidó férfiakat az ószövetségi törvény kötelezte arra, hogy évente háromszor a jeruzsálemi templomba zarándokoljanak (MTörv 16, 16-17). A Dávid királynak tulajdonított zsoltárok egy része, a 120-134. zsoltár zarándokének. Szavaik jól megvilágítják a zsidó zarándoklatok, s a későbbi keresztény búcsújárások lényegét: a vezeklést és az elégtételt. /2./

A keresztény zarándoklatok közvetlen előzményének a zsidók jeruzsálemi zarándoklatait tekinthetjük. Erre hivatkozik, mint előzményre Igazságra vezérlő kalauz-ában Pázmány Péter is. /3./ A keresztények búcsújárása tehát csaknem egyidős a kereszténység kialakulásával és elterjedésével az antik világban.

Megléteére már a III. századtól vannak adataink. A zarándoklatok célja ekkor még elsősorban a Szentföld, Palesztina, Jézus, Mária és az apostolok életének színtere volt, különösen Jeruzsálem és Betlehem. Az első, név szerint ismert zarándokok Meliton szardeszi püspök, Alexandrosz kappadokiai püspök és Órigenész voltak. /4./ E rövid utalások a neves IV. századi egyháztörténész, Euszébiosz egyháztörténetében maradtak ránk. /5./ Alexandroszról ezt írta: "Mintegy isteni jóslatot követve, a kappadókiaiak földjéről - ahol először tisztelték meg a püspöki méltósággal, - Jeruzsálembé vette útját, hogy ott imádkozzon és lássa a (szent) helyeket..." /6./

A IV. századtól kezdve a keresztények egyre növekvő számban keresték fel Jeruzsálemet és Palesztina többi szent helyét. Az utazásokról útkönyvek készültek, az ókeresztény kor itineráriumai, amelyek egy-egy zarándoklat részletes leírását tartalmazzák. Ezek nemcsak a szentek, vértanúk sírhelyeiről, hanem kultuszukról is tájékoztatnak, ezért szorosan kapcsolódnak a szentekkel foglalkozó (hagiografiai) munkákhoz. Az egyik legjelentősebb útkönyv egy galliai apátnő, Aetheria beszámolója szentföldi zarándoklatáról Peregrinatio ad loca sancta (Zarándoklat szent helyekre) címmel. Az apátnő 393-394-ben járt a Szentföldön. Leírása, csakúgy mint a többi IV-VI. századi itinerarium, részletes adatokat tartalmaz a korabeli Palesztinára vonatkozóan. /7./ Az itinerarium ókeresztény korból származó műfaja nem tűnt el az évszázadok során, hanem - bizonyos módosult formában - egészen napjainkig fennmaradt, így segítve a szent helyekre igyekvő zarándokok útját, tájékozódását. Szent Jeromos a IV. század végén Mar-

cellushoz írott levelében beszámol a szentföldi zarándoklatok nagy mértékéről: "Az egész földkerekség előkelő emberei, gallok, britek, örmények, perzsák, India, Etiópia népei, Egyiptom nagyszámú szerzetesei, Pontus, Kappadócia, Coclesyria, Mezopotámia, Kelet minden országai seregestől zarándokoltak a szent helyekre." /8./

A IV. századtól már ismerjük az ókeresztény kor szentjeiről, vértanúiról szóló munkákat, az aktákat, amelyek nemcsak a szentek életét, hanem a körülöttük kialakult kultuszokat, ismertetik az itineráriumokhoz hasonlóan. /9./ Az első keresztény századokban a szentek kultusza hasonló volt az antik héroszkultuszokhoz: sírkultusz volt. /10./

A palesztinai búcsújárások fénykora a IV-VII. századra esett. Később a perzsa, az arab, majd a török hódítás miatt a szentföldi zarándoklatok erősen visszaestek, de soha nem szűntek meg teljesen. A IV. századtól kezdve a Szentföld helyei mellett a zarándoklatok céljaként megjelentek a szentek, mártírok, az apostolok sírjai és relikviáknak őrzőhelyei. Itt látjuk a csaknem töretlen átmenetet az antik sírkultusz és a szentek sírjaihoz vezetett zarándoklatok között.

Zarándokok keresték fel Rómában Szent Péter és Pál, valamint a mártírok sírjait a katakombákban. Híres szent helyek voltak a Mediterraneumban: a kisázsiai Szeleukiában Szent Tekla mártír sírja, Szebesztában a negyven mártír, Egyiptomban pedig Szent Menna sírja. Az itáliai Nolában Szent Félix mártír szanktuáriumához, a galliai Toursban Szent Márton hitvalló sírjához, a germániai Augsburgban Szent Afra, a hispániai Compostelában idősebb Szent Jakab apostol relikviáihoz zarándokolt számos ember az évszázadok során.

A Szentföld mellé a IV. századtól kezdődően jelentőségben felnőtt Róma, majd a IX. századtól Santiago de Compostela. /11./ A kereszténység ebben az időszakban hódította meg Európa népeit, s párhuzamosan mind a gazdaságban, mind pedig a társadalomban kialakultak a feudalizmus formái. A korai középkorban új bünbánati fegyelem kezdett terjedni az egyházon belül, amely a vezeklés, a penitenciatartás korábbi módjai mellé (ima, böjtölés, alamizna) felvette a zarándoklást is, s a IX. századtól annak a célját is rögzítette: Szentföld, Róma, Compostela. /12./ E korszak végén, a feudalizmus virágkorában, a XII-XIII. században a gazdasági fellendülés, a termelés növekedése, a népességnövekedés és a városi fejlődés előrehaladásával a zarándoklatok változások álltak elő.

A korai középkor, az V-IX. század már a változások előkészítője volt. A szentföldi zarándoklatok megnövekedése miatt erősen megnövekedett Róma, s más európai kegyhelyek jelentősége. A későantik angyalkultusz alapján ekkor keletkeztek az angyaljelenségek, amelyek közül különösen Szent Mihály arkangyal jelenési helyei váltak látogatott szent helyekké: Chonai Kisásziában, Monte Gargano az itáliai Apuliában, Mont Saint Michel pedig Normandiában. Addig, amíg Szent Mihály tisztelete Keleten jórészt a bizánci birodalommal függött össze, amely őt katonaszentként, védőszentjeként tisztelte, európai elterjedése - főleg temetők pártfogójaként - az első évezred fordulójának az Úr második eljövételét, a világ végét váró kiliasztikus időszakával függött össze. Ez a hangulat nem múlt el nyom nélkül a búcsújárás gyakorlatában sem. /14./ Ebben az időszakban alakult ki az angliai Canterbury és Walsingham, a X. században a franciaországi Chartres, kevéssel előbb a németországi Altötting, Köln és Aachen, valamint a később Svájc területén Binsiedeln búcsújáróhelye. /14./

Amikor az iszlám térhódítása miatt a szent helyek látogatása nehézségekbe ütközött, megkezdődött a palesztinai szent helyek "megduplázódása" részben utánzás, részben pedig átvitel, transláció révén. Keletről hozták Saragossa (Spanyolország) El Pilar Mária-kegyszobrát (Oszlopos Mária) Európába. A monserrati Madonna szobra Jeruzsálemről került Egyiptomba, majd onnan Barcelonába. A loretoi kegyszobrot egyesek szintén egyiptomi eredetűnek tartják. Ez a transláció, átvitel azt a gondolatot fejezi ki, hogy ha Európa nem tud elmenni a szent helyekre, akkor azok jönnek el Európá-

ba. /15./ II. Orbán pápa teljes búcsút engedélyezett a kereszteseknek. Amikor a palesztinai szent helyeket elfoglalta az iszlám, a római jubileumi zárándoklat lett a teljes búcsú forrása. Amikor VIII. Bonifác pápa kihirdette az 1300. évi jubileumi búcsút, Jeruzsálemet Rómával helyettesítette, amely így vált a keresztény világ közepévé. /16./ A szent helyek megduplázódása eredményezte Szűz Mária názareti házának európai kultuszát az angliai Walsingham-ben és az itáliai Loreto-ban. Mindkettő az Angyali Üdvözlés kultuszhelye, s mindkettő nemzetközi jelentőségű kegyhelye a középkori kereszténységnek. /17./

Aachen, Köln, Einsiedeln már jelzik azt a későbbi századokban kiterjedő folyamatot, amelyben a Mária-kegyhelyek száma és jelentősége megnőtt. Ennek alapja az egyre jobban kibontakozó középkori Mária-tisztelet volt, Máriának mint közvetítőnek (mediatrix) a tisztelete. Máriának és más szenteknek ez a közvetítő szerepe az Isten és az ember között elsősorban az arianizmussal vitázva erősödött meg, megteremtve ezzel az erős Mária-tisztelet alapját, amely napjainkig rányomja bélyegét a búcsújáró gyakorlatra is. /18./

A középkor századaiban a szent zárándoklatok (peregrinationes sacrae) jelentőségben egymástól megkülönböztették: a szentföldi és a római zárándoklatok voltak a nagy zárándoklatok (peregrinationes maiores), míg a többi helyre vezetett utakat kisebb zárándoklatoknak (peregrinationes minores) tekintették.

A középkori zárándoklatok indítéka különféle lehetett. Közöttük megtaláljuk az általános, nemcsak a keresztény zárándoklatokra jellemző motívumokat is: 1. első helyen a kérést bajban, szükségben, betegségben, 2. a köszönetet az elnyert segítségért, 3. harmadsorban a vezeklést. A zárándoklatoknak lehettek egyedi motívum nélküli alkalmi is, mint pl. a vallásos közösség tagjainak találkozási a vallás kultuszközpontjaiban.

Sajátos középkori formája volt a búcsújárásnak a súlyos bűnök elkövetőire rótt vezeklő kényszerzárándoklat. Ebben számos magyarországi ember is érdekelt volt. Ezek céljai leginkább Róma és a Szentföld, de alkalmanként más európai szent helyek is voltak. Német források Róma és Palesztina mellett a Sinai-hegyre, Karthágóba, Compostelába, Aachenbe, Kölnbe, Canterburybe, Einsiedelnbe vezetett kényszerzárándoklatokról tudósítanak. /19./ A kényszerzárándoklatok kialakulása összefüggésben van a száműzetéssel és a nagy zárándoklatok gyakorlatával. Legelső említése a VIII. század elejéről Írországból származik, majd a példák mindenhol szaporodnak. Azon a felfogáson alapulnak, hogy a gonosztetteket, bűnöket jó cselekedetek révén lehet vezetni. A zárándoklatok a későközépkor századaiban megjelennek a világi büntetőjog elemeként is. /20./ A búcsújárás, mint a bűnökért való vezeklés egy formája a kelta és angolszász monasztikus periódusból származik és ír misszionáriusok terjesztették el az európai kontinensen. Ez egyéni vezeklés volt, nem közösségi. /21./

A középkori jog a zárándokot idegennek tekintette, aki - a német jogfelfogás szerint - jogtalan, csak a vendég jogán élvezhet jogvédelmet. Ezt a védelmet azonban a zárándokoknak szívesen megadták. Az ius peregrinorum nemzetközi jogvédelmet jelentett a zárándokok számára. Leon és Kasztília királyai pl. a XI-XIII. században dekrétumok és törvények egész sorát hozták a compostelai zárándokút és zárándokok védelmében. /22./ A jogvédelem ellenére a zárándoklatok abban az időben nehéz és veszélyes vállalkozások voltak.

A zárándokok jogvédelmének egyik formája az volt, hogy a városok, fejedelmek az útnak indulókat úti levelekkel, zárándoklevelekkel látták el. Jogilag rendezték és szabályozták a zárándokokról való gondoskodást. Először Keleten bukkantak fel, majd Nyugaton is megjelentek a zárándokházak, a kórházak, amelyeket főleg szerzetesek gondoztak. A XIII-XIV. századtól kezdődően ájtatos egyesületek, confraternitasok is foglalkoztak a zárándokok támogatásával. Ezek az egyesületek egészen a XIX. századig nyomon követhetők. /23./ Nem hagyhatjuk említés nélkül a szentföldi zárándokla-

toknak akkori nemzetközi jogi vonatkozásait sem. Már a középkor és a későközépkor századaiban is nemzetközi megállapodások garantálták, hogy a Szentföldet elfoglalt török hatóságok az oda látogató keresztényeket megfelelő jogi védelemben részesítik. /24./

Mindezek a példák, amelyek a jog és a búcsújárás összefüggéseire utaltak, napjainkra már a múlté lettek. Ennek nemcsak a jog szekularizálódása, hanem a megnövekedett jobbiztonság is az oka. Ugyanakkor a búcsújárás egyes mozzanataiban bizonyos jogi vonatkozású elemek mindmáig felfedezhetők. Ennek egyik legfontosabb kiváltója az, hogy az egyszerű ember gondolkodásában minden betegség, baj, megpróbáltatás a bűneinkért elszenvedett büntetés. A betegség tehát több, mint egészségügyi kérdés - morális probléma, s ezért a búcsújáróhelyek voltak, s részben azok ma is a szegények orvosai. /25./ Ezért különféle áldozati adományokkal kell az Isten haragját megengesztelni. Az adományokban ott rejlik az az alapgondolat, amely ezért cserébe ellenszolgáltatást vár. Ez a gondolkodás máig felfedezhető az áldozati adományok felajánlásánál. Ezen túlmenően pedig különösen a több napig tartó zarándokút során figyelhetünk meg népi jogszokásokat, amelyeknek központi szereplője a búcsúvezető.

Az ezredfordulón, s az ezt követő évszázadok során kialakultak a szentek relikviáinak őrzőhelyein a búcsújárások. A háborúskodások, különösen pedig a XI-XII. századtól meginduló kereszteshadjáratok során nagyon sok ereklye került Európa országaiba.

Krisztus keresztjét a hagyomány szerint 350 körül találta meg Szent Ilona császárné, amely a zarándoklatoknak újabb fellendülést adott. Ajándék formájában számos darabja került el az európai országokba, köztük hazánkba is. Őrzőhelyei közül nem egy máig a Szent Kereszt búcsújáróhelye. Egyes templomokban az ereklyék sokasága gyűlt össze. Aachen számos ereklyéje között Jézus és Mária ruhadarabjait őrzik, amelyeket a nagy búcsúünnepségek keretében körménben is körülhordoztak. A XI. századra nyúlik vissza az angliai Walsingham Mária-házának, a XIII. századra pedig a lorettói Mária-ház kapcsán Mária tisztelete. Újabb Szűz Mária ophescoi lakóházának kultusza, valamint Szent Ferenc és Pádúai Szent Antal Assisibeli és pádúai búcsújáróhelye. /26./

Az ezredforduló utáni időszak egyik jellemző alakja az utakat járó zarándok, a peregrinus. A XI-XII. századra kialakult a sajátos zarándokviselet: a kalap, a búcsús táskák, tarisznya, a zarándokbot, a zarándokjelvény, a zarándokcédula, amelyeket útnak indulás előtt meg is áldottak. Ez a viselet több évszázadon keresztül megmaradt, követhető egészen a XVI-XVII. századig, a remeték viseletében pedig a XIX. századig. Számos korabeli táblakép őrzi e zarándokviselet emlékét. Ebben szokták ábrázolni a zarándokok védőszentjét, Szent Jakobot, s kissé átalakulva megtalálhatók e viseleti, használati tárgyak a közelmúlt búcsús viseletében, s a búcsúfiák /bot/ között is.

Az ezredforduló körüli változások egyik leglényegesebb vonása az volt, hogy az addig egyéni jellegű zarándoklatok helyébe fokozatosan a tömeges búcsújárás lépett. A búcsújárás tömegessé válása azonban továbbra sem jelentette azt, hogy mindenki megengedhette magának a nagy távolságra vezető költséges utazást. Szükség volt tehát arra, hogy földrajzilag közelebb is el lehessen érní ugyanazokat a búcsúnyerési lehetőségeket, vezeklési érdemeket, mint a nagy zarándoklatok révén. A Mária-tisztelet erősödése, az ereklyék nagyarányú európai elterjedése, valamint a képtisztelet erősödése megteremtette az alapját a helyi jellegű búcsújáróhelyek, szent helyek kialakulásának. A későközépkorban azután egyre inkább ezek a helyek váltak az európai búcsújárás centrumaivá.

A hosszú ideig, akár évekig tartó zarándoklatok során a vándorok megismerték más vidékek, távoli tájak és népek életét, szokásait. Messzi vidékek népei pedig közvetlenül a zarándokoktól értesülhettek számukra ismeretlen országok, népek életéről. A zarándoklatok tömegessé válásával így megnyílt a kulturális egymásrahatás lehetősége is. Ilyen kapcsolatról tanúskodik egy-egy idehaza felállított oltár, hazahozott könyv, kül-

Hátatáblák: Szűzmáriának mondott köszönetek a csiksomlyói kegytemplomban /1980/ Barona G. felvételei

A csiksomlyói kegy-szobor. / 1980/

A pünködsdi nagy körmenet a Kissomlyó hegy oldalában /Repr. 1940es évekből//

földi példára megalakított hazai ájtatos társulat, liturgiánk számos eleme. /27./ Az egy-másrahatás természetesen a vallásos élet területén volt a legerősebb.

A távoli kegyhelyekre igyekvő zarándokok (peregrini transeuntes) addig lokális jelentőségű kultushelyek hírére vihették magukkal, sokukat ezáltal európai hírre emelték. Így válik érthetővé, hogy Einsiedeln máriás kegyhelye, amely a Szent Jakab apostol compostelai sírjához igyekvők egyik gyülekező helye volt, a középkor egyik legnagyobb szekunder jellegű búcsújáróhelyévé vált. /28./ A jövő-menő zarándokok nemcsak egyes búcsújáró helyek hírére növelhették, hanem egyes helyekről kultuszokat is átplántálhattak hazájuk földjébe. Bizonyára a hazánkon átvonuló kereszteseknek is szerepe volt abban, hogy Árpád-házi szentjeink tisztelete a középkor folyamán Európaszerte ismertté vált, amely számos zarándokot a magyar szentek sírjainak felkeresésére ösztönzött.

A középkor, a későközépkor századaiban sorra alakultak Európában az olyan kegyhelyek, ahol a tisztelet tárgya nem ereklye, hanem különleges kegyelmi adottságokkal felruházott kép, vagy szobor volt. Ezek legtöbbször Szűz Máriát ábrázolták, s a kegyhelyek is a Mária-kultusz keretében keletkeztek. Így alakultak ki a már említett Aachen és Einsiedeln mellett Mainz, Mariazell, Altötting, Loreto, Czenstochowa és más települések kegyhelyei. Ennek a Mária-tisztelet felerősödésén kívül az intenzív képtisztelet is oka volt, amely különösen az ortodox és a katolikus egyházban erős. Az első időszakban a keleti, bizánci típusú Mária-képek domináltak, amelyeknek elterjesztésében a reformáció előtti római zarándoklatoknak is szerepük volt. A keleti típusú Mária-kegyképek (pl. Havi Boldogasszony, Pócsi Mária, Fekete Mária) mellett a genazanoi Jótanács Anyja képet tartja a kutatás az első igazi nyugati típusú Mária-képnek. /29./ A középkori alapítású szerzetesrendek egy része is a Mária-tisztelet aktív elterjesztője volt. Különösen ki kell emelnünk a ciszterciákat, a ferenceseket, a piaristákat, valamint a jezsuitákat.

A XIII. században keletkezett nagy koldulórendek rendi Szűzanya tisztelete a későbbi századokban is érezte hatását. Ennek következtében egyre több vonással bontakozott ki a Mária-kultusz, az egyházi év színesebbé, gazdagabbá vált. A XIV. században kapott külön ünnepi megemlékezést Szűz Mária látogatása Szent Erzsébetnél (Visitatio B. M. Virginis), magyarul a Sarlósboldogasszony, illetőleg a Szeplőtelen Fogantatás ünnepe (július 2. és december 8.). A XV. században vezették be Mária hét fájdalmanak és a Havi Boldogasszonynak ünnepét (szeptember 15. és augusztus 5.). Mindezek az ünnepek a máriás búcsújárárs jeles alkalmak lettek. A Mária-tiszteletnek később az ellenreformáció időszaka adott újabb nagy lökést.

A XII. és a XIII. század vallási életének egyik legszembetűnőbb vonása az Oltáriszentség központi szerepének egyre erőteljesebb kidomborodása az átlényegülés (transsubstantiatio) tanának kifermálása és elterjesztése volt. A szentségi színek (kenyér és bor) iránti tisztelet fokozódásával együtt járt az eucharisztikus csodák számának megnövekedése. Ezek között az első a bolsenai mise volt, amikor egy kételkedő pap kezében átváltoztatáskor vérezni kezdett az ostya. (Ezt Raffaello megfestette később a Vatikán Stanzáiban 1509-1511-ben.) Ennek hírére az 1300. évi római jubileumi szentévre összegyűlt zarándokok egész Európában szétvitték. A XIV-XV. században egész Európában sorra keletkeztek a vérző ostyák búcsújáróhelyei, a Szent Vér kegyhelyek. Közülük leghíresebb Walldürn /30./ és Wilsnack volt. Velük párhuzamosan hazánk eucharisztikus búcsújáróhelyei is kialakultak. /31./

Mind nagyobb tömegeknek az egyház életében és kegyelmi eszközeihez kapcsolását szolgálták a jubileumi szentévek is. Az első VIII. Bonifác pápa rendelte el és tartotta meg 1300-ban, s rendelte el minden századik évre. Utódai ezt a nagy időbeli távolságot fokozatosan csökkentették: először ötven évre (VI. Kelemen 1343-ban), majd minden harmincadik évre (VI. Orbán 1389-ben), míg végül II. Pál pápa 1470-ben min-

den huszonötödik évet szentévnék nyilvánított, s ez a gyakorlat őrződött meg napjainkig. /32./

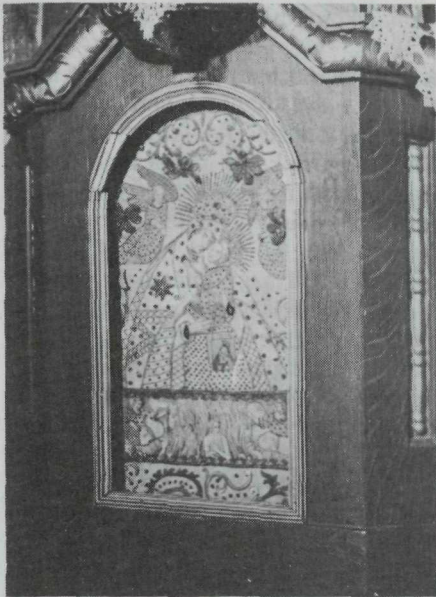
A jubileumi búcsúk római kiváltságát a pápák már a XIV. század elején átengedték egyházmegyéknek is, lehetővé téve így nagy tömegek számára a korábban Róma felkereséséhez kötött búcsúnyerést. Az így megszorított búcsúalkalmak azonban már ekkor megkövetelték a búcsú tanának ismételt megerősítését, a búcsúnyerés feltételeinek pontosítását és ezek betartását. /33./ E korszakban ugyanis a humanizmus és a reneszánsz eszméaamlatainak hatására nagy tömegek szakadtak le az egyháztól, s megrendült az egyház belső fegyelme is. Ennek legszembetűnőbb jelei a nyugati egyházszakadás, a papság életének erkölcsi hanyatlása mellett éppen a búcsú kiváltságokkal való visszaélések voltak. Ezek ellen is felléptek a későbbi protestantizmus előfutárai: John Wicleff Angliában és Husz János Csehországban.

Wicleff felfogása szerint "döreség hinni a pápa és a püspökök búcsúengedélyezési hatalmában". /34./ Ő is és Husz János is élesen pápaellenes és búcsúellenes tanokat hirdetett. /35./ Egy évszázaddal később - a búcsúcédulákkal való korabeli visszaélés hatására - ugyanezek a gondolatok felbukkannak Luther Mártonnál is. 1514-ben Leo pápa újabb búcsút hirdetett a Szent Péter-templom építésére szánt adományokra. A búcsú hirdetésével és a gyűjtés végrehajtásával Johann Totzel domonkosrendi szerzetest bízta meg. A búcsúcédulák árusítása körüli pénzügyi botrányok mondták Lutherrel 1517-ben ezeket a szavakat: "Micsoda hihetetlenül szörnyű virulása a feneketlen bűnöknek, amikor azt mondom, hogy a búcsú már nem is bocsánatadást jelent, hanem vétket!" /36./ Luther híres vitapontjai között is szerepelt a búcsú kérdése, de az általa elindított hitújítási mozgalom messze túlépelt ezeken a határokon. A protestáns mozgalmak mindegyik irányzata elvetette, pápista és emberi találmánynak tartotta a búcsúnyerés (indulgentia) tanát, s ennek egyik módját, a búcsújárást is.

A reformáció hatására az Alpoktól és a Pireneusoktól északra fekvő Európa Franciaországtól Erdélyig vallásilag megoszlott. Míg Európa északi régióiban a reformáció egyeduralkodóvá vált, addig a kontinens többi részén nagyjából egyensúly alakult ki a katolikusok és a protestánsok között. A reformáció hatására a katolikus hitélet erősen visszaesett, s csaknem teljesen megszűnt a búcsújárás korábbi gyakorlata.

A katolikus egyház sorainak rendezése a tridenti zsinaton (Tridentinum) kezdődött meg 1545-1563 között. Hatása az egyházi élet minden területén nagy volt, s érvényesült egészen napjaink egyházi reformjaiig. A Tridentinum utáni időszak katolikus restaurációjának, vagy másképpen ellenreformációjának élharcosai a jezsuiták voltak. Lelkigyakorlataik igen hatásosak voltak, iskoláik felvették a versenyt a protestánsok magas színvonalú itézményeivel. Számos búcsújáráshelyen megújították a helyi kultuszokat. Mellettük több újonnan alakult szerzetesrend is kivette részét a katolikus restauráció munkálataiban. Főleg a ferencesek újabb önálló ágát alkotó kapucinusokat, a szociális-karitatív tevékenységet folytató orsolyitákat, valamint a betegápolásban jeleskedő irgalmasok rendjét kell megemlíteni. Az oktatás és nevelés terén fontos szerepet töltek be a kegyesrendiek, a piaristák Közép- és Dél-Európában. E szerzetesrendek aktív szerepet vállaltak egyes búcsújáráshelyeken is. /37./

A reformáció egy jó évszázadra erősen visszavetette mind a nemesség és a polgárság, mind pedig a parasztság búcsújárási kedvét. Fellendülés majd csak a XVII. században következett be Európaszerte a Mária-kultusz jegyében. A szerzetesrendek Mária-tisztelete, a Mária-kultusz protestáns ellenessége mellett e fellendülésben Közép-Európában nagy szerepet kapott egy erős törökellenes motívum is. /38./ Ekkor alakultak ki olyan jelentős búcsújáráshelyek, mint a németországi Kevelaer (XVII. század), az osztrák Mariataferl (XVII. század). Az egyes szerzetesrendek - rendi hagyományaiknak megfelelően - egyes Mária-ábrázolások kultuszát különösen szívesen ápolták. A kapucinusok pl. a passai rendházukból kisugárzó Segítő Szűzanya (Mariahilf) kultuszt, a

A máriaradnai Skapulárs Szűzanya kegyké-
pének gyöngyhímzéses változata a kunszet-
mártoni Nagytemplom Szent Ferenc oltáron.

Márialányok és a Mária dajkája az erdőtelki
Szent Anna-napi búcsúí körmenetben.

A jászberényi Szentkút kápolnája. /Barna Gábor felvételei/

karmeliták a Skapuláris Szűzanya tiszteletét, a domonkosok a rózsafűzér kultuszát terjesztették.

Ebben a korban, bár egyes középkori kegyhelyek (pl. Aachen) jelentőségüket megőrizték, a távolsági zarándoklatok visszaszorultak, s a helyi kultuszok kerültek előtérbe. /39./ E korszakban ismét megerősödött Szent Anna középkorig visszanyúló kultusza. /40./ Sorra alakultak a skapularé s a rózsafűzér társulatok. Ez utóbbi terjedésének különösen a török fölött aratott 1751. évi győzelem adott nagy lendületet, amelynek hatására a lorettói litániába is bekerült Mária új megszólítása: keresztények segítségére (auxilium christianorum). /41./

A katolikus búcsújárás XVII-XVIII. századi fellendülése nagy törést szenvedett a felvilágosodás korában. A sola ratio, az egyedül üdvözítő ész nevében nemcsak világiak, hanem felvilágosult főpapok is felléptek bizonyos - általuk eltorzultnak nevezett - szokások ellen, ám eközben gyakorlatilag a búcsújárás egész gyakorlatát támadták. Búcsújáró kápolnák sorát hagyták sorsukra, s romboltak le pl. Ausztria-szerte. Tipikus eljárás volt ebben az időben, hogy a kegyképeket a búcsús templomokból, kápolnákból a plébániatemplomokba vitték át, s ott - hogy jelentőségük csökkenését ezzel is kifejezésre juttassák - a mellékoltárra helyezték őket. /42./ Ezt tetőzte be II. József császár egyházpolitikája, amellyel folytatta a VI. Károly császár, majd Mária Terézia alatt érvényesülő irányvonalat, amelynek célja az egyház erős állami ellenőrzés alá helyezése volt. /43./ Szempontunkból legfontosabb most intézkedései közül a zarándoklatok tiltása, amely ugyan nem maradt ellenállás nélkül a nép tömegeiben, de a gyakorlat súlyosan károsodott. Ismételt helyreállítás csak a XIX. század elejétől észlelhető. /44./

Évszázados megszokítás után a Mária-jelenések az újkorban is folytatódtak. A XIX. században ennek leghíresebb példái a franciaországi La Salette és Lourdes, valamint századunk elején a portugáliai Fatima. /45./ A magyarországi kultuszokra különösen a lourdes-i jelenések voltak nagy hatással.

A múlt század végi, századunkbeli modern búcsújárások több vonatkozásban is különböznek az elmúlt korok zarándoklataitól. A közlekedés nagyarányú fejlődése, különösen a vasút elterjedése a tömeges búcsújárásoknak kedvezett. Ezzel párhuzamosan a hosszú és veszélyes gyalogos zarándoklatok visszaszorultak. A kedvező közlekedés miatt ismét egyre többen látogatják a távoli kegyhelyeket: Rómát, a Szentföldet, Lourdes-ot. A zarándokút időbeli lerövidülése azonban a búcsús ájtatosságok lényeges módosulását vonta maga után. A gyalogos zarándoklatok végleges eltűnése után napjainkban kristályosodik ki a búcsújárás új szokásrendje hazánkban.

JEGYZETEK

1. Höfer, Josef - Rahner, Karl 1965. X. 941.
2. Bálint Sándor é.n. 167.
3. Pázmány Péter 1637. 964-965.
4. Vanyó László 1980. 543.
5. Euszebiosz 1983. 183, 255, 269.
6. Euszebiosz 1983. 255.
7. Vanyó László 1980. 543.
8. Félegyházy József 1939. 190.
9. Vanyó László (szerk.) 1984. 1
10. Kriss, Rudolf - Rettenbeck, Lenz 1950. 284. Lásd még Szántó Konrád 1983. 225-226.
11. Radó Policarpus 1961. 494.
12. T.J. (=Török József) 1985. 177. Vesd össze: Szántó Konrád é.n.54-55.
13. Höfer, Josef - Rahner, Karl 1965. X. 943., Bálint Sándor 1977. II. 308. kk.
14. Turner, Victor - Turner, Edith 1978. 17-18.
15. Turner, Victor - Turner, Edith 1978. 168-169.
16. Turner, Victor - Turner, Edith 1978. 194.
17. Turner, Victor - Turner, Edith 1978. 179.
18. Szántó Konrád 1983. 344.
19. Wohlhaupter, Eugen 1934. 218-219.

Emlék Mária Radnán.

Búcsúfia szentkép Máriaradnárról, XIX. század végéről. /repr./

Czellben sz. Mária Emlék.

Szentkép, a máriacelli zarándoklatok emléke. XIX. század vége. /repr./

A BARKAI TEMPLOMBAN LEVŐ

Szűz Mária kegyképe.

Mária
a Karmelhegyről nevezett boldogságos Szűz Mária barkai társulatába felvétetett.

Barkán, 1901. július hó. 16 —

A Gömör megyei Barka Skapuláré Társulatának tagfelvételi lapja. XX. század eleje. /repr./

ISTENT DICSÓÍTÓ
EGYHÁZI
ÉNEKKÖNYV.

N.-K.-SZ.-MÁRTONI KERESZTÉNY HIVEK

révadás.

SZABADON KÖZZEBOCSÁJTJA

IFJ. MEZEY NEPOMUK JÁNOS

Kua-Szent Márton város kántora.

SZENTES.

NYOMTATOTT SIMA FERENCZ GYORSSÁJTÓJÁN.
1883.

A legismertebb Mezey kántorkönyv címlapja. /repr./

20. Wohlhaupter, Eugen 1934. 220-225.
21. Turner, Victor - Turner, Edith 1978. 194.
22. Félegyházy József 1939. 191.
23. Wohlhaupter, Eugen 1934. 232-235.
24. Wohlhaupter, Eugen 1934. 236-237.
25. Turner, Victor - Turner, Edith 1978. 194.
26. Höfer, Rahner - Rahner, Karl 1965. X. 943-944.
27. Radó Polikarp 1973. 53-68.
28. Plötz, Robert 1981/1982. 147.
29. Aurenhammer, Hans 1956. 44, 47.
30. Brückner, Wolfgang 1958., Seibert, Jutta 1986. 233.
31. Balanyi György 1952, újabban Tüskés Gábor - Knapp Éva 1986.
32. Ijjas Antal 1939. 112.
33. Ijjas Antal 1939. 113. A virágzó középkor bűnbánati fegyelmeről, a búcsúcédulák árusításával kapcsolatos visszaélésekről lásd: Szántó Konrád é.n. 136-137, 188-189.
34. Radó Policarpus 1961. 825.
35. Ijjas Antal 1939. 151.
36. Ijjas Antal 1939. 201.
37. Csóka Lajos 1940. 104-125.
38. Schreiber, Georg 1934. 37.
39. Jánosi Gyula 1939. 3.
40. Schreiber, Georg 1934. 37.
41. Schreiber, Georg 1934. 39.
42. Schreiber, Georg 1934. 69. kk.
43. Ijjas Antal 1941. passim. A XVIII. századra pedig lást Kosáry Domokos 1983. 367-402., Szántó Konrád 1985. 217-434.
44. Schreiber, Georg 1934. 67. kk.
45. Höfer, Josef - Rahner, Karl 1965. K. 943., vö: Ernst, Robert é.n.

I R O D A L O M

Aurenhammer, Hans 1956 *Marianische Gnadenbilder in Nieder-Österreich*. Wien. Balanyi György 1952 *A Szentvér tiszteletének nyomai a magyar középkorban*. Vigilia

XVII. 573-581. Bálint Sándor é.n. *Sacra Hungaria*. Tanulmányok a magyar vallásos élet köréből. Kassa Bálint Sándor 1977 *Ünnepi kalendárium I-II*. Budapest Brückner, Wolfgang 1958 *Die Verehrung des Heiligen Blutes in Walldüm*. Aschaffenburg Csóka Lajos 1940 *A katolikus megújulás kora*. In: Bangha Béla - Ijjas Antal

(szerk.) *A keresztény egyház története VI*. Budapest Ernst, Robert 1984 *Lexikon der Marienerscheinungen*. Eupen Eusebiosz 1983 *Eusebiosz egyháztörténete*. Fordította Baán István. In: Vanyó

László (szerk.) *Ókeresztény írók IV*. Budapest Félegyházy József 1939 *A középkor egyháza*. In: Bangha Béla - Ijjas Antal (szerk.) A

keresztény egyház története IV. Budapest Höfer, Josef - Rahner, Karl 1985 *Lexikon für Theologie und Kirche X*. Freiburg Ijjas Antal 1939 *A reneszánsz és a hitszakadás kora*. In: Bangha Béla - Ijjas

Antal (szerk.) *A keresztény egyház története V*. Budapest Ijjas Antal 1941 *Az egyház és az uralkodói abszolútizmus*. In: Bangha Béla - Ijjas

Antal (szerk.) *A keresztény egyház története VII/1*. Budapest Jánosi Gyula 1939 *Barokk búcsújáróhelyeink táji vonásai*. Pannonhalma Kosáry Domokos 1983 /2/ *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*. Budapest Krisz, Rudolf - Rettenbeck, Lenz 1950 *Wallfahrtsorte Europas*. München Pázmány Péter 1637 /3/ *Hodoegus*. Igazságra vezető Kalauz. Pósonban Plötz, Robert 1981/1982 *Strukturwandel der peregrinatio im Hochmittelalter*. Begriff

und Komponenten. *Rheinisch-westfälische Zeitschrift für*

Volkskunde 26/27. 129-151. Radó Polcarpus 1961 *Enchiridion Liturgicum I-II*. Romae Radó Polikarp 1973 *A megújuló istentisztelet. Múlt-jelen-jövő*. Budapest Schreiber, Georg (szerk.) 1934 *Wallfahrt und Volkstum*. Düsseldorf Seibert, Jutta (szerk.) 1986 *A keresztény művészet lexikona*. Budapest Szántó Konrád é.n. *A keresztény középkor története*. h. és é.n. Szántó Konrád 1983-1987 *A katolikus egyház története I-III*. Budapest T.J. (=Török József) 1985 *Bűnbánattartás a középkorban*. Teológia XIX.

3. 177. Turner, Victor - Turner, Edith 1978 *Image and Pilgrimage in Christian Culture*. New York Tüskés Gábor - Knapp Éva 1986 *A Szent Vér tisztelete Magyarországon*. In: Fügedi Erik (szerk.)

Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Budapest,

76-116, 313-324. Vanyó László 1980 *Az ókeresztény egyház és irodalom*. Budapest Vanyó László (szerk.) 1984 *Vértanúakták és szenvedéstörténetek*. Budapest Wohlhaupter, Eugen 1934 *Wallfahrt und Volkstum*. In: Schreiber, Georg (szerk.) *Wallfahrt und Volkstum*. Düsseldorf, 217-242.

Reichardt Aba

Bencés missziók a Tiszazugban 1923-1924.

Rendtörténetünk írásának folytatása a közeli jövő sürgető feladata. Ennek a folytatásnak bizonyára legszebb lapjai közé fognak tartozni azok, amelyek az 1920-as években a Nagyalföldön végzett bencés missziókról szólnak.

Ezek előzményeiről és kezdeteiről szólnak az alábbi sorok.

Magukról a missziókról a Váci Püspöki Levéltárban őrzött iratok között találunk elsőrendű forrásanyagot. Főként ilyenek azok a jelentések, amelyeket a missziós atyák Hanauer István váci püspöknek írtak munkájuk elvégzése után.

Lássuk mindjárt a legelső jelentést, Kühár Flóris beszámolóját az 1923. évi első bencés misszióról:

Méltóságos és Főtisztelendő Megyéspüspök Úr!

F. év március 4., 5., 6., 7. napjain a Tiszaug mellett elterülő 4000 holdas bogarasi szőlőtanyákon missiót tartottam. A terület a csépai plebániához tartozik.

Kötelességemnek tartom munkám eredményéről, tapasztalataimról Méltóságodat értesíteni. Az isteni kegyelem kedvessé, gyümölcsözővé tette szerény vállalkozásomat, melynek sikerét anyagi eszközökkel Steer Ferenc földbirtokos úr és felesége, sz. Fechtig Adél bárónő, áldozatkészen mozdították elő. Önáluk voltam megszállva, és négy napig állandóan rendelkezésemre állott fogatjuk, mely nélkül a tanyai távolságokon alig lehetett volna mozogni. Mély tisztelettel kérem Méltóságodat, kegyeskedjék nekik /Tiszaug, Steer-kastély/ áldozatkészségükért főpásztori elismerését kifejezni.

A talaj előkészítésében a bárónő áldozatkészségéből ott működő hitoktatónő, Berecz Erzsébet, volt kongreganistám, buzgólkodott. Neki köszönhető, hogy a tanyák népe éhes és szomjas lett a katolikus igazságokra.

Munkaprogramon a következő volt: Naponkint a bogarasi tanyai iskola termében szentmisét mondtam, predikáltam; délután predikáltam és litániát tartottam; az iskola-terem mindig zsúfolva volt; a hívek nagy figyelemmel és buzgósággal vettek részt az istentiszteleteken; ezen a lelkipásztori szempontból majdnem egészen megműveletlen területen öröm volt hallgatni szép éneklésüket. Sajnos, egymagam számszerint nem tudtam nagy munkát végezni: kb. 300-an gyóntak meg e napokban, és a tanyák betegeit elláttam a haldoklók szentségeivel. 5-én a tiszauzi kápolnában miséztem, gyóntattam és predikáltam. A betegek ellátása összesen öt órai kocsitvat vett igénybe.

Munkámnak megfigyeléseiből, tapasztalataiból a következőket leszek bátor Méltóságoddal közölni. A hívek a nagy távolságok, rossz utak miatt nagyobb részt propter impotentiam physicam et moralem - nem vehetnek részt a plebániai istentiszteleteken. A bogarasi szőlőségben értesülésem szerint több, mint 4000 katolikus hívő van, akiknek lelkipásztori gondozása majdnem semmire becsülhető. A falvak népe /Tiszaug, -kürt, -sas, stb./ szintén messze van a plebániától. A plebánia területén levő iskolák nagyobb része községi vagy református, a tanyai iskolák is. A plebános a nagy kiterjedésű plebánián /fogata nincs/ legjobb akarat mellett sem tudná híveit jól ellátni, sem a hitoktatást mindenütt elvégezni.

Értesülesem szerint a református községek katolikus hívei, a tanyák népe gyakran kereszteltetik gyermekeiket református pappal; a temetést is gyakran református pap végzi; sőt a tudatlanság miatt katolikus párok /férfi és nő/ református templomban esküsznek, és fogalmuk sincs a házasságuk érvénytelenségéről. A hitbeli jártasságuk megdöbbentően csekély; föl nőttek vannak /néha öregek is/, akik alig tudják a Miatyánkot és az Üdvözlőgyet; a Hiszekegy és a Tizparancsolat tudása még ritkább; pedig én ta-

pasztalataimat azoknál szereztem, akik a missi6n részt vettek. Vannak f6ln6ttek, akik m6g sohasem gy6ntak 6s 6ldoztak; a h6sv6ti k6teless6g 6vi elv6gz6se ritka; a templom-l6togat6sr6l m6r megeml6keztem.

Pedig a n6p lelk6lete alapj6ban v6ve nem rossz; hit6ket - ha nem is ismerik - szeretik; utols6 predik6ci6mkor 6gy s6rtak valamennyien, hogy 6reztem s6r6sukban elhagyatotts6guk spont6n kit6r6s6t.

Mindezen tapasztalatokr6l extra confessionem meggy6z6dhettem azokn6l, akikkel beszéltem.

Mivel M6lt6s6god f6p6sztori gondja eg6sz egyh6zmegej6t apostoli buzg6s6ggal igyekszik a hit 6ld6saiban, a lelkip6sztorokod6s javaival ell6ttni, b6tor voltam ezekr6l az 6llapotokr6l, melyeket M6lt6s6god k6r6tj6ban 6gyis megismert, k6pet adni.

Szer6ny v6lem6nyem, hogy a tanyai misszi6k nagyar6ny6 megkezd6se nagyban el6seg6ten6 a n6pben azt az ig6nyt, mely a pleb6niai, lelk6szi szervezetek kib6v6t6s6hez, gyarap6t6s6hoz sz6ks6ges. Ak6r az egyh6zmegei paps6g alkotna missi6s t6rsulatot, ak6r t6bb szerzetesrend 6llna be az apostoli munk6ba, megfelel6 beoszt6ssal n6h6ny 6v alatt a fontosabb tanyai k6zpontokban minden6tt lehetne missi6t tartani, ezek 6ltal az elhagyatott n6p hit6t, buzg6s6g6t fokozni 6s katolikus 6ldozatk6zs6g6t f6l6breszteni. Oly nagy t6megek egy kis 6ldozatk6zs6ggel megteremthetn6k a pleb6ni6t, 6s a n6p nem maradna p6sztor n6lk6l.

Az Alf6ld 6s a Tisz6nt6l katolikus restaur6ci6j6t el6seg6ten6 az a t6ny is, hogy a reform6tusok vall6si gondoz6sa /b6r sok a predik6tor, m6gis/ sok k6v6nnival6t hagy maga ut6n. Ezer szerencs6je a katolikus n6pnek, hogy reform6tus falvakban katolikus tud maradni az6rt, mert a reform6tus paps6g munk6ja /azaz hanyags6ga/ nem gyakorol r6vonz6er6t.

M6lt6s6godnak h6l6san k6sz6n6m, hogy m6dot adott missi6m enged6lyez6s6vel a tisz6nt6li katolikus n6p megismer6s6re.

M6lt6s6gos 6s F6tisztelend6 Megye6p6sp6k 6rnak

m6ly tisztelettel

Pannonhalma, 1923. III. 30.

Dr. K6h6r Fl6ris

a lelkip6sztorokod6s tan6ra

Phalm6n.

Ez a jelent6s, a benne foglalt pozit6vumok miatt nagy 6r6m6t jelentett az Alf6ld nagy apostol6nak, Hanauer Istv6n p6sp6knek. De nem kisebb 6r6m forr6sa volt a misszi6 a Celld6m6lkr6l odaker6lt kis hitoktat6n6, Berecz Erzs6bet sz6m6ra sem. 6 1922 novembere 6ta munk6lkodott a tiszazugi tanyavil6gban. Eleinte egyed6l, majd Haj6s Id6val, aki ugyancsak tan6t6n6 volt. Mindketten Tisz6ugon, a Steer-kast6lyban laktak.

Ennek az els6 benc6s alf6ldi misszi6nak a megtart6s6ra Berecz Erzs6bet h6vta meg K6h6r Fl6rist, a kor6bbi celld6m6lki pleb6n6st. 6 eleinte habozott, azt6n v6llalta a feladat6t. Beleegyez6 válasza a megh6v6 sz6m6ra is nagy 6r6met jelentett:

"K6z6zhez kaptam v6rva v6rt level6t, amelyb6l megtudtam a boldog6t6 h6rt, hogy m6g-is elj6n. Az6rt 6rvendtem oly nagyon, mert l6ttam, hogy 6n tudja, mik6nt kell a n6ppel 6rintkezni, 6s er6s a rem6nyem, hogy munk6lkod6s6ra b6 6ld6st ad majd az 6r. Mert itt is az kell, hogy a n6p l6ssa 6s 6rezze, hogy k6z6l6k val6, hogy 6gy szereti 6ket, mintha 6des testv6rei lenn6nek ... /1923. febru6r 3./

A missi6 ut6n pedig a sz6p eredm6ny l6tt6n boldogan írja egykori pr6zes6nek:

"M6lys6ges l6lekb6l fakad6 szavai s egyszer6 n6pem ir6nt tan6s6tott k6zvetlen, gyeng6d szeretete oly m6lyen v6s6d6tt sz6v6kbe, hogy eml6k6t, azt hiszem, az 6let legs6lyosabb viharai k6zt is meg6rzik. - Mikor t6voz6sa ut6n el6sz6r j6tt6nk 6ssze, kb. olyan 6rz6s honolt mindny6junkban, min6 az Apostolokban lehetett a Mester mennybemene-tele ut6n. Csak 6gy patakzott szem6kb6l a k6ny6, s az 6n vigasztal6som bizony na-

gyon gyengének bizonyult. A keresztúti ájtatosság után olyan buzgón imádkoztak nagy-lelkű Jótevőjükért, hogy imájuk bizonyára meghallgatást nyer az irgalmasság Atyjánál. Aztán kértek, hogy ha írok, tolmácsoljam utólagosan is hálás köszönetüket Főtisztelendőséged előtt." /1923. március 13./

A második, 1924. évi bencés misszió előzményeiről Radó Polikárp írja a Tiszazugi történetben:

"1924. március folyamán gondos előkészítés után Bözsike rendezte meg a Tiszazug szőlőségében a missziót, és egyúttal az anyaegyházban, Csépan is. Lelkiségének és összeköttetéseknek megfelelően, egészen szokatlan módon, a népmissziókkal eddig nem nagyon foglalkozó Szent Benedek Rendre gondolt. Egykori prézese, Kühár Flóris, ennek egyáltalán nem örült ..." /78. o./

Úgy látszik, hogy Kühár Flóris kész volt ugyan az apostoli munkára, amint előző évi szereplése is bizonyítja, de mégse helyeselte, hogy a bencések az alföldi missziózásba belemérüljenek.

Bözsikének érvelnie és kérlelnie kellett, amint egy bencés plébánoshoz intézett leveléből is kitűnik:

"... Úgy határozunk, hogy nem folyamodunk a kimondott missziós szerzetekhez, hanem lélekben elmegyünk a nagy Atya nagylelkű Fiaihoz, és megkérjük őket, hogy mint ezer év előtt glóriás őseik tettek, most ők is jöjjenek el, és a hit csodás fényével, a megértő, résztvevő szeretet melegével vezessék, segítsék a Tisza partján szörnyű elhagyatottságban élő, színmagyar testvéreiket a szeretet Istenéhez.

Tervünket elmondottuk főtisztelendő Kühár úrnak ... A jó Főtisztelendő Úr ... több okot említett, mi a bencés misszió tartását megakadályozná. Emberileg nézve a dolgot, azt mondom, igaza van.." /1924. február 3./

De aztán Bözsike a szeretet minden akadályt legyőző hatalmáról beszélt, és kicsiny életének tapasztalatairól, melyek a szeretet csodás erejét mutatták. "... Meg is mondtam a jó Főtisztelendő úrnak, ki meghatva hallgatta szavaimat, s azután könnyein át mosolyogva mondta: no hát legyen igaza, és próbálja megkérni azokat a kedves rendtársaimat, kiket apostoli lelküknél fogva legmegfelelőbbnek tartok."

Így került sor négy bencés meghívására, akik vállalták is a munkát. Név szerint: Niszler Teodóz, Blazovich Jákó, Jung Benedek és Sárközy Pál.

Steer Ferencné bárónő örömmel írhatta Kühár Flórisnak 1924. február 3-án:

"Igen nagy örömünkre szolgál, hogy a misszió ily kedvező elintézetést nyert, igazán megható, hogy a felkért Főtisztelendő urak páratlan kedvességgel s áldozatkészséggel vállalkoznak erre a nekik szokatlan s fáradságos munkára. Bizonyára nem fog hiányozni a kegyelem, s munkájuk csakis áldásos lehet.

Már egyengetjük az utat Csépan a missionak, helyesebben Bözsike, az én személyem jóformán mellékes. Igen boldog vagyok, hogy Bözsikét annyi öröm éri, az ő öröme az enyém is, s tudom, Főtisztelendő úr is osztozik abban ..."

A "nagy-misszió" két részben ment végbe, március első, illetve második felében. Az elsőt Csépan, az anyaegyházban Niszler Teodóz és Blazovich Jákó vezették.

Befejezése után a Főpásztornak Blazovich Jákó írt róla jelentést:

Méltóságos Püspök Úr/

Kegyeskedjék megengedni, hogy szerény soraimmal alkalmatlankodni bátorkodtam. De több ok is sürget, hogy szerény soraimat megírjam.

Tudom, hogy Méltóságodnak mily nagy gondja van az Alföld pasztorálására, azt gondolom, talán kis örömet szerzek Méltóságodnak, ha beszámolok a csépai misszióról. Azután lelkiismeretbeli kötelességemnek tartom, Méltóságos Püspök úrnak beszámoljak arról a megható áldozatkészségről és apostoli munkáról, amelyet a Steer család s

Berecz Erzsébet hitoktatónő a lelkek ügyének érdekében tanúsítanak, s amelynek tíz napon át szemtanúja voltam.

Március 9-én kezdtük és 16-án fejeztük be a csépai missiót. A tapasztalható eredmény minden várakozásunkat felülmúlta. Már első nap telt templom fogadott bennünket. A látogatottság napról napra emelkedett. A hét második felében már szinte életveszélyes volt a zsúfoltság, pedig a gyermekeket már nem is engedték be. Sokfelé beszéltem már, de ilyen zsúfolt templomnak még soha. A hét vége felé, pénteken, szombaton a legtöbben már ünnepet tartottak. Állandóan voltak a templomban, imádkoztak, énekeltek.

A gyónások száma legalább 1600, az áldozások száma 2000 volt. A gyóntatást az első két napon reggel 6-kor, majd reggel 5-kor kezdtük, s tartott egész nap - volt eset, hogy ebédelni is alig tudtunk - este 8-9 óráig. Ez így ment egész héten, csak az utolsó nap fejeztük be déli 12 órakor. Kvalitatíve a gyónások olyanok voltak, hogy az emberek a lelke örült. Oly megtörődöttséget, oly komoly elhatározásokat láttunk, hogy öröm volt dolgozni. Még négy órakor is áldoztattunk, bár talán nem volt rubrice megengedett, de akárhány reggel öt órától délután négy óráig étlen-szomjan várt, hogy rákerüljön a sor. Húsz-harminc éves mulasztásokat pótoltak. Délélitőnként egyikünk mindig betegeket látogatott.

A missió hatása alatt az egyik legjobbmódú család bejelentette nekünk is, hogy maga csináltatja meg a nagy harangot. Megalakítottuk a Leánykongregációt s a Kath. Leányegyesületet. Itt is olyan lelkesedést látunk, hogy örült a lelkünk.

Tartottunk külön beszédeket a legényeknek, a leányoknak s az intelligenciának. Meglepődve láttuk a szokatlanul nagy érdeklődést. Még a szomszéd falu intelligenciája is megjelent. Ott voltak a másvallásúak is.

Különben messze vidékről is eljöttek a missióra. Egyik gyónómnál észreveszem, hogy szokatlan a beszédmódja, kérdezem tőle, honnan való. Megnevez egy helyet s hozzáteszi, hogy igen messze van. Kérdezem tőle, mikor indult el; azt mondja: tegnap délután.

Ha Méltóságod megengedi, leszek bátor egy szerény egyéni impressziómnak hangadni. A missió alatt sokat foglalkoztam ezzel a gondolattal.

Az volt a benyomásom, hogy az Alföld szomorú állapotain sokat lehetne segíteni, ha végigpásztáznák missióval. Az volt szerény véleményem, nagyon sokat lendítene az ügyön, ha egy időben sok helyen indulna meg támadás a nagy indolencia ellen. Nem fontos az én szerény tapasztalatom szerint, hogy de facto missiók papok tartásuk a missiót, csak egy kis lelket vigyenek magukkal azok, akik tartják, s nem lesz eredménytelen a fáradozás. Jellemző volt, hogy a szelevényi plebános, aki szemtanúja volt az eredménynek, azonnal kért bennünket, hogy az ősszel nála tartsunk missiót. Az odavaló intelligenciából vagy négyen, akik a befejezőre szintén eljöttek, könnyezve kértek bennünket, hogy menjünk el hozzájuk is!

A legmeghatóbb volt az az apostoli buzgóság, amellyel a Steer család támogatta a missiót. Az anyagi terheket - tekintettel a plebános nagy szegénységére - teljesen ők viselték. Ha szabad jellemzésül konkrét dolgokat is fölhozom, ők adták pl. az élelmezést, szakácsnéjukat hozták oda a missió idejére, gondoskodtak az egyházi ruhák rendbehozásáról, ők adták a szép nagy missiók keresztet, két gyönyörű fali csillárt hoztak ajándékba a templomnak, külön futárral hozattak olvasókat Budapestről a hívek számára, s ezeket tanítójukkal árusították, természetesen sokkal olcsóbban, mint ahogy ők fizették, sokat pedig ingyen osztottak szét. Mindjárt vasárnap meggyónt az egész család és az alkalmazottak. Minden nap délelőtt és délután részt vettek a missióban. Dolgozott, imádkozott a kastélyban mindenki, hogy a missió minél jobban sikerüljön. Így megható, áldozatos buzgóságot nem láttam még világi hívők részéről. Méltóság Uram,

minden cél nélkül, csak a lelkiismeretem szavát követve szabadjon azt is megírnom, ami mélyen meghatott, mily gyermeki tisztelettel ragaszkodnak főpásztorukhoz!

Apostoli munkát végez a szó szoros értelmében a kis hitoktató, a Bercz Erzsébet. Csodálatos egyéniség, azt hiszem, az országban kevés van belőle! Úgy szereti a népet, mint ha őrangyala volna. A két missiót a Méltóságos Asszonnyal ketten csinálták meg.

Tudom, hogy Méltóságos Püspök úr meg fog bocsátani, ha én oly merész leszek, s egy szerény kérést is bátorkodom előterjeszteni. A Steer családnak minden vágya, hogy engedélyt kaphasson arra, hogy kastélyukban házi kápolnát állíthassanak föl. Sok mindent beszereztek már erre a célra. A kápolna nagy jótétemény volna az alkalmazottakra is, mert többször szentmiséhez jutnának. Alázattal kérem Méltóságos Püspök urat, kegyeskedjék majd beterjesztendő kérvényüket magas jóakaratába fogadni!

Méltóságos Püspök úr, kegyeskedjék megbocsátani, hogy ily hosszú levéllel bátorkodtam drága idejét rabolni, de valahogy úgy éreztem, hogy kötelességem ez a beszámoló.

Méltóságos Püspök Úrnak
Pápa, 1924. március 27.
hódoló tisztelettel
Blazovich Jákó
bencés főgimn. igazgató

Egy héttel korábban, március 20-án Bercz Bözsi is küldött a Főpásztornak ujjongó szívvel megírt rövid beszámolót.

Hanauer püspök Blazovich Jákónak küldött válaszát a Pápáról jött levél hátoldalán olvashatjuk fogalmazvány formájában:

Főtisztelendő főgimnáziumi Igazgató Úr!

Nagy lelki örömmel olvastam úgy Igazgató Úrnak, mint Bercz Erzsébetnek jelentését a csépai misszióról. Isten fizesse meg fáradozásukat.

Nagyon ismeretes előttem a Steer család páratlan működése az alföldnek ezen az elhagyott pontján. Láthatólag az isteni gondviselés választotta őket eszközül.

A missziók tartása nálunk már el van rendelve, csak a plébániák szétszórtsága miatt nem látszik meg mindenütt a hatás. A tanyai nép igen sokszor nem vehet tudomást arról, ami történik, vagy ha tudomást vesz, nem áll módjában mindig, hogy részt vegyen. Ez az én egyik legsúlyosabb gondom.

Őszinte hálám és tisztelem kifejezésével vagyok ...

Érdemes még elolvasni a bárónőnek erre a misszióra vonatkozó, Kúhár Flóriszhoz írott levelének egy részletét:

"... Blazovich és Nizler Főtisztelendő urak ideálisan kiegészítették egymást mint missziós Atyák, s az eredmény mutatja, hogy a Bencés uraknak csak akarniuk kell, s ismét felébreszthetik s megerősíthetik az alföldön alvó katolikus hitéletet. Mert hogy csak alszik a lelkelben még a legelhagyottabb vidékeken is, ezt bizonyítja az elmúlt missio.

Nizler Főtisztelendő úr bizonyára sokkal jobban s szebben beszámol majd az elmúlt hét lefolyásáról, mint én azt tehetném, csak talán arról nem, hogy az ő egyénisége s működése semmiben sem volt kevésbé fontos a missio sikerére nézve, mint Blazovich úré, s mindketten oly szép példáját nyújtották az egymás iránti szeretetnek s megértésnek, hogy ez már maga egy gyönyörű szép élmény volt számunkra. Egy diszszonáns hang sem zavarta a mi hosszú s mégis oly hamar elmúló ünneplésünket. Há-

zunkban még érezzük szeretetüknek melegét, s lehetetlen, hogy ennyi hit s önfeláldozó munka ne hagyna a lelkekben maradandó s sokaknál soha el nem múló nyomokat ..."

A nagy-misszió második része következett. Az első távozása után pár nappal, március 22-én újabb két bencés érkezett: Jung Benedek és Sárközy Pál. Ők elsősorban az ugi Steer-kastélyhoz közelebb eső vidéken a külterületek, a tanyák népe számára tartottak missziót.

Munkájuk végeztével Jung Benedek győrszentmártoni plébános írt jelentést a váci Főpásztornak. /Levele, mint a korábbi beszámolók is, a Váci Püspöki Levéltárban vannak, a "Missio Sacra" iratcsoportban./

Méltóságos Püspök Úr!

Méltóztassék megengedni, hogy a hosszú út fáradalmait is kipihelve, néhány szóval én is beszámolhassak dr. Sárközy Pál rendtársammal a csépai plébánia külterületén tartott missziók eredményéről.

A hallgatóság számát valamint a gyónóké tekintve könnyebb volt a munkánk, mint Csépan járt testvéreinké, de mégis nehezebb volt annyiban, mivel a nagy távolságok miatt az emberek csak nagy fáradozás és időbeli áldozatok árán tudtak a misszió színhelyére eljutni, s viszont mi igen kezdetleges vallási tudásuk és /különösen a férfiakban mutatkozó/ bizalmatlanságuk miatt nehezen tudtuk őket megközelíteni, megindítani.

Aránylag jobban ment a dolog az úgynevezett Bogarason, ahol a Steer család jótékonyága, továbbá Steerek jószívűsége és áldozatkészsége folytán ott működő Hajós Ida, de különösen Berecz Erzsébet hitoktatónők nagyszerűen előkészítették a talajt, és ahol dr. Kühár Flóris rendtársunk már a múlt évben megkezdte a missziós működést.

Mindezeket figyelembe véve az eredménnyel nagyon meg voltunk elégedve. Nagyon figyelmes és hálás hallgatóságunk volt, sok nagy hal akadt horgunkra, és sok megható jelenetben volt részünk. Felejthetetlen napok ezek mindkettőnk életében!

Hallgatóságunk száma hétköznapokon 150-500 között, vasárnapokon 500-700 között váltakozott, sőt március 25-én, amikor a csépaiak körmenetileg eljöttek a plébános úr vezetése mellett, az 1500-at is felülmúlta.

Négy helyen voltunk: Bogarason négy napig, Tóparton /Priblak/ három napig, Tiszakiúrt és Tiszaug községekben egy-egy napig, illetőleg egy-egy délelőt. Az összes gyónók száma körülbelül 650 volt. Külön a lakásokon meggyónlattunk tíz beteget, akik közül négy fölvette az utolsó kenet szentségét is. Volt azonfölül két keresztelő, két egyházkelő, hat esküvő és egy gyermektemetés.

Az említett temetéssel kapcsolatban egy kis incidensünk volt, amelyet érdekességénél fogva szintén érdemesnek tartok arra, hogy Méltóságodnak becses tudomására adjam.

Két iskolás gyermek útján kértek meg minket a kis halott temetésére Tiszakiúrtre, de nem üzenték meg, hogy hol találjuk meg a halottat, úgyhogy csak mindkét mise és a prédikáció után kezdtünk érdeklődni, hogy honnan lesz a temetés. Mikor végre sok keresés-kérdőzködés után megtudtuk, rendtársam Berecz E. hitoktatónővel kiment a temetőbe, és ott a hullaháznál hozzákészülődött a szertartáshoz.

Közben észrevették, hogy a református kántor is arra tart, a kis halott atyjával, aki beleunva a sok várakozásba, megkérte őt a temetésre, amint ez szokásban van ezen a vidéken. Erre Berecz E. megüzente a kis halott atyjának, hogy fizesse meg a református kántornak a költségeit, és mondja meg neki, hogy ne fáradjon tovább, mivel a katolikus pap már ott van. Ez meg is történt, mire a református kántor eltávozott.

Másnap azután nagy zajjal tárgyalták ezt az esetet a presbytériumban, és a reformá-

tus pap erélyes hangú tiltakozó levelet küldött Steerné méltóságos asszonynak, amelyben kimondja, hogy nagy sérelem esett nemcsak a kántorukon, hanem az egész eklézián. Az egészet Berecz Erzsébet túlhajtott buzgóságának rovására írja, s azzal fenyegetőzik, hogy ha ez így megy, akkor fölhangy minden szolgálattal, amelyet eddig a katolikus egyház javára tett "lélekhalászás szándéka nélkül", ti. többé nem kereszteli meg a katolikus gyermekeket, nem esketi meg a katolikus párokat /!/ és nem temeti el a katolikus halottakat.

Ezeket azért is szükségesnek tartottam Méltóságodnak megírni, mert itt a népben az a tudat lappang, hogy régebben a katolikus papság a református lelkészekkel egyezséget kötött az előbb említett funkciók kölcsönös végzésére, s ezért van, hogy ha bármely csekély okból nem tudnak a hívek a katolikus paphoz menni, igen nyugodtan elvégeztetik ezeket a református pappal, aki szerintük ugyanolyan pap, mint a másik. Eről természetesen kiábrándítják őket a jó hitoktatók, és ez az üzletrontás fáj nekik!

Igazán nagy áldás a jó Berecz E. működése ezen a vidéken. Bámulatos ügyességgel tudja az egyszerű népet megközelíteni, megnyerni és vezetni. Nemhiába nevezi maga a nép "Istentől küldött kisasszony"-nak.

Leginkább az ő munkálkodásának tulajdonítottuk, hogy oly szeretettel hallgattak bennünket, és ennyire ragaszkodtak hozzánk. Sokszor már úgy kellett őket elküldeni, nem akartak hazamenni. Mindenfelé utánunk jöttek, két helyen körmenetileg: a csépaiak Bogarasra, a bogarasiak meg a Tópartra. S mennyire sirattak minket, amikor eljöttünk!

De nem is csoda. Ahol olyan példát látnak, amilyent a Steer család mutat, ott nem kell sok prédikáció, mert ez a család állandó, hathatós prédikáció. Az az áldozatkészség, amellyel a nép lelki ügyét szolgálják: nap-nap után 2-3 kocsi állott rendelkezésünkre 10-15 kilométernyi utakra; a család tagjai és alkalmazottjai majdnem minden utunkra elkísértek bennünket, az egyszerű nép között türelmes várakozás után meggyóntak, megáldoztak, a szentmiséket és prédikációkat a legnagyobb figyelemmel, könnyekig meghatva végighallgatták; azután minket az egész idő alatt mindennel elláttak; az az alázatos szeretet a család tagjai között egymás iránt, valamint az alkalmazottak és a cselédség iránt: mind-mind bámulatos hatással van az egész vidék népére. S a végén még ők hálálkodtak legjobban, hogy ezen szent misszió kegyelmeiben részesülhettek. Bárcsak sok ilyen család volna a Nagyalföldön, akkor másképp alakulna hamarosan ott a szegény magyar népünk lelki élete!

Legyen szabad még azt is megemlítenem, hogy nagyon sok még ott a vidéken a református pap előtt kötött érvénytelen házasság, s többnyire a férfiak nemtörődömsége hiúsította meg azok rendezését. Talán az elvegyített kovász majd mégis átjárja kissé a tömegek lelkét!

Kissé aggódtunk, Méltóságos Uram, a iurisdictionk miatt, mivel kimondottan március 16-24-re szól, és mi 23-31-ig jártunk ott. De megnyugtattott minket az irat ezen kifejezése: a misszió idejére, meg hogy Berecz E. bejelentette megérkezésünk napját.

Bocsánat, hogy levelem ilyen hosszúra nyúlt! Méltóságod főpapi áldását kérve mindkettőnkre vagyok alázatos tisztelettel:

Jung Benedek /Sajnos a levél eredetijéről készült fénymásolatról az alján néhány szó lemaradt, így a pontos dátum is./

Az 1923-ban és 1924-ben tartott missziók szép sikerét az is mutatja, hogy a bencés atyákat visszavárták, ismételten hívták a Steer család és mások is.

Kühár Flóris a Steer-kastélynak nagyrabecsült és elég gyakori vendége lett. A hívek is örültek, amikor a Tüzes szőlőben létesült misszióházban megjelent és főleg, amikor 1924. karácsony éjjelén fölszentelte azt.

Neki írt Steerné a többi atyákat illetően a nagy misszió után:

"... Olyan hamar elmúltak ezek a kedves hetek, de mi igen-igen sokkal gazdagab-
bak lettünk általuk, s ha most érezzük is a válás szomorúságát, végtelenül örülünk,
hogy ily sok szebbnél szebb s nekünk kedvesebbnél kedvesebb egyéniséget ismerhet-
tünk meg, s egész szívünkben reméljük, hogy nem fogják elfelejteni az utat, amely ide-
vezeti őket ezután is ..." /1924. április 3./

Úgy tűnik, hogy a nagy-misszió tagjai közül Niszler Teodóz személyisége, lelkesé-
ge keltette a legmélyebb benyomást.

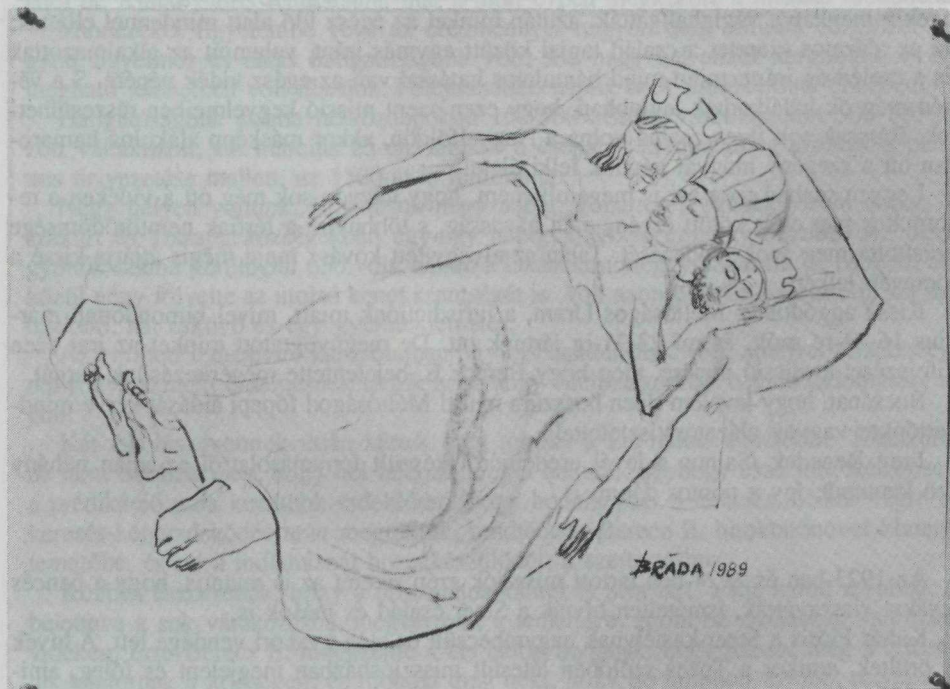
A csépai új harang adományozói őt kérték meg a harangszentelésre, amire október
19-én került sor. De meghívták a többi missziós atyákat is.

Niszler Teodóz Pannonhalmán őrzött hagyatékából előkerült egy levél, 1924. au-
gusztus 12-i keltezéssel, amelynek tréfás aláírása: "Bözsi, a kínzó szellem". Ebben Be-
recz Bözsi az augusztus 20-ra tervezett csépai kongregációs felvétel részletes program-
járól ír a meghívott Niszler igazgató úrnak. Sok mindenre kéri őt ezzel a megokolás-
sal: "... mert Főtisztelendő. Igazgató úr olyan áldozatos és olyan nagyon jó, azért én
meg olyan kíméletlen vagyok, hogy még ezen áldozat meghozására is szépen kérem
..." Az ünnep lebonyolításában egyébként Blazovich Jákó is részt vett. A velük együtt
érkezett Boldoghy Máriusz ugyancsak kész volt segíteni.

A következő években, a tiszazugi kezdetek után, megjelentek bencés missziósok az
Alföld egyéb részein is: Kiskunhalason, Szarvason, Bugacon stb.

Így a Tisza innenső oldalán, Tiszaújfalun 1928-ban ugyancsak Niszler Teodóz tar-
tott eredményes missziót. Erről több forrás megemlékezik, és ő maga is írt beszámó-
lót a váci püspöknek. Neki már ekkor a bencés nővérek, Szent Benedek Leányai vol-
tak segítségére. Közöttük az apostoki lelkű, szentéletű alapító: Berecz Skolasztika.

Ennek az írásnak a célkitűzése azonban csak a tiszazugi bencés missziók ismerteté-
se volt. A missziós munka szép folytatása külön tanulmányt érdemelne.

Három királyok pihenője

Kása Csaba

Mindszenty József politikai tevékenysége 1945-1946

A felszabadulástól Mindszenty József hercegprímás- sá történt kinevezéséig

1945. március 29-én váratlanul elhunyt Serédi hercegprímás, aki korábban megfontoltságával, nagy kompromisszumkészségével, tudásával biztosan vezette a magyar katolicizmust. Így az elkövetkezendő időszakban vezetés nélkül maradt az egyház, ami felszínre engedett véleménykülönbségeket a klérus tagjai között. Ez legnyíltabban a felszabadulást követő események értékelésében jelentkezett.

A legtöbb prominens személyiség konstruktív tevékenységgel próbálta az új kort kezdeni. P. Nagy Töhötöm a fronton való átszökés kockázatát is vállalva - s attól függetlenül, hogy ezzel a KALOT reorganizálásának mihamarábbi megkezdését is szeretne volna elérni - P. Kerkaival együtt nagy szolgálatot tett azzal, hogy mint papok járták az országot, segítve a Vörös Hadseregről elterjesztett negatív kép eloszlásában. /1./ Hasonlóképpen segített ebben Czapik érsek azzal, hogy Konyev marsallal egy kerti séta alatt történt beszélgetését filmre engedte venni, s a felszabadított országgrészen ezt vetítették a lakosságnak annak bizonyítékként, hogy a szovjet hadsereg nem bántalmazza a papokat. /2./ Serédi hercegprímás - közvetlenül halála előtt - és Shovy püspök székhelyeiken fogadták a szovjet katonai vezetőket, s ezzel - mivel városaik felszabadulása csak átmeneti volt - a visszatért nyilasok és német megszállók haragját is váltalták. /3./ Hamvas püspök Andrásnap-i beszédében "kifejezte azon kívánságát, hogy az ünnepség legyen előhírnöke az elkövetkezendő boldog békeidőknek." /4./ Engedélyezte Balogh Istvánnak a közéleti szereplést, és amikor egy küldöttség kérte föl ennek felfüggesztésére, elzárkózott a kérés teljesítése elől. /5./ Egyébként Balogh István, Szeged-alsóközponti plébános és Bánáss László, debreceni prépost-plébános, a nagyváradi egyházmegye magyarországi része kormányzójának szerepe, tevékenysége, melyet a fejlődés kibontakozásáért végeztek, közismert. /6./

Április-május folyamán a templomokban hálaadó szentmiséket tartottak. Virág Ferenc pécsi püspök "Te Deum"-ot rendelt el, s körlevelében írta: "Testvéri szeretettel egybekapcsolva fogjunk hozzá a romok eltakarításához és a magyar jövő felépítéséhez. /7./

E néhány példa - a felsorolás korántsem teljes - mutatja azt, hogy 1945 elején a katolikus egyház részéről jobbra várakozó, de bizakodó, a békés együttműködés lehetőségét nem elutasító, sőt azért néhány apró lépést is megtevő magatartás dominált. Ez nem jelentette azonban azt, hogy míg a realitásokat figyelembe véve a napi politikában érvényesítették kompromisszumkészségüket, magánvéleményükben nem helyezkedtek a kommunistákkal szemben alapvetően elutasító álláspontra. Így Grósz érsek "a kormány csak névleg birtokosa a hatalomnak. A tényleges hatalom az orosz fegyverekre támaszkodó kommunista párt kezében van, amelynek vezetője négy Moszkvából hazajött zsidó." - nem éppen hízelgő értékelést ad. /8./

Ez alól a vélemény alól talán csak Mindszenty József a kivétel, akinek merev kommunista- és szovjetellenességéből indult ki cselekedeteinek nagy része. Erről érdemes

öt magát idézni. Az évek folyamán céltudatosan készült a kommunizmus elleni harcra. Amihez hozzáfért, azt elolvasta, de nem csak elemzéseket, hanem kommunista szerzők műveit is. Tisztában akart lenni azzal, hogy mire számíthat. A céltudatos munka során kialakított konkluziója szerint "a marxizmus olyan világnézeti, ideológiai irányzat, mely eszmeileg, céltudatosan is ateista, gyakorlati módszereiben vallás- és egyházromboló, uralmának világra való kiterjesztését könyörtelenséggel hajlja végre, s a szolid képmutatástól kezdve a leggonoszabb terroreszközöket is hajlandó igénybe venni." /9./ Ez a legfőbb oka annak, hogy nem hajlandó semmiféle kompromisszumot kötni.

Ezt az álláspontját csak megerősítette a felszabadulás néhány körülménye. A szovjet hadseregek ekkor tanusított magatartása szerinte mindenben őt igazolta. Bármely, hadműveleti kényszerből végrehajtott cselekményt, a háborúval velejáró eseményt, katonai szükségyszerűségből vagy az utánpótlás biztosítására előírt beszolgáltatásokat, közmunkavégzéseket, az előfordult atrocitásokat szerinte a felszabadító hadsereg kommunista voltának következményeként kellett értelmezni. Mindez - mintegy előlegezett önigazolásként - szinte determinálta további cselekedeteit. Rosszul értelmezett megingathatatlansága minden ésszerű kompromisszum - és politizálási készséget kizárt. /10./ Ez azonkívül, hogy legalábbis megkérdőjelezi bonyolultabb politikai feladatok megoldására való alkalmasságát, megkönnyíti nyilatkozatainak értelmezését, amelyek pont a fent említettek miatt őszintének mondhatók, nem bonyolítják taktikai megfontolásokból tett, de egyébként elveivel nem egyező részletek.

Mindezek után érthető, hogy a katolikus egyház által sérelmesnek ítélt állapotokra ő reagált a legérzékenyebben, s ezekre megpróbálta felhívni a figyelmet. Grósz érsekkel együtt budapesti útjuk alkalmával több panaszt és tiltakozást adtak át a kormány tagjainak.

Így a katolikus napilap engedélyezése ügyében juttatták el Dálnoki Miklós Béla miniszterelnöknek és Balogh Istvánnak - akihez a lapengedélyezések tartoztak - kérelmüket. /11./

Ugyanekkor egy beadványt juttattak el a miniszterelnökhöz és a belügyminiszterhez, melyben a "Németországba deportáltakra, az utódállamok által megszállt területek magyarságának helyzetére és az orosz katonai fogolytáborokban uralkodó állapotokra" hívják föl az illetékesek figyelmét. A kultuszminisztert arra figyelmeztették, hogy a minisztérium tisztviselőkarának kicserélésekor eltolódások történtek a katolicizmus rovására. /12./

A miniszterelnöknél tiltakoztak a letartóztatott papokkal való bánásmód ellen, és "kérték őt és a belügyminisztert, hogy vessenek véget a papságellenes uszításnak, a papokat az internálási rendeletnek és a múltbeli gyakorlatnak megfelelően helyezték el kolostorokban, és tegyék lehetővé számukra a misézést." /13./

Az említett epizódok két okból is érdekesek. Először rámutatnak arra, hogy Mindszenty, bár az egyik legkésőbbben kinevezett tagja volt a püspöki karnak, mégis országos ügyekben járt el, azonnal reagált mindenre, amit sérelmesnek ítélt meg az egyház.

A második ok az, hogy már ekkor is érzékenyen válaszolt az egyház minden őt érintő intézkedésre, tiltakozott különböző fórumokon - s mivel itt a veszprémi püspök mellett Grósz érsek, a püspöki kar akkori elnöke járt el, és Shovy püspökkel is egyeztettek mondanivalójukat -, bizonyítja azt, hogy a katolikus egyház igen erőteljes politikai tevékenységét ebben az időszakban nem Mindszenty mint hercegprímás vezette be, hanem már korábban is megvolt.

Érdemes megvizsgálni azt, hogy miért így reagált az egyház az eseményekre. Azzal, hogy radikális változások következtek, tisztában voltak vezetői. Viszont sérelmezték a módot. Ugyanis formálisan érvényben voltak még a főpapoknak a törvényhozó hatalomban való részvételét deklaráló törvények. Így az 1926-ban létrehozott felsőházban helyet kapott főpapok a törvényalkotás menetébe beleszólhattak. /14./ A cenzúrajog alap-

ján a hercegprímás vétót emelhetett az egyházat sértő törvények ellen. A végrehajtó hatalomban a VKM I. különleges helyzete, a titkos tanácsosi címekkel járó jogok biztosították, hogy ne születhessenek az egyház érdekeit sértő intézkedések. Hasonló célt szolgált az esztergomi érseknek az Esztergom vármegye örökös főispánja címe is. Mindezek a jogok a gyakorlatban nem érvényesülhettek a demokratikus állami berendezkedés létrejöttével, és a koalíció baloldalának törekvéseivel ez pontosan egybeesett. Viszont az, hogy de jure érvényben voltak ezek a jogszabályok, /15./ az egyház - amely mindig is nagy jelentőséget tulajdonított a törvényességnek, és a törvények betartását hirdette - a figyelmen kívül hagyásukat sérelemként értelmezte.

A felszabadulást követően alapvetően várakozó, de nem ellenséges magatartást tanúsító egyház a demokratikus kormányzat néhány, a kommunista párt kezdeményezésére hozott intézkedését és azoknak végrehajtási módját alapvető érdekeit sértőnek ítélte. Így még mindig várakozóan, de már több fenntartással tekintett a jövőbe. Alapvetően azonban még mindig nem ellenségeként kezelte a demokratikus államot, így a főpásztorok a jövőre nézve úgy döntöttek, hogy "a francia szeparáció utáni szellem kialakulásának tanulságai mellett az amerikai és a holland minta alapján valami modus vivendit próbáljon az A. C. kidolgozni." /16./

De ez már a püspöki karnak a felszabadulás utáni első konferenciáján hangzott el. A jegyzőkönyv és a kiadott körlevél fontos dokumentuma a főpapok által kialakított álláspontnak. Ezek közül a jegyzőkönyv egy belső tanácskozáson elhangzottakat tartalmazza, így a benne foglaltakat is így kell értelmezni, tehát nem véletlen, hogy bírálatai élesebbek. Viszont némi támpontot ad a vélemények kialakulásának folyamatáról. Ezzel szemben a körlevél a hívők, így a nagy nyilvánosság számára készült, a benne foglaltak olyan szempontból mérvadóak, hogy a hívek főleg papjaikra hallgattak, így a körlevélben közölt információk, értékelések nagyban befolyásolták azok hangulatát. Ennek figyelembevételével kell értékelnünk a körlevél kijelentéseit.

"Most sem szűnünk meg esedezni, hogy az esztelen gyűlölködés, annak sötét és véres nyomai eltűnjenek, és helyébe az Istennek tetsző béke, rend és munka adja vissza szeretett hazánknak a nyugodt fejlődés lehetőségét." /17./ Az ország új vezetését elismeri és arra felhívja a híveket is. "Bár a kormány, miként nevében is mondja, ideiglenes, mégis egyedüli képviselője kifelé a nemzetnek, befelé a rendnek, ezért joggal követeli magának a kellő tiszteletet és engedelmisséget mindenben, ami Isten parancsai-val nem ellenkezik." /18./ A szovjet csapatok tevékenységét is meglepően pozitívan értékeli. "Nem bizonyult valónak a hír, amelyet az orosz seregek egyházat irtó szándékáról terjesztettek, sőt, sok figyelmet is tapasztaltunk a parancsnokság részéről az egyházzal szemben. Templomaink állnak és akadálytalanul folynak az istentiszteletek." /19./

A felszabadulás értékelése a konferencián is hasonló megítélésben hangzott el. Az elnöklő Grösz érsek bevezetőjében kijelentette, hogy "a háború vihara átzúgott fölöttünk, egyházi vonatkozásban könnyebben, mint ahogyan vártuk. A vallás gyakorlását, a papok szabad mozgását, az istentiszteletek megtartását a Vörös Hadsereg mindenütt biztosította. Ezt készségesen és köszönettel ismerjük el." /20./

Konstruktív hozzáállásra utalt a MADISZ-szal és a szabad szakszervezetekkel kapcsolatos álláspont is. Fölmerült ugyanis, hogy a MADISZ több helyen plébánosokat és káplánokat kér fel elnököknek, és azt szeretnék, ha a KALOT-ok is belépnének. A püspöki kar úgy határozott, hogy az elnökséget a papok "elfogadhatják és megtarthatják addig, míg a KALOT-ot nem bántják." /21./ Ugyanígy engedélyezve lett az egyháziaknak a pedagógusok és a kórházi alkalmazottak szabad szakszervezetébe való belépése is.

De e néhány momentummal szemben viszonylag sok, az egyház által sérelmesnek ítélt intézkedés került a konferencia elé.

Így Angelo Rotta nuncius kiutasítását értetlenül fogadta mindenki. Hivatalosan a

SZEB döntése értelmében kellett távoznia, mivel a nyilas hatalomátvétel után is Budapesten maradt. Azzal a ténnyel, hogy érdemi diplomáciai tevékenységet fejtett ki, de facto elismerte a Szálasi-vezetést. /22./ Nehezen érthető, hogy mégis ennyire formális szempontból értékelték a nuncius szerepét, hiszen épp rajta keresztül próbálta befolyásolni a Vatikán a magyar vezetésnek - tudomására hozva a német koncentrációs táborokról szerzett információit - a zsidókérdésben képviselt álláspontját. /23./ Később Szálasiékkal megállapodást kötött 2500 római katolikus hitvallású zsidószármazású személy részére pápai menlevél kiállításáról, s ezt a megállapodást megszegve körülbelül 15 ezer menlevelet állított ki vezetésével a nunciatura. /24./ Mindezek ismeretében nem véletlen, hogy Mindszenty a kiutasítással kapcsolatban arra az álláspontra helyezkedett, miszerint azért volt rá szükség, hogy a Vatikán ne szerezhessen pontos értesüléseket a katolicizmus magyarországi helyzetéről. /25./

A következő, de a főpapok által a legsúlyosabbnak tartott intézkedés a földreform-rendelet volt. A sérelmezés oka főleg az volt, hogy a földosztás - elvonatkoztatva annak szükségességétől - az egyház anyagi bázisának elvesztésével járt. /26./ Ugyanis ezeket a földterületeket "célvagyonként" tekintette, s a jövedelméből finanszírozta tulajdonképpeni működését. Így attól függetlenül, hogy a földreform a magyarországi birtokviszonyok igazságosabbá tételét is szolgálta, de vele párhuzamosan - noha ez kimondott céljaként nem szerepelt - rendkívül megnehezítette az egyház történelmi funkcióinak ellátását. Bár a rendelet bizonyos kártalanítást helyezett kilátásba, ezt a hierarchia keveselte. A megtartható földterületet megpróbálták címenként igényelni, s mivel ezt a földigénylő bizottságok nem mindig respektálták, némi iróniával jegyezték meg a konferencián, hogy "különben az egész magyar katolikus egyházat is kielégíthetnék száz holddal." /27./ Ennek értelmében a veszprémi püspök is megpróbálta az őt a rendelet értelmében megillető háromszáz holdat több különböző intézmény számára kiigényelni. /28./ Az Országos Földbirtokrendező Tanács helyt is adott kérelmének, de mint Balogh Istvánnak írta egy levelében: "úgy látszik igaza lesz a rákoskeresztúri nemzeti tanács parasztpárti elnökének, egy pesti nyugalmazott villamos ellenőrnek, aki, mikor felmutattam a nemzetgyűlés politikai bizottságának a rendeletét, a maga módján azt mondotta: A nemzetgyűlés politikai bizottsága elkésett. Majd mi azt Pesten elintézzük, hogy itt nem kaphat földet a püspök." /29./ Hogy végül megkapta-e a földet, arra nézve ellentmondóak a forrásaink. /30./ Ezen epizód megemlékezésével azonban eltávolodtunk időben is az első püspökkari konferenciától, amelyről kiadott körlevél még azon kívánságot hangsúlyozta, miszerint "adja Isten, hogy az újbirtokosok boldogulása vigasztalja az egyházat veszteségeiért és gondjaiért. /31./

A nemzeti bizottságok intézményrendszerét is bírálta az egyház, de nem mint számára sérelmet ítélte meg, hanem a közigazgatás kaotikus állapotáért okolta őket.

Viszont éles és közvetlen bírálat érte a rendőrséget. Tevékenysége, melyet a kommunista párt irányításával a szocializmus irányába való fejlődés siettetéséért kifejtett, /32./ kiváltotta a forradalmi átalakulásokat elutasító egyház rosszállását. A főpapok álláspontját tükröző Grósz érsek véleménye szerint "a demokrácia és szabadságjogok megcsúfolásával valóságos terroruralmat fejt ki: tetszés szerint tartóztatja le az embereket, és sokszor a német koncentrációs táborokra emlékeztető brutalitással bántalmazza őket." /33./

De a politikai rendőrség nemcsak mint hatalmi szerv váltott ki bírálatot, hanem egyes egyházi személyek elleni fellépése is. A püspökkari konferencián elhangzott kijelentés szerint "a letartóztatott papokkal bűnösségük megállapítása előtt mint gonosztevőkkel bánnak, az újságokban tendenciózus cikkek jelennek meg, nem engedik misézni őket stb. A cél itt is világos, tönkretenni a papság becsületét." /34./

Ezekről az összefoglalóan áttekintett, a katolicizmus által sérelmesnek ítélt fejleményekről megállapíthatjuk, hogy hatásukra a főpapok álláspontja közelített Mindszentyé-

hez - bár még mindig politikusabban ítélték meg az országban végbemenő folyamatokat -, ő pedig beigazolódni látta saját előítéleteit.

Ezért érthető, hogy egy, a kormányhoz intézendő "erélyesebb hangú" memorandumot fogalmazott meg, melyet utólag csakis intranszigenz álláspontja bizonyítékaként ítélnék meg. Ez a vélemény helytálló, de nem teljes. Ugyanis, mint Grósz érsek jelentette a konferenciának: "az a vélemény alakult ki, hogy egy keményebb hangú memorandumot kellene a püspöki kar nevében a kormányhoz intézni, amely felölelné részben a már érintett sérelmeket, de egyéb kifogásolni valókat is ... A memorandumot a veszprémi püspök elkészítette ... a csanádi püspökökkel letárgyalták." /35./ Megvitatása során Czapiak érsek "a tervezetben felsorakoztatott tények valóságát elismeri, de a memorandum bizonyos politikai megfontolásokat is igényel." /36./ Szükségesnek tartotta a fellépést, de a hangnemet túl keménynek ítélte, s emiatt figyelmeztetett a politikai pártok részéről esetleg bekövetkező támadások lehetőségére. Hamvas püspök szintén politikai megfontolásokból és a szovjetekre való tekintettel javasolta a hangnem visszafogását, viszont kiemelendőnek tartotta, hogy a püspöki kar egy "nemzeti és szociális" földreformtól nem zárkózik el. /37./ Végül az a határozat született, hogy a memorandum beadása szükséges. Megbízást kapott Shvoy és Hamvas püspök, hogy "a felszólalások szerint szükséges átalakításokat a szerzővel együtt a memorandumon eszközölké." /38./

Fölmerült a konferencián, hogy az üresedésben lévő érseki illetve püspöki székek betöltésének kérdését érintse-e a Rómába küldendő részletes jelentés. /39./ Grósz érsek a probléma fölvetésekor rövid elemzést adott: Egyrészt az új magyar vezetést erősen foglalkoztatja, hogy lesz-e beleszólása az ügyekbe. /40./ Másrészt az utóbbi időben az egyház által sérelmesnek ítélt események miatt szerinte az Apostoli Szentszék úgyszemint állna szóba a kormánnyal. Ezért azt javasolta, hogy bár az esztergomi érseki szék betöltése különösen fontos lenne, arra kellene kérni Rómát, hogy várjon, míg a helyzet némileg normalizálódik, "mert valóságos kálváriajárással kezdetnek az új hercegprímás működését." /41./ Végül a püspöki kar úgy határozott, hogy e kérdést a jelentésben nem kívánja érinteni.

Ezzel majdnem egyidőben az Ideiglenes Nemzeti Kormány is megtárgyalta a kérdést, és úgy döntött, hogy az 1927-es megállapodás - *intesa semplice* - szerint megillető jogával él, s egyben megállapodott a szóba jöhető jelöltekről is, /42./ s arról, hogy "az általa alkalmasnak vélt személyek nevét a Római Szentszék tudomására hozza." /43./ A jelöltek sorrendben Bánáss László debreceni prépost-plébános, Márton Áron erdélyi püspök és Kelemen Krizosztom pannonhalmi főpát voltak. /44./

Mindezek ellenére XII. Pius államtitkársága 1945. augusztus 16-án kelt levelében értesítette Grósz érseket, hogy Mindszenty József veszprémi püspököt nevezte ki esztergomi érsekké. /45./ Grósz érsek szeptember 8-án bizalmasan közölte a hírt a veszprémi püspökkel, aki 24 óra haladékot kért a válaszára. Visszaemlékezései szerint nem szívesen vállalta a súlyos terhet, végül is Grósz és Czapiak érsek érvelése győzte meg, miszerint az eddigi fél évi primásnélküliség is rendkívüli hátrányokat jelentett a katolicizmus számára, s ha ő nem fogadta volna el, az újabb, alkalmas jelölt megkeresésére, kinevezésére fordított idő további veszteségeket jelentett volna. /46./ Így a kalocsai érsek szeptember 16-án hivatalosan közölte az illetékes állami szervekkel tudomásulvétel, illetve elfogadás végett a kinevezés tényét. A kormány a Vatikán ellenségesnek minősíthető és jogilag is vitatható eljárása ellenére eltekintett a tiltakozástól, mert nem akarta tovább élezni a viszonyt sem az egyházzal, sem a Szentszékkel, illetve mert Mindszenty személye ellen nem volt politikai kifogása. /47./

Érdemes megvizsgálni, hogy milyen körülmények között döntött Róma a kormány listájának figyelmen kívül hagyásáról és Mindszenty személye mellett, azon kívül: ezt személy szerint kik támogatták.

A Vatikán ekkor hivatalos formában nem volt érintkezésben Magyarországgal, ugyan is Rotta kiutasításával teljesen megszakadtak az információszerezési lehetőségei, illetve néhány, az akkori viszonyok között az utazást megkockáztató pap személyes véleményére korlátozódtak. Az Ideiglenes Nemzeti Kormányt diplomáciai értelemben nem ismerte el, /48./ és így vitatta annak az 1927-es megállapodás alkalmazására való jogosultságát.

Arra a kérdésre, hogy a választás milyen megfontolások után és miért éppen Mindszentyre esett, valószínűleg még hosszú idő múltán sem tudunk pontos információkkal válaszolni, így most is csak néhány meghatározónak látszó momentumra tudunk rámutatni.

Az bizonyosnak tűnik, hogy annak idején Serédi hercegprímás nem támogatta előretűtását, hiszen már veszprémi püspökké történő jelölésével sem értett egyet, sőt "kinevezése pedig veszedelmes lenne" írta Rottához. /49./ Ezt a véleményt a nuncius nem fogadta el - hogy miért, azt nem tudjuk -, de az azonban valószínűleg látszik, hogy éppen ő járt el a kinevezés érdekében. Minden bizonnyal gr. Mikes János, volt veszprémi püspök hívta fel először Rotta figyelmét Mindszentyre. /50./ Cavallier József - aki akkor a Szent Kereszt Egyesület főtitkára - már korábban is bizalmasa és fő informátora volt, amikor kikísérte az állomásra Budapestről történő végleges elutazásakor - szintén őt ajánlotta neki. /51./ De a gondolat, hogy a veszprémi püspököt javasolja Rotta az esztergomi érseki székre, már régebről érelődhetett benne, ugyanis már elutazása előtt is úgy nyilatkozott, ha "kényszerülne elhagyni Magyarországot, senki sem volna érdemesebb és hűségesebb, aki képviselhetné Rómát." /52./

Szintén őt javasolta Nagy Tűhötöm is, amikor 1945. augusztus 4-i római átján felkérték, hogy adjon információkat a magyarországi helyzetről, különös tekintettel az esztergomi érseki székre betöltése ügyére. A páter egy iratot szerkesztett az általa megfelelőnek tartott névsorral s a hozzá tartozó jellemzésekkel, majd megvitatta beadványát több vatikáni tisztviselővel. /53./ Augusztus 14-én személyesen is elmondta érveit a pápának arról, hogy most kell kinevezni a hercegprímást, és a jelöltekről szóbeli jellemzést is adott. /54./ Két nap múlva P. Leiber átadta neki Mindszenty kinevezését tartalmazó okiratot hazajuttatás végett. /55./

Végül is megállapítható, hogy az egyébként hasonló esetekben nagy körültekintéssel és megfontoltsággal eljáró Vatikán az egyház szempontjából most is valószínűleg a legalkalmasabb jelöltet választotta ki. Legfontosabb szempont talán az lehetett, hogy legitimizmus miatt nem azonosulhatott a bukott Horthy-rendszerrel, azzal való szembenállását többször is hangsúlyozta. Szintén fontos körülményként játszhatott szerepet közismert nyilasellenessége is. Ez egyúttal a kormány felé elfogadhatóvá tehetette személyét, hiszen letartóztatása miatt az elismerte "antifasiszta, ellenálló" múltját. Példaszerű hitbuzgalma, erkölcsi magabiztossága, következetessége, megingathatatlansága, magával és másokkal szemben támasztott magas követelményrendszere s az ezekkel párosuló nem titkolt kommunista- és szovjetellenessége előzetes bizonyítékként szolgálhatott arra nézve, hogy a belpolitika - egyébként várható - túlzott balrafordulása esetén sem köt a katolicizmus érdekeit sértő vagy befolyása csökkenéséhez vezető kompromisszumokat. Viszont ez utóbbi - legitimizmusával párosulva - már a kinevezésekor helyzetben is konfliktushelyzeteket teremtett, melyeket ő is eléggé világosan látott. Egy bizalmas beszélgetés során Nagy Tűhötömnek "feltárta az összes szubjektív és objektív nehézségeit a hercegprímással kapcsolatban: személyi alkalmatlanság", másrészt bizonyára egyoldalú informáltság mellett nevezte ki mégis őt a Szentszék, végül "a rendkívüli nehéz helyzet, amelyet az ő személyisége csak még nehezebbé tesz." /56./

Mindezeket összefoglalva nem tűnik merésznek az a következtetés sem, hogy mivel az egyház szempontjából a szóba jöhető politikailag legalkalmasabb jelölt került az esztergomi érseki székre, később mégis konfliktushelyzetbe került, így bármely főpapat

nevezték volna ki helyette, vagy hasonlóan cselekedett volna a mind balrább tolódo közélet terén, vagy pedig a Vatikán akkori álláspontja szerinti megengedhetetlen hátrányokba hozta volna a magyar katolicizmust a kommunista pártnak mind nagyobb engedményt tevő politikájával.

Kinevezésétől az állam és az egyház szembenállásának kiteljesedéséig

Az előzőekben vázoltakból, az előállt különleges helyzetből, az egyház pozícióinak várható visszaszorításából következett, hogy tisztét mindenekelőtt politikai küldetésnek tekintette. A miniszterelnök és a nemzetgyűlés elnökének gratulációjára "az ország első közjogi méltósága hazája rendelkezésére áll" választ küldte. /57./ Érvelése az "első közjogi méltóságra" való jogosultságára a feudális közjog szempontjából kétségtelenül logikus és alátámasztható. /58./ Erősen vitatható azonban ennek az időszerszerűség az adott történelmi helyzetben. Viszont meg kell állapítanunk, hogy akkor ez elfogadott volt, ugyanis sem a távirat címzettjei, sem a kormány tagjai - így a kommunista miniszterek -, sem a SZEB, sem a napisajtó ezt tudomásunk szerint nem kifogásolta. /59./ Sőt a klérus több tagja a prímás közjogi tevékenységét egyenesen követelte, de legalábbis elvárta. Az Új Ember vezércikkében leszögezte, hogy "a magyar hercegprímás az ország mostani ideiglenes, elesett állapotában is az ország első közjogi méltósága." /60./ A szószékről a híveknek külön is hangsúlyozták, hogy "Magyarország hercegprímása az első zászlós úr. Új idők világtörténelmi átalakulásában régiesen hangzik ez a fogalom, mint valami történelmi emlék, amelynek nincs történelmi ereje. A mi egyházmegegyénk erősen hiszi, hogy Mindszenty József hercegprímás életében ez kegyeletteljes valóság lesz." /61./

Az újonnan kinevezett esztergomi érsek beiktatására október 2-án, intronizációjára október 7-én került sor az esztergomi Bazilikában. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány részéről Vörös János honvédelmi és gr. Teleki Géza kultuszminiszter, a SZEB részéről Szviridov altábornagy vett részt. Mindszentynek az itt elmondott beszéde politikai programnyilatkozatnak is tekinthető.

Az erősödő kommunista mozgalom "a világ fiai világszerte rohamoznak a hazugság fejedelmének zászlaja alatt" megállapítással jellemezte. /62./ Ezt mintegy ellentételként egy idézettel szembesítette: "Van egy hatalom a földön, amelyen a pokol kapui nem vesznek erőt." A baloldali eszmékkel szemben az egyedüli védekezést a hitélet fellendítésében látta. "Ahol a természeti és kinyilatkoztatott törvény megingott a szívekben, ott az elmélyülő hitélet annyi, mint a társadalom gátszakadásának megállítását." Ez a meglátása nem itt fordult elő először. Még kinevezése előtt az Új Embernek leadott - Amit a viharesztendő sürget c. - cikkében ennek gyakorlati megvalósításával kapcsolatosan sürgeti az egyházközösségek szervezését, mely "a pártokra és osztályokra tagolt társadalmat egységesítse és egyesítse Krisztusban!" /63./ Ez egy nagyon fontos ütközési pont volt a baloldallal szemben, melyet külön is szeretnénk hangsúlyozni. Az ebben a cikkben leírtak nem a napi politika látványos megnyilvánulásai, hanem fontos elvi útmutatások voltak, amelyek lényeglátásra mutatnak. Hiszen a különböző rétegek testvéri egyesítése az egyház nyújtotta kereteken belül alapjaiban tette volna kétségessé a prolektárdiktatúra sikeres kivívásáért folytatott harc feltételeinek teljesülését, így például az elnyomókkal szembeni megfelelő osztálygyűlölet meglétét. "A pártoskodás a társadalmat felbontja... Az egyházközösség egyesít Krisztusban!" /64./ Visszatérve székfoglaló beszédére, az előző gondolatok aktualitása jegyében hívta fel a híveket: "legyünk most az imádság nemzete! Ha újból megtanulunk imádkozni, lesz honnét erőt és bizalmat méríteni."

Mindezek mellett rendkívül nagy szerepet szánt saját tisztének is, melyet az egyetlen tradicionális legitím hatalomforrásnak tekintett, s erre a már említett érvelése alapján próbált jogot formálni. "Még nem léphetek be a közjogi harcok dandárjába sem, mert közjogi örvényben élünk, a jogfolytonosság összes erős fonalai és finom erezei látszólag elszakadtak. Hiányzik nem egy alkotmányos tényezőnk, de az elődök helyén van már az ország primása. Ha a balszerencse elmúltával a nemzet józansága hidat ver az örvény felett... több mint 900 év jogán az ország első zászlósura, a Ti érseketek, az ország primása is ott lesz közjogi életünk helyreállításában és továbbvitelében."

A földreformmal kapcsolatban a májusi körlevél álláspontját ismételte meg. Magát a tényt elfogadottnak tekintve hangsúlyozta, nem következhet be, "hogy ami jogalap nélkül történt, jogosnak" ismerné el, ill. azt, hogy mindezeknek a "célja nem földi volt", így tulajdonképpen "fontos egyházi és kulturális célok" szenvedtek rövidsége. Végkövetkeztetése azonban - a fentiek kiemelése mellett - mégiscsak az volt, hogy "az Egyház a magyar nép érthető életigényével szemben tudott mindig nagylelkű lenni."

Legnagyobb veszélyt a vallásos, katolikus magyar népre a kommunista pártban látta. "Ma előttünk riadó, vak mélység örvénylik fel; történelmünk legnagyobb erkölcsi, közjogi, gazdasági örvényében fuldoklik a vérző Magyarország. Zsoltárunk a De profundis, imádságunk a Misere, prófétánk a sirlalmazó Jeremiás, világunk az Apokalipszis. Babilon vizeinél ülünk és elpattogott hárfahúrokon idegen éneke akarnak tanítani minket... Nem szólalt még meg ebben az országban az a tárogató, amely az elpusztult országot siratná. Keressük és nem találjuk, hol is bujdosik a magyar fájdalom. De megszólalt a cigány hegedűje, a duhaj jókedv nótája. Ám 1945-ben magyar földön 'hazudik a muzsikaszó', mert megfélemezik a felejthetetlen igazságról, a magyar koldus-szegénységről, az összes világtájak rabsóhajairól, külső-belső börtönökről, kitaszított, otthontalan magyarokról és azokról, akiknek többé nem hópárnája, hanem maradék rongyos condrája könnytől ázik.

Könnymű élvhajszat indult meg itt: valami egészen újszerű, testünknek-lelkünknek idegen ifjúságnevelés.

Szomorú ifjúság az, amely szinte nemzete torának táncos megünneplésére kedvet érez. Lehet, hogy a vérük magyar, nyelvük is, nevük is az, de a boldogtalan és a hejehuja Magyarország között óceánok húzódnak; a vér és könnyek völgyében, romok és sóhajok felett vigadnak azok, akik nem tudják, mit cselekszenek." Talán kicsit hosszasan idéztünk, de a fent leírtak híven mutatják a belpolitikai helyzetképet a hercegprímás általi értelmezését.

Végül érdemes külön figyelmet fordítani a beszéd historizáló, történelmi múltat idéző fordulataira is. Ezáltal azonkívül, hogy érdekessé tette beszédeit, sikerült a jövővel szemben a múltat előtérbe állítania, a figyelmet a folytonosságra irányítani a múlttal való szakítás ellenében.

Mindszenty primási tevékenységének első heteire a koalíció pártjai közötti felfokozott választási küzdelem volt a legjellemzőbb. /65./ Mind az egyház, mind a világi katolikus erők részéről fölmerült egy keresztény-katolikus, szociális jellegű önálló párt indításának a gondolata. Ezt azonban kétségessé, később elképzelhetetlenné tette a lehetséges vezetőség két frakcióra bomlása. /66./ Így az egyház a korábban felvetődött gondolatnak megfelelően elviekben és gyakorlatilag is támogatta a kisgazdapártot. A veszprémi püspök már a május 24-ei konferencián fölvetette, hogy "politikai téren talán nem lehetetlen, hogy egy protestáns prédikátor vezetése alatt álló pártban mi is küzdjünk." /67./ Ezzel a csanádi püspök is egyetértett, sőt kijelentette, hogy "a gyakorlatban is kooperálhatnánk a kisgazdapárttal." /68./ Ez két síkon zajlott. Egyrészt a kisgazdapárt, főleg annak jobboldala informálta a hercegprímást a politikai eseményekről. Így például Varga Bélával már korábban kialakult ilyen jellegű kapcsolata. Ennek közvetlenségére utal, hogy levélben is ígérte, lemege Veszprémben "pár órára megbeszélni a teendőket."

/69./ A másik oldalról viszont a kiscgazdapárt fölvette jelölőlistáira a katolikus egyház számára posszibilis politikusokat. /70./

A fővárosi törvényhatósági választások előtt egyházi részről elvi iránymutatás nem hangzott el, de az Új Ember mozgósította a híveket. "Lelkiismereti kötelesség, hogy szavazati jogunkkal éljünk. Minden hanyagságból kieső szavazat a keresztény erkölcs-tan szerint bűnszamba megy." /71./ Gyakorlati szempontból enyhe, de jól időzített cél-zásnak tekinthető, hogy a Kis Újság pont a választás napján hozta nyilvánosságra a her-cegprímás levelét a kiscgazdapárt elnökségéhez. /72./

A választásokon a baloldal várakozásai ellenére a kiscgazdapárt a szavazatok abszo-lút többségét szerezte meg. Így nem véletlen, hogy a nemzetgyűlési helyekért folytatott küzdelem rendkívül kiéleződött. A kiscgazdapárt magabiztossága megnőtt, míg ellenlá-basai elemezték a hibáikat. A kommunista párt politikai bizottsága a kiscgazdapárt elle-ni általános támadás és a jobboldallal szembeni erőlyesebb fellépés mellett döntött. /73./ Ennek következményeként még jobban elmérgesedett a viszony a két párt között, sőt nemegyszer az összetűzések tömegverekedéssé fajultak. Ezeknek oka főleg az volt, hogy a kiscgazdapárti gyűléseket a kommunisták megzavarták, plakátjaikat leszaggatták. Ez alapul szolgált a kiscgazdapárt kommunistaellenes propagandájának kiszélesítéséhez, így a kommunista vezetők a Szabad Nép hasábjain elítélték a rendzavarásokat. A helyzet normalizálásához hozzájárult a SZEB közbelépése is. Bár a Vorosilov marsall kezdemé-nyezte tárgyalások nem vezettek eredményre - végérvényesen eldőlt, hogy a négy párt nem fog közös listán indulni -, az ellenfelek mégis igyekeztek némi mérsékletet tanú-sítani, hiszen nemzetközi megállapodások írták elő, hogy a választási eredményektől függetlenül, azok után is koalíciós kormányt kell alakítaniuk.

Ezek után a polgári érdekek számára kedvezően hatott a magát kissé visszafogó kis-gazdapárt helyett az egyház támogatása, melyet nem kötöttek a koalíció frott és íratlan szabályai, így minden megkötés nélkül nyilatkozhatott.

Ennek veszélyét már a törvényhatósági választások előtt világosan látta a kommu-nista párt. Révai Józsefnek egy, pártmunkások részére tartott beszéde "mindenekelőtt arra hívta fel a figyelmet, nem szabad megengedni, hogy a kommunista pártot a válas-ztási küzdelem során egyház- vagy méginkább vallásellenes vonalra irányíthassa valaki. Úgy kell fellépni a kortesekké váló papok ellen, hogy a párt a hívő tömegek szemében ne váljék vallásellenes párttá." /74./

Viszont az, hogy a központi vezetőség október 11-ei ülésén újra felvetődött kérdés azt mutatja, hogy a kommunista párt nehezen tudott megbirkózni a feladattal, ti. haté-konyan úgy küzdeni az egyház politikája ellen, hogy közben ne merülhessen föl a val-lásellenesség vádja. Gerő Ernő szerint keményebb magatartást kell tanúsítani Mindszenty ellen. Ezzel szemben Donáth Ferenc érvelését fogadták el: "Gyengék vagyunk ahhoz, hogy az egyházzal fölvegyük a harcot." /75./ Rákosi is hasonló álláspontot képviselt: "Ami az egyház támadását illeti, a legsúlyosabb hibának tartanám fölvetni." /76./

Az egyház azt tartotta járható útnak, ha a hívek számára világos útmutatást ad, hogy azok "bátorítást kapjanak - írta utólag Mindszenty az emlékirataiban - s, hogy szűnjék meg nálunk a tájékoztatatlanság és az ingadozás, amit a több hónapos fondorlatos kom-munista választási agitáció eredményezett." /77./ A tájékoztatásra való jogosultság mel-letti érvelés szerint "az állampolgár a közélet irányításába szavazatával szól bele. A sza-vazás ezért a közjó érdekében kötelesség, melyet az erkölcsi törvények szerint kell gya-korolni. Minthogy a szavazásnak erkölcsi vonatkozása van, az Egyháznak kötelessége az erre vonatkozó keresztény tanítást hirdetni és kifejtetni." /78./ Ennek alapján a püs-pöki kar választási körlevelet bocsájtott ki, melyet Mindszenty maga fogalmazott meg, s a konferencián szakaszonként ismertetett, amely megvitatta, majd elfogadta. /79./ Így annak ellenére, hogy kizárólag a hercegprímás aláírása szerepel rajta, a püspöki kar kö-zös állásfoglalásának kell tekinteni.

Maga a körlevél hangsúlyozza, hogy nem avatkozik be a választási küzdelmekbe, nem foglal állást egyetlen párt mellett sem, de az "igazság és kötelesség elveit" kifejti, hogy e szerint válasszon minden katolikus hívő. /80./ Viszont az, hogy a zarnokság ellen emel szót, s annak a jelöltnek a támogatására hív fel, aki az "erkölcsi tisztaság, a jog, az igazság és a rend érdekében fog síkraszállni", egyértelművé teszi, hogy melyik párt ellen, s melyik párt mellett áll. Lényegében egyenlőségjelet tesz a fasizmus és a kommunista ideológia közé. A bukott Horthy-rendszerről kijelenti, hogy "egy évvel ezelőtt az akkori vezetők gyengeségéből tág teret engedünk idegen megszállók erőszakoskodásának", majd ezzel mintegy párhuzamot vonva úgy folytatja, hogy "a tavalyi magyar gyöngeség megismétlődik. Különös hatások folytán a magyar élet valóban az egyik totális zarnokságból a másik fel sodródott." Lényeges, hogy a kommunistaellenesség nem demokrácia-ellenesség volt, mint utólag ezt sokan állították. A magyar demokráciával kapcsolatban a körlevél kijelenti, hogy azt az egyház megértéssel fogadta, bízott képviselőinek megnyilatkozásában, ígéreteiben, a sérelmeket úgy tekintette, hogy ezek a kezdődő új rendszer kinövésai, melyek idővel majd megszűnnek. Ezzel szemben "a magyar közéletben sok, nagyon sok olyan jelenséget tapasztaltunk, amelyek a tiszta demokrácia elveivel éles ellentétben vannak... Meg kell mondanunk, hogy keresztény választó nem adhatja szavazatát olyan irányzatra, amely újabb elnyomást, újabb erőszakos uralmat, a természeti törvények mellőzését felelőtlenül és sűrűn követi." Ez utóbbi szintén a kommunista pártra lett célozva. Végül fölcsófolja a híveket: "Ne rettenetek meg a gonoszság fiainak fenyegetésétől! Könnyebb egyszeri fenyegetést kiállani és elszemvedni, mint rálépni arra az útra, ahová meggondolatlan és lelkiismeretlen emberek csábítani akarják a magyarságot. Az erőszak természete az, hogy ma csak szavazatot kényszerít ki, holnap már fenyegetésekkel kényszerít munkára, holnapután háborúba visz, majd erőszakkal a megsemmisülésbe kerget."

A kommunista párt - a róla felvázolt kép miatt érthetően - rendkívül erélyesen tiltakozott a pásztorlevél ellen. A kiadott nyilatkozat szerint "példátlan beavatkozás a választási küzdelembe a reakció mellett", "megtévesztéssel igyekszik befolyásolni a katolikus hívőket" és "védelmébe veszi a nemzetrontó nyilasokat". /81./ A pártvezetők meg voltak győződve, hogy "a katolikus hívők többsége, sőt az egyház képviselőinek számottevő része nem ért egyet Mindszenty Józsefnek ezzel a fellépésével, amely az egyházat a népellenes reakció eszközévé akarja süllyeszteni." /82./

Ez az erélyes hangú állásfoglalás azonban csöppet sem csökkentette a körlevél hatását, inkább a hercegprímás ellen alkalmazott hangnem még fokozta azt. Ugyanígy inkább veszteséget okoztak a "haladó" erők számára a jelöltek sokszor primitívnek mondható egyházellenes támadásai is. /83./

Végül is az, hogy a kiscgazdapárt országos szinten még fölényesebben nyerte meg a választásokat mint Budapesten, nagyrészt a püspöki kar körlevelének tulajdonítható. A két fél közötti népszerűségi különbségre talán jellemző momentum: Rákosi magára vállalta a legnehezebbnek számító zalai választókerületet. Marosán Györggyel együtt a "közösön mutatjuk meg, mit tudunk" felkiáltással indult a választási kampányára. /84./ S ezután épp a kiscgazdapárt vezetősége értékelte országos érdekként azt, hogy Rákosi ne bukjon meg a saját választókerületében, így kiscgazdapárti szavazatokkal egészítette ki a kommunista párt eredményét. /85./ A kommunista párt mindenesetre levonta a tanulságot, így a központi vezetőség választásokat értékelő határozatában a párt eredményeit hátrányosan befolyásoló körülmények közt szerepelt a "hercegprímás levele" is. /86./ Ha közvetve is, de tulajdonképpen ez volt az első utalás arra, hogy a hercegprímás a kommunista párt ellenfele.

Az viszont nem volt elhanyagolható szempont, hogy a hercegprímás maga mögött tudhatta a Vatikán - legalábbis elvi - helyeslését. Enélkül ugyanis aligha mert volna ilyen sorsdöntő pillanatban beavatkozni az események menetébe. Tény az, hogy az adott

időszakban rendkívül széles jogkörrel rendelkezett, ugyanis a nuncius kiutasításakor ráruházta a püspöki kar elnökére - aki akkor még Grósz érsek volt - "azokat a rendkívüli felhatalmazásokat, amelyeket arra az időre kapott (t.i. Rotta), amíg az apostoli Szent-székkal az érintkezés lehetetlen." /87./

Az első hivatalos érintkezés a Vatikán és a püspöki kar között az új primás első római útja során zajlott le, melyre 1945. november 29-én indult el, s a pápa december 8-án fogadta. Beszámolója szerint a püspöki kar addigi tevékenységét megerősítették. A körleveleikről, melyeket lefordítva magával vitt és bemutatott, a pápa úgy vélekedett, hogy ezeket a megnyilatkozásokat "meg kellett tennetek". /88./

Szintén ezeken a tárgyalásokon merült fel a Vatikán diplomáciai képviselőjének az ügye. Mindszentyt még elutazása előtt Tildy Zoltán és Varga Béla tisztelgő látogatáson kereste fel, s kérték, hogy tolmácsolja XII. Pius felé a magyar kormány azon óháját, mely a diplomáciai kapcsolatok helyreállítására irányul. /89./ A kérdésnek megfelelően a kívánságot a hercegprimás jelentette a pápának, aki ezt örömmel fogadta, és "az eddigi nuncius visszaküldését helyezte kilátásba." /90./ Ezt a választ a püspöki kar is örömmel nyugtázta, a primás pedig a sajtó útján nyilvánosságra hozta a hírt, és a Vatikán választát továbbította a kormánynak. /91./

Mindszenty útjának valóságos oka valószínűleg az lehetett - formális oka a veszprémi és győri püspöki szék betöltésének kérdése volt -, hogy addigi tevékenységének megerősítésén túl vatikáni köröket tájékoztasson a magyarországi helyzetről, illetve hogy ő is pontos információkat szerezzen az ottani álláspontokról, melynek függvényében jövőbeni politikáját kialakíthatja. Ezzel kapcsolatban azonban azt is meg kell említeni, hogy mértékadó vatikáni személyiségeken kívül - mint Montini, Tardini államtitkárok - jobbra szélsőségesen konzervatív politikusokkal tárgyalt, így például Luttor Ferenc korábbi vatikáni ügyvivővel. Ott tartózkodása alatt "minden hivatalos lépést Luttor kíséretében" tett, és "csak Luttor útján tudott informálódni", írta egy levelében br. Apor Gábor volt vatikáni követ. /92./

Visszatérve a választás utáni belpolitikai helyzetképre, arra legjellemzőbb ezen időszakban az volt, hogy a kisgazdapárt megpróbált választási eredményeinek megfelelő helyet követelni magának a végrehajtó hatalomban, és általában a közélet minden területén megpróbálta pozícióit erősíteni. Ezzel szemben a kommunista párt a választások eredményét igyekezett "korrigálni", főleg a SZEB segítségével. Ennek eredményeképp a kisgazdapárt a miniszteri tárcáknak csak a felét kapta meg, és a belügyminiszteri poszt a kommunista párté lett. Így tulajdonképpen egy olyan - időben körülbelül 1946 nyaráig tartó - patthelyzet alakult ki, amelyben a polgári érdekeket képviselő kisgazdapárt, holott eredményei alapján tovább erősíthette volna pozícióit, a baloldal miatt nem tudott továbblépni. Ellenben a kommunista párt nemcsak fölülről, kormányzati téren akart előrébb lépni, hanem tömegbázisát is szerette volna kibővíteni, de ez éppen népszerűtlensége miatt nem sikerült. /93./ Elhatározta, hogy a "választási eredményektől függetlenül, ha kell, erővel szorítja vissza a felbátorodott jobboldalt", /94./ amely érdekében főként az ipari körzetekben tömegdemonstrációk zajlottak le. Ezek sikeres megszervezésével kapcsolatban szembe kellett néznie azzal a ténnyel, hogy a tömegbázis folyamatosan tovább szűkül, így például - Heves megyei adatokról van tudomásunk - taglétszáma 1946. januárjára 1945. októberéhez képest majdnem 20 százalékkal csökkent, a MADISZ szervezetek nagy része feloszlott, taglétszáma ugyanezen időszakban felére csökkent. /95./ Ezért egyelőre olyan célokat tűzött ki maga elé, amelyekkel az ország lakosságának nagy része szimpatizált, ezenkívül a megfelelő propagandaértékkel rendelkeztek.

Ezek közé tartozott a köztársaság megteremtésének követelése is. Mindszenty az első pillanattól kezdve - amikor erről tudomást szerzett - megpróbált mindent megtenni ellene. A Tildy Zoltánnal és Varga Bélával történt - már említett - megbeszélésen is szó-

ba került ez a téma. A primás kifejtette, hogy a nemzet alkotmányát semmiképpen sem szabad módosítani. Érvélese szerint a választásokon ez nem vetődött fel egyik párt részéről sem, így a jelenlegi parlamentnek nincs a kérdés tárgyalására felhatalmazása a néptől, tehát csak népszavazás útján lehet dönteni. /96./ A decemberi püspökkari konferencia is tudomásul vette, hogy "az államforma kérdésében közölte a miniszterelnökkel azt a véleményét, hogy a mostani helyzetben, amikor a magyar népnek annyi baja, ezen kérdés eldöntése helyett inkább a pénzstabilitás helyreállításával, a kenyérkérdéssel, az internálások megszüntetésével...kellene foglalkozni." /97./ Viszont rendkívül figyelemre méltó az, hogy az esztergomi érsek még kétszer felhozta az államforma ügyét, de egyik alkalommal sem sikerült álláspontjának megfelelő támogatást szereznie. Először arra a bejelentésére, hogy úgy értesült: "107 kisgazdapárti képviselő halasztó indítványt tett", a püspöki kar úgy határozott, "hogy ebbe a kérdésbe nem szól bele, és a dilata elv alapján áll." /98./ Ezután arra az előterjesztésére, hogy "tekintélyes oldalról nyilvánult meg az a kívánság, hogy 80 tag aláírásával hívassék össze a Felsőház", az a határozat született, hogy "ez most ne történjék meg". /99./ Álláspontjával nemcsak a főpapok között, hanem az egész hierarchián belül szinte teljesen egyedül maradt. A Slachta párt próbálkozásából - mely azt szerette volna elérni, hogy a javaslat tárgyalása "odátassék el bizonytalan időre, mint nem időszerű...talán lehetne a plébánosokat odairányítani, hogy egyházközségük vezető embereiből küldöttséget alakítsanak és a szervezetek nevében keressék meg a képviselőket" - semmi sem valósult meg, s az idézett levélben kért akció sehol sem történt meg. /100./

December 31-én még utolsó lehetőségként levelet írt Tildy Zoltánhoz és Varga Béla-hoz, melyben "az ezeréves magyar királyság megszüntetésének" terve ellen a "magyar primások több mint 900 éven át gyakorolt közjogi tisztéből folyóan óvást" emelt. /101./ A köztársaság törvénybeiktatása szempontjából ez mindenestre teljesen hatástalannak bizonyult, ugyanis a képviselők, még ha vonakodva is, de a pártfegyelem miatt elfogadták a négy párt előzetes megállapodását, nyíltan egyedül Slachta Margit pártonkívüli szólalt fel ellene. /102./

Érdeemes párhuzamot vonni Mindszentynek a felszabadulás utáni két nagy politikai szereplése között. A választások alkalmával állásfoglalása találkozott a lakosság többségének véleményével, így jelentős politikai sikereket ért el. A köztársaságért vívott harc során időszerűtlen politikai célokért lépett fel, elszigetelődött, és végül vereséget is szenvedett. Az, hogy ekkor ennyire rosszul mérte fel a realitásokat, később sok ütköztyát adott ellenfelei kezébe. Küzdelem az egyház visszاسzorításáért

A kommunista párt gondosan mérlegelte az elmúlt időszak tapasztalatait, újragondolta stratégiáját és taktikáját. Új elemként megjelent a "klerikális reakció" fogalma, amely vezetőjének természetesen Mindszenty lett megnevezve. Az egyháznak a reakciók táborába való sorolása nem meglepő, sőt logikusan következik a párt akkori álláspontjából. Révai József definíciójának a lényege ugyanis: "Reakció az, aki antikommunista". /103./ Ez alapján pedig az egyházak is természetesen ide sorolhatók. /104./ Így az MKP nagy-budapesti pártértekezletének egyik határozata szerint "a gyülekező reakció egyik legveszedelmesebb góca a klerikális reakció, amely a katolikus egyház felső köreinek vezetésével szervezkedik." /105./ Nem sokkal később Rákosi kijelentette: "Fel kell vetnem még a reakcióval kapcsolatban a klerikális reakció elleni harcot. (Pffuj! Le Mindszentyvel!)... A demokrácia 15 hónapos tapasztalatai alapján ki lehet mondani, hogy nem tudjuk felszámolni a reakciót, hogyha túrjuk a klerikális reakciót!... Ha alaposan neki akarunk támadni a reakciónak, akkor ebbe a támadásba beleesik a klerikális reakció elleni harc is." /106./ Ez egyrészt azt érzékelteti, hogy párhuzamosan fog zajlani a reakció és a "klerikális reakció" elleni harc, másrészt az a kitétel, hogy addig nem lehet a reakciót felszámolni, amíg túri a kommunista párt a "klerikális reakciót", azt sejteti, hogy az utóbbival való leszámolás időben hamarabb fog lezajlani.

Először az Új Ember konstatálta, hogy a hercegprímás ellen támadások indultak. /107./ Február 10-én az Üllői úti Örökimádás templomban a primás beszéde után az utára vonuló tömegből többen Szálasit és a nyilasokat éltették. A sajtó másnap úgy kommentálta az eseményeket, hogy a reakció felbátorodását Mindszenty provokatív beszéde váltotta ki. Ma már az elsődleges források hiányában nehéz megállapítani, valójában miként történt az eset. Tény viszont, hogy az ott elmondott beszédét elolvastva megállapíthatjuk, hogy sem közvetlen, sem közvetett utalásokat nem tartalmaz a nyilasokra nézve. Az a kitétel viszont, hogy "csak az imádkozó emberiség építhet egy jobb világot" egyértelműen a baloldal ellen hangzott el, /108./ de nem a fasiszták mellett. Habár már említettük, hogy a korabeli propaganda ezt a két irányt tudatosan összemosta.

1946. elején az egyház új jelszava az "engesztelődés" volt. A szeretet és a megbocsátás jelszavát tűzte ki az osztályharcra és az osztálygyűlölettel szemben. A bajok forrását abban látta, hogy "a lelkek mélyén a gyűlölködés pokoli tüze lángol. A tegnap üldözöttek kegyetlenebbül visszagyűlölik volt vagy vélt gyűlölködőket, mint azok tették... a gyűlölködés sátáni versenyfutásában". /109./ Követendőnek Portugáliát ajánlotta, a Fatimai jelenések példáján keresztül. /110./ A primás Csepelre látogatott 1945. december 23-án, és a munkások előtt mondott beszédében is a megbékélést hirdette. "A gyűlölet látványa egy évtizede előntötte a világot, úgyhogy fuldoklunk benne ma is; mi azonban a Krisztus és az Egyház szeretet-tanát közvetítjük mindenkor, ma is... Akik gyűlölnek, nem Krisztuséi, nem is az emberi méltóság birtokosai, akik szeretnek, azok keresztények és kérges kézzel is méltóságos emberek... És mert a szeretet a mi alapunk, nem vesszük el senki kenyerét, inkább az éhezőknek ételt adunk." /111./ Tanulságként a gyűlöletről lemondó embert állította példaképnek. A szociális kérdések megoldását a *Rerum Novarum* enciklika szellemében ajánlotta. Egy örök eszmét ismert el; az egyház tanítását. "A földön a világ kezdetétől de sok hatalmas uralkodott: Cézárak, Napóleonok, Hitlerék és Mussolinik. És elmúltak. És mi minden múlik el még!" /112./ December 31-ei beszédében számvetést adott az elmúlt esztendőről. Arról beszélt, hogy ebben az évben sokat emlegették a múlt bűneit, noha a magyar nép több pozitívumot is vitt véghez az utóbbi években. Nem nehéz ebben a Rákosiék által emlegetett "bűnös nemzet" ítélet kritikáját felfedezni. "Elkoptatták már egészen nálunk Magyarországon, magyar ajkak a magyar népnek a külföld számára gyártott bűnlemezét, amit torzító lencsével készítettek, és hálás forrásanyag is sokak kezében." /113./ Ugyanebben az időszakban sorra látogatta a börtönöket és az internálótáborokat, de a fogvatartottak érdekében már korábban is bocsájtott ki körlevelet. /114./ Ebben azokért emelt szót, akiknek megpróbáltatásai "nem a háború velejárói, hanem amelynek harag, a gyűlölet, a bosszúállás és alantas indulat a szülői." /115./ Így főképpen a hadifoglyok, az elhurcoltak, a fogságban lévő és internált betegek és elaggottak, valamint az államhű németek sorsára hívta fel a figyelmet. Különösen azt nehezményezte, hogy "hónapok óta sínylődnek fogságban anélkül, hogy közölnék velük helyzetük okát, ügyükben jogerős bírói ítéletet hoznának." /116./ Rámutatott a kollektív megtorlás erkölcssten voltára, /117./ és kritizálta az alkalmazott módszereket is. "Ha helytelen volt csendőrkkel kísértetni a zsidót, helytelen rendőröket vezényelni ilyen ténykedéskor is." /118./

Az eddigiekben vázolt politika végül az 1946. február 2-a és 9-e között a templomokban tartott engesztelő novénákban csúcsozott ki. Sikeréről árulkodik néhány apró momentum. Például az, hogy a Csepelen megnyílt két új gimnáziumot a katolikus egyház kezelésére bízták, egyiket a bencésekre, másikat a nővérekre. /119./ Később csepeli munkásküldöttség kereste fel Nagy Ferenc miniszterelnököt, s egy memorandumot nyújtottak át neki, melyben tiltakoztak a vallásüldözés és az egyházat ért sérelmet miatt. Ezek: a Szent-Rókus körmenet betiltása, Mindszenty elleni támadások, beszédeinek félremagyarázása, a vallásellenes - és a katolikus egyház intézményei elleni támadások,

Szakasits Árpád cikke, /120./ az Új Ember papírkiutalásának csökkentése és a hitvallásos iskolák elleni támadások voltak. /121./

Ez a tiltakozás egyben már következménye volt a kommunista párt vezette baloldali új egyházpolitikájának, azaz a "klerikális reakció" elleni harcnak. Ez komplex, személyek, szervezetek, intézmények ellen indított támadás volt.

Az intézmények terén az oktatási rendszer volt az első, amelynek megreformálását célul tűzte ki a baloldal. A kommunista párt összekapcsolta a tankönyveknek a - békeszerződés által előírt - fasiszta-szovjetellenes kitételektől való megtisztítását és a nyolcosztályos általános tankötelezettséggel együttjáró oktatási reformot az egyházak befolyásának csökkentésére. Ezekkel a törekvésekkel szemben a katolikus egyház erős ellenállást tanúsított.

Mindszenty már 1945. október 2-án levélben tiltakozott a kultuszminiszternél a nyolcosztályos népiskola kiépítése, november 12-én a katolikus tankönyvkiadási jog csorbítása ellen és ugyanekkor a felekezeti tankönyvek elbírálása ügyében. /122./ A tankönyvreformot végül csak úgy sikerült végrehajtani, hogy a SZEB szerzett érvényt korábbi előírásainak. /123./ Az államosítás ellen a püspöki kar preventív politikát kezdeményezett, és úgy ítélte meg, hogy "csak a külső energikus szervezkedés hozhat eredményt... Az esperesi kerület a legkisebb plébániát is állítsa csatasorba, és ahol még nem volna, azonnal megalakítandó a katolikus szülők szövetsége." /124./ Ez viszont arra is rámutat, hogy a főpapok már nem bíztak a kiscsapat - szerintük túlzott engedelményeket tévő - vezetőiben. Végül is a püspöki kar úgy határozott, hogy "ezt a már nem anyagi, de szellemi kincsünket, a katolikus iskolát semmiképpen nem engedjük. Semmit át nem adunk... csak erőszaknak engedünk, és ha bekövetkeznék, rablásnak minősítjük." /125./

A határozott ellenállás következtében létrejött megtorpanás miatt a baloldal számára kapóra jött a hitvallásos iskolákban leleplezett ún. demokrácia-ellenes összeesküvések sorozata. Tulajdonképpen arról volt szó, hogy a kommunista párt vezetése alatt álló rendőrség kiszállt a katolikus gimnáziumokba, és az ott tartott házkutatások során a diákoknál fegyvereket, fasiszta propagandatermékeket "találtak", s a rendőrségi kihallgatásuk során "kiderült", hogy a hitoktatók, a szerzetesek bűjtötták fel őket a demokrácia-ellenes cselekedetekre. A szervezkedés tényét beismerő vallomásuk támasztotta alá. A sajtó hírt adott a piarista konviktus kézigránatos diákjairól, s arról, hogy a magyaróvári piarista gimnáziumban a hitnár szervezte a fasiszta összeesküvést, s ugyanígy a szombathelyi premontrei gimnáziumban. /126./ Legnagyobb visszhangot a P. Kiss Szaléz vezette "terszervezet" váltotta ki. Az újságok híradása szerint a banda több Gyöngyös környéki rendőrsőt kifosztott, gyilkosságokat hajtott végre, és mint bevalóttak: fő céljuk Habsburg Ottó visszatérésének támogatása volt. E terv érdekében további támadásokat készítettek elő Magyarország politikai vezetői és az országban tartózkodó szövetséges erők ellen. /127./ Sőt az Új Szó még arról is tudósított, hogy P. Kiss Szaléz hangoztatta, hogy Mindszenty hercegprímás tudtával tevékenykedett. /128./

A fent vázolt "szervezkedések" nyilvánosságra kerülése után már joggal hivatkozhatott rájuk Gyenes Antal kommunista párti képviselő, amikor a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, a katolikus érdekeket szem előtt tartó Keresztúry Dezsőhöz interpelált. Ennek kapcsán még újabb részleteket hozott nyilvánosságra a szervezkedésekről, és levonta a tanulságot: "Az iskolák, különösen az egyházi és ezen belül a katolikus felekezeti iskolák igen nagy részében valami olyasmi történik, ami nem alkalmas arra, hogy az ifjúság a demokratikus nevelés útján induljon meg, ellenkezőleg: arra alkalmas, hogy az ifjúságot eredeti legszentebb hagyományaitól eltántorítsa, hogy az ifjúságból a demokrácia ellen készítsen fegyvert." /129./ Az offenzíva majdnem teljes sikerrel járt olyan értelemben, hogy bebizonyuljon: a katolikus iskolák nem alkalmasak az ifjúság demokratikus érzelmű nevelésére. Viszont az egyház nem fogadta el a rendőrségi beis-

merő vallomásokat, s a VKM közreműködésével az egyházi főhatóság vizsgálatokat indított. Ezek alapján több fasiszta összeesküvéstről kiderült, hogy nem megfelelő körülmények közt hallgatták ki a gyanúsítottakat, és a tudósítások sem mindig voltak pontosak. Így például kiderült, hogy az a gyilkosság, amit a sajtó az egyik esztergomi hitvallásos iskolához kapcsolt, tulajdonképpen Téten történt, és ott sem katolikus iskola diákja követte el. /130./ A vizsgálat azt is bebizonyította, hogy az említett esztergomi bencés, azonkívül a keszthelyi premontrei, a nagykanizsai piarista, a pécsi cisztercita és a váci piarista gimnázium esetében a vádak alaptalanok, illetve legalábbis elszórtak és eltúlzottak voltak. Ezek után némileg lecsöndesültek az iskolák körüli viharok, de a püspöki kar az ügy fontosságára tekintettel folytatta preventív akcióit, így tovább szervezték a Szülők Szövetségét, a híveket körlevélben hívták fel a követendő magatartásra, s ez idő tájt Mindszenty is majd minden beszédében foglalkozott e témával. /131./

Ezek után az osztályharc szempontjából logikusnak látszott a katolikus egyház tulajdonképpeni "tömegbázisa", a különböző katolikus befolyás alatt álló egyesületek elleni támadás. Azonban a tömeghangulat távol állt attól, hogy ezt legális keretek közt meg lehessen valósítani. Így a baloldal segítségére sietett a SZEB, amelynek ajánlásait a kormány elfogadta, ami végül többek közt a koalíciós válságnak a kommunista párt szempontjából kedvező megoldásához is vezetett. A Szviridov altábornagy által Nagy Ferencnek átadott orosz nyelvű levél követelte, hogy oszlassák fel a katolikus ifjúsági szervezeteket. Sürgette, hogy a Belügyminisztérium vegye ellenőrzése alá az összes társadalmi egyesületet, és adott esetben gondoskodjon a betiltásukról, a reakciós papság hagyjon fel a Vörös Hadsereg és a Szovjetunió rágalmozgásával. /132./ A levél közvetlen kiváltó oka a máig sem kellően tisztázott ún. Teréz körüti gyilkosság volt, /133./ de nem túlzott az a megállapítás sem, hogy fő célja a baloldali erőik támogatása volt a válságból kivezető úton. Ugyanis a kommunista párt követelésére megoldásra váró feladatok közül több elakadt a jobboldal ellenállása miatt. Ezt mutatja, hogy Rajk belügyminiszter már korábban, közvetlenül a gyilkosság után, de még a Szviridov-levél keletkezése előtt - tehát nem annak követelésére - benyújtott csomagtervében szerepelt többek közt a katolikus egyesületek működésének a felülvizsgálata, de ez nem lett elfogadva. Ehhez később legalitást az 1946. június 25-én kelt kormányrendelet adott, mely az összes egyesületet a Belügyminisztérium felügyelete alá utalta. /134./ Annak ellenére, hogy Tildy a pártközi megbeszélésen kifejezte aggályát amiatt, hogy a jegyzék a katolikus papságnak az új demokratikus renddel megbékélést kereső részét ismét Mindszenty karjaiba lökheti vissza /135./, ezzel egyúttal elhárította a felelősséget a kisgazdapárttól. Rajk László az elkövetkező napokban mintegy 1500 társadalmi egyesületet és ifjúsági szervezetet oszlatott fel, köztük a katolikus egyháznak szinte valamennyi, nem kizárólagosan hitbuzgalmi tevékenységet végző egyesületét. /136./ Sőt, a belügyminiszter több olyan katolikus szervezetet is feloszlatt, amely nem szerepelt a SZEB-jegyzékben. /137./

Végső soron beigazolódt Tildy Zoltán véleménye, ugyanis a katolikus hierarchia felsorakozott Mindszenty mögött. A püspöki kar alapvető sérelmei közé sorolta, és a vallásszabadság megsértésének nyilvánította az intézkedést. Tiltakozásának fő kiindulópontja az indoklás lett. Czapik érsek szerint "ha valamely egyesületnek egy tagja hibázott, azért magát az egyesületet felelősségre vonni nem lehet." /138./ A hercegprímás ez ügyben először július 21-én intézett levelet a püspöki kar nevében a miniszterelnökhöz. Érvelésének lényege az, hogy nem derült ki, történt-e alapos kivizsgálás minden egyes esetben, s ha történt, nem kapott megfelelő nyilvánosságot. Ugyanis anélkül "az eljárás önkényes és a szabadság eszméjét sértő. Általános címenek és irányított gyanú alapján bizonyított konkrét tények nélkül erőszakosan cselekedni a parancsuralmi rendszernek mindenképpen és mindenkor kárhozatott és kárhoztatandó eljárása." /139./

A prímás végül az eljárásban saját álláspontját látta újra beigazolódni. Különös ér-

vet szolgáltatott ehhez a KALOT betiltása, ugyanis az már korábban közeledni próbált a baloldalhoz, belépett a MIOT-ba, fogadta a Komszomol-küldöttséget. /140./ DEBRECEN, 1987.

J E G Y Z E T E K

- 1./ Nagy Töhötöm: Jezsuiták és szabadkőművesek. Buenos Aires, 1965. 164-169. o.
- 2./ 25 éves a katolikus békemozgalom. Szerk. biz. elnöke: dr. Bády Ferenc. Országos Békatanács Katolikus Bizottsága. Bp. 1975. 75. o.
- 3./ Serédi "hazaáruló püspököknek" nevezték, és el akarták hurcolni. (Debrecen, 1945. IV. 8.) Shvoy püspök letartóztatásáról Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945. Kossuth, 1983.
- 4./ Délmagyarország, 1944. XII. 3.
- 5./ Társadalmi Szemle, 1983. VII. 85. o.
- 6./ Balogh István Szeged felszabadulása után azonnal bekapcsolódott a hatalom újjászervezésének munkájába. Lapját átengedte az MNFF-nek, melynek a kisgazdapárt részéről egyik megalapítója volt. (Társadalmi Szemle, 1983. VII. 84. o. és Vas Zoltán: Hazatérés. Szépirodalmi, 1970. 152. o.) Később ő szövegezte meg az Ideiglenes Nemzetgyűlés Szózatát a magyar nemzethez, az Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottságának tagjává választották, az Ideiglenes Nemzeti Kormány miniszterelnökségi államtitkárává nevezték ki. Bánás László tevékenységéről Saád Béla: Tíz arckép. Ecclesia, 1983.
- 7./ Magyar Kurír, 1945. VI. 4.
- 8./ Id: Gergely Jenő: Grósz József. Kézirat.
- 9./ Mindszenty: Emlékirataim. Torontó, 1974. (Továbbiakban: Mindszenty: Emlékirataim.) 51. o.
- 10./ Néhány kifejező példa: 1945. III. 19-én (!) fogságából beadványt intézett a Felsőház számára, mentelmi jogának megsértése ügyében, melyben írta: "Évtizedes irodalmi és hitszónoki működésemet mindig az istentelen és nemzetgyilkos bolsevizmus ellen fejtetem ki." (Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty. Buenos Aires, 1958, 345. o.)
- Fogságából szabadulva a polgármester meghívta a felszabadítók méltó fogadására összehívott értekezletre, de visszautasította, névlegesen arra hivatkozva, hogy nem helybeli, s nála öregebb vidéki püspök is jelen van. Valójában el sem ment az ünnepségre a "szovjet katonák leírhatatlan viselkedése miatt." (Mindszenty: Emlékirataim, 55. o.)
- Sopronból Veszprémbe tartva Pápa akkori polgármestere, Sulyok Dezső javasolta neki, hogy kérjen a szovjet csapatoktól egy autót, de ezt a javaslatot eleve visszautasította, mert "magyar püspök semmit sem kérhet az orosz parancsnoktól", és inkább gyalog, szekéren folytatta útját. (Sulyok Dezső: A magyar tragédia I. rész. A trianoni béke és következményei. New York, 1954, 541. o.)
- A nyár folyamán Balogh István rá akarta venni, hogy tegyen tisztelgő látogatást Vorosilovnál, ez elősegíthetné az egyház és az állam közeledését, így et egyházi érdek is. Ezt visszautasította, s később Balogh István javaslatára "belőlem nem csinálnak Szergej patriarchát" megjegyzéssel tért vissza az A. C. egyik elnökségi ülésén. (Mihalovics, Sigismund: Mindszenty-Ungarn-Europa. Ein Zeugenbericht. Karlsruhe, 1949. 73-74. o.)
- 11./ Püspökkari konferencia jegyzőkönyve (továbbiakban: P.K.J.) 1945. V. 24.
- A tárgyalások végül is nem jártak sikerrel, bár a főpapok nem kértek többet, mint amennyit a többi lap élvez, vagyis addig engedélyezzék, míg a többi újság számára is van papír. (U.o.)
- 12./ U.o.
- 13./ U.o.
- 14./ 28 főpap tagja volt a felsőháznak. (Országgyűlési almanach. 1939-1944.)
- 15./ Pld. a felsőház felszámolását csak 1947-ben foglalták törvénybe.
- 16./ P.K.J. 1945. V. 24.
- 17./ Püspöki kar körlevele. (Továbbiakban: P.K.K.) 1945. V. 24.
- 18./ U.o.
- 19./ U.o.
- 20./ P.K.J. 1945. V. 24.
- 21./ U.o.
- 22./ Orbán Sándor: Egyház és állam 1945-1950. Kossuth, 1962. 62. o. és Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944-1971. Kossuth, 1985. (Továbbiakban: Gergely: A katolikus...) 19. o.
- 23./ A nuncius szerepéről bővebben: Interjú Gennaro Verolinoval. In: Végjáték a Duna mentén. Bp, 1985. Gergely Jenő: A katolikus püspöki kar és a konvertiták mentése. Történelmi Szemle, 1984. 4. sz. Gergely Jenő: A püspöki kar tanácskozási. Gondolat, 1984. Szentes Sándor: Befejzetlen múlt. Bp. 1986. Serédi Jusztinián feljegyzései. In: Kritika, 1983. 8. sz.
- 24./ Magyar Nemzet, 1949. II. 2.
- 25./ Mindszenty: Emlékirataim. 61. o.
- 26./ Az egyházi birtokvagyonról és annak célvagyon jellegéről részletesebben: Gergely Jenő: A "gazdag egyház" gazdagsága. Agrártörténeti Szemle, 1986. 1-2. sz.
- 27./ P.K.J. 1945. XII. 20.
- 28./ Orbán i.m. 58. o.

- 29./ A parlament irattára. A minisztertanács titkárságának bizalmas iratai. Rendezetlen. Id: Földreform 1945. Szerk.: Somlyai Magda. Bp. 1965. 940. o.
- 30./ Somlyai i.m. 940. o. szerint nem, Gergely: A katolikus... 25. o. szerint igen.
- 31./ P.K.K. 1945. V. 24.
- 32./ Előadás a nagy-budapesti pártaktíván. In: Révai József: Élni tudunk a szabadsággal. Szikra, 1949. 429. o.
- 33./ P.K.J. 1945. V. 24.
- 34./ U.o.
- Erdei Ferenc belügyminiszter 1945. júniusában kelt bizalmas rendelete szerint "internálni kellett mindazokat, akik ugyan háborús és népellenes bűnöket nem követtek el, de magatartásukkal veszélyeztetik a demokratikus átalakulást." (Vida István és Nagy Endre jegyzete. In: Bibó István: Válogatott tanulmányok. Magvetés, 1986. 2. k. 818. o.)
- 35./ P.K.J. 1945. V. 24.
- 36./ U.o.
- 37./ A lezajlott földreform Czapiék érsek megjegyzése szerint nem "nemzeti és szociális", sőt Pétery püspök politikai eszköznek tartotta. (U.o.)
- 38./ U.o.
- 39./ Az érseki széken kívül betöltetlen volt a győri püspök, ill. kérdéses a tábori püspök helye. Br. Apor Vilmos halálának körülményeiről: Mészlányi Antal: Magyar szentek és szentéletű magyarok. München, 1976. Közi Horváth József: Apor püspök élete és halála. München, 1977. Uő: Egy mai magyar vértanú. Katolikus Szemle, 1950. 11-17. és 70-72. o. Tomek Vince: Megemlékezés Apor püspökről. U.o. 1955. 82-83. o. Új Ember, 1945. IX. 16.
- 40./ T.i. a főkegyúri jog.
- 41./ P.K.J. 1945. V. 24.
- 42./ ÁEH Archívum. Balogh István visszaemlékezése. Id: Gergely: A katolikus... 36. o.
- 43./ O.L. VKM I. ü.o. iratai. 6430/1945. Id: Orbán i.m. 62. o.
- 44./ U.o.
- Ezzel szemben Balogh István említett visszaemlékezései szerint még Czapiék Gyula egri érsek, Grósz József kalocsai érsek és Páter Jánosi József S.J. is jelölve lett. Meg kell jegyeznünk, hogy a jelöltek ebben a sorrendben a hierarchia legkompromisszumképesebb tagjai - tehát a baloldali céljait figyelembe véve a legmegfelelőbbek - voltak. Vitatható azonban - legfőképpen az első két jelöltek - a kialakult történelmi hagyományok, szokások és az akkori realitások figyelembevételével az esztergomi érseki székbe való jelölésük.
- 45./ A vatikáni államtitkárság 5017/45. sz. Magyar Kurír, 1945. IX. 17.
- 46./ Mindszenty: Emlékirataim. 74. o.
- 47./ Magyar Nemzet, 1948. IX. 19. ill. Társadalmi Szemle, 1983. 4.sz.
- 48./ Ekkor még egyetlen ország sem tette ez meg, leghamarább a Szovjetunió 1945. IX. 25-én újította fel a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal.
- 49./ E.P.L. 9369/1944. Id: Orbán i.m. 63. o.
- 50./ Mindszenty: Emlékirataim. 32. o.
- 51./ Fábrián János visszaemlékezése. In: Saád i.m. 96. o.
- 52./ Boér Miklós: Cardinal Mindszenty. London, 1949. 26. o.
- 53./ Nagy i.m. 198-200. o.
- Mindszenty mellett szóló érvei:
1. Következetes, szilárd és semmi nehézségtől meg nem riadó férfi.
 2. Kiváló szervező tehetség.
 3. Szociális szellem jellemzi.
 4. Példás életű pap.
 5. Képzett ember.
 6. A kommunisták is nagyra becsülik, mivel a nácik erőszakkal elhurcolták.
- Ellene szóló érvei:
1. Túlságosan rideg (szigorú).
 2. Az igazságot néha túlságosan egyenesen mondja meg.
 3. Akaratereje túlságosan nagy.
 4. A vend területek Magyarországhoz való csatolásában részt vett.
 5. Köztudomásúan királypárti.
 6. Újabbban a kommunisták is méltatlankodnak ellene.
- Végső következtetése szerint "Mindszenty Józsefben a jeles és kiváló férfiak minden erénye és hibái vegyülnek össze."
- 54./ Augusztus 4-én Montini helyettesével tárgyalt, aki elmondta neki, hogy a Vatikán affelé hajlik, hogy amíg nem tisztul a helyzet, nem nevez ki senkit. Figyelemre méltóak Nagy Töhötöm érvei, melyekkel a mihamarabbi kinevezést sürgette:
- Nem lehet a nyáját pásztor nélkül hagyni.
 - Meg kell mutatni, hogy jogait Kelet-Európában a jövőben is gyakorolni akarja.

- Ezt előzetes megkérdés nélkül kell végrehajtani, így elkerülhető egy esetleges tiltakozás a kormány részéről.
 - Az előzetes megkérdés a kormány elismerését jelentené.
 - Így elkerülhető, hogy a kormány esetleg a Vatikán számára kellemetlen személyeket javasoljon.
- 55./ Érdemes megjegyezni - bár a kinevezéshez nem lehetett köze, ugyanis csak annak megtörténte után ért Rómába: Tóth László esztergomi teológus beadványában számos egyházi méltóság véleményét összegezve ugyancsak Mindszentyt ajánlotta első helyen. (U.o. 202. o.)
- 56./ U.o. 206. o.
- 57./ Veszprémi Püspöki Lt. 2311/1945. Id: Orbán i.m. 66. o. Facsimile közli: Mindszenty bűnügy okmányai. Atheneum, 1949. 16. o.
- 58./ Serédi korabeli véleménye szerint "a hercegprímásnak mint első zászlósnak, közvetlen a király, ill. az államfő után következő, tehát legelső közjogi méltósága Szent István király óta alkotott törvényeinkben van biztosítva." (Id: Nagy Kázmér: A hercegprímás. Irodalmi Újság, 1971. 11-12. sz.) Az, hogy sem az Ideiglenes Nemzetgyűlés, sem az általa létrehozott, a törvényhozó hatalom részét alkotó testületek nem foglalkoztak a prímás közjogi helyzetével a megváltozott körülmények között, formálisan a tradícionális jogok fennállását jelentették.
- 59./ Erősen vitatható az az utólagos történelmi vélemény is, hogy Mindszenty álláspontja ellen azért nem hangzott el tiltakozás, mert az akkori forradalmi változásokban senki sem gondolta végig, hogy a prímás "körmondfont gondolatai" mit jelentenek valójában. Ugyanis az, hogy Révai József és Balogh István teljes egyetértésben úgy működtek közre, hogy az említett távirat a korabeli sajtóban az apró közlemények közt mintegy rejtve jelenjen meg, azt mutatja, hogy nagyon is tisztán értették a prímás álláspontját.
- 60./ Új Ember, 1945. X. 17.
- 61./ Szombathelyi Főplébániai Körlevél. 1945. X. 11. Id: Tarján Gábor: Mindszenty József. ELTE bölcsészdoktori disszertáció. 1981. 184. o.
- 62./ Ez és a további idézetek székfoglaló beszédéből: Mindszenty: Emlékirataim. 82-85. o. (Közli még: Magyar Kurir. 1945. X. 8., de az előzőhöz képest két lényegi rövidítéssel.)
- 63./ Új Ember, 1945. IX. 23.
- 64./ U.o.
- 65./ Bővebben: Balogh Sándor: Választások Magyarországon. 1945. Kossuth, 1984. és Gergely Jenő: A politikai katolicizmus Magyarországon 1890-1950. Kossuth, 1977.
- 66./ Bővebben: Izsák Lajos: Polgári ellenzéki pártok Magyarországon 1944-1949. Kossuth, 1983.
- 67./ P.K.J. 1945. V. 24.
- 68./ U.o.
- 69./ Veszprémi Püspöki Lt. 4066/1945. Id: Orbán i.m. 82. o.
- 70./ Izsák Lajos: A Kereszténydemokrata Néppárt és a Demokrata Néppárt 1944-1949. Kossuth, 1983. 55. o.
- 71./ Új Ember, 1945. IX. 30.
- 72./ Kis Újság, 1945. X. 7.
- 73./ Balogh i.m. 123. o.
- 74./ P.I.A. 274/9-11. Id: Balogh i.m. 55. o.
- 75./ Balogh i.m. 123. o.
- 76./ U.o.
- 77./ Mindszenty: Emlékirataim. 98. o.
- 78./ Dr. Zakar András: Útmutató közéleti kérdésekben. Szent István Társulat, 1947. 20. o.
- 79./ Mindszenty: Emlékirataim. 98. o.
- 80./ Ez és a további idézetek a körlevélből: P.K.K. 1945. X. 18.
- 81./ Szabad Nép, 1945. XI. 3.
- 82./ U.o.
- 83./ Pld.: Marosán György egy nagygyűlésen kijelentette, hogy Péhm (!) József hercegprímás a pokolra fog kerülni, ellenben őt az Uristen derék emberek fogja értékelni. (Marosán György: Az úton végig kell menni. Magvető, 1972. 114. o.)
- 84./ Marosán i.m. 105. o.
- 85./ Interjú Bognár Józseffel. Kritika, 1987. 8. sz. 23. o.
- 86./ Az MKP és SZDP határozatai 1944-1948. Kossuth, 1967. 173. o.
- 87./ P.K.J. 1945. V. 24.
- 88./ U.o.
- 89./ Mindszenty: Emlékirataim. 104. o.
- 90./ P.K.J. 1945. XII. 20.
- 91./ Magyar Kurir, 1946. I. 3. és Új Ember, 1945. XII. 30.
- 92./ Luttor Ferenc a nyilas kormányt képviselte, s minden hivatalos megbízás nélkül 1946 elejéig tevékenykedett a Vatikánban. Politikai álláspontjáról csak annyit, hogy "nyílt nácibarátnak", "százszázalékos németbarátanak", a "szélsőjobboldali mozgalmakkal rokonszevező egyéniségnek" jellemezték. (Orbán i.m. 90. o.)
- 93./ Küm. Irattár. 21/1946. eln. res. Id: Orbán i.m. 90. o.

- 94./ A koalíciós válság elemzéséhez Bibó István: Válogatott tanulmányok. Magvető, 1986. 2. k. megfelelő tanulmányai.
- 95./ P.I.A. 274/2-32. Id: Balogh i.m. 110. o.
- 96./ Nagy Sándor: A demokratikus pártok és az egyház által szervezett ifjúsági szervezetek tevékenysége 1945-1946. In: Az Egri Ho Shi Minh Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. 8. k. 368-370. o.
- 97./ Mindszenty: Emlékirataim. 105. o.
- 98./ P.K.J. 1945. XII. 20.
- 99./ U.o.
- 100./ U.o.
- 101./ L. Gál Éva: A köztársaság megteremtése Magyarországon. Századok, 1956. 187. o.
- 102./ Mindszenty József a Népbíróság előtt. Állami Lapkiadó, 1949. 70. o. (A könyv facsimile megjelent: Mindszenty József a Népbíróság előtt. I.U.S. Politikai perek, 2. Irodalmi Újság kiadása. Párizs, 1986.)
- 103./ Bővebben: Balogh Sándor: Földet, köztársaságot, állami iskolát. Gondolat, 1980.
- 104./ Révai i.m. 12. o.
- 105./ A megfelelő dokumentumok tükrében érdekes lehetne a kommunista párt hatalomért vívott harcának a katolikus egyházzal kapcsolatos taktikájának a vizsgálata. Vajon volt-e tudatos tevékenység a felsőpártságot jobboldalra való kényszerítésében, vagy csak az előállt helyzetet használta ki a kommunista vezetés?
- 106./ MKP és SZDP határozatai 1944-1948. Kossuth, 1967. 197. o.
- 107./ Rákosi Máttyás: A magyar demokráciáért. Szikra, 1947. 233. o.
- 108./ Új Ember, 1946. I. 23.
- 109./ Új Ember, 1946. II. 17.
- 110./ Nagyvárad. Lat. Szert. Püspökségtől. 1945. 2222. szám. (magántulajdonban)
- 111./ 1917-ben három pásztorgyermek előtt megjelent a kegyes Szűzanya, és elmondta nekik, hogy a háború a végéhez közeledik, de ha az emberiség nem tér meg, újabb, még borzalmasabb háború fog következni. Portugália megfogadta a tanácsot, mélyen vallásos katolikus országgá lett, ezért a Szűzanya megmentette a II. világháború szenvedéseitől, ma a virágzó béke országa. (U.o.)
- 112./ Igazságosság és szeretet. Mindszenty József bíboros, hercegrímás érsek beszédeiből 1945-46. Katolikus Főiskolák Baráti Körének kiadása. Bp. 1947. (Továbbiakban: Mindszenty: Igazságosság...) 18. o.
- 113./ U.o.
- 114./ U.o. 23. o.
- 115./ Érdemes lenne megvizsgálni, hogy ezt mennyiben a politikum dominálta, és mennyiben a katolikus egyház belső erkölcsi kényszere, amely alapján a történelem folyamán általában védelmébe vette a mindenkor üldözötteket.
- 116./ Mindszenty József: Hirdettem az ígét. Válogatott szentbeszédek és körlevelek 1944-1975. Vaduz, 1982. (Továbbiakban: Mindszenty: Hirdettem...) 79. o.
- 117./ U.o. V.ö. 34. jegyzettel.
- 118./ Így később, amikor a kormány tiltakozni próbált a szlovákiai magyarok deportálása mint kollektív büntetés ellen, a csehszlovák vezetés pont a magyarországi svábok kapcsán vonta kétségbe Magyarország erkölcsi alapját a tiltakozásra.
- 119./ Mindszenty: Hirdettem... 80. o.
- 120./ Kis Újság, 1945. IX. 12.
- 121./ A Népszava húsvéti vezércikkében Szakasits Árpád a feltámadást legendának minősítette.
- 122./ Magyar Kurir, 1946. V. 14.
- 123./ Dokumentumok a magyar közoktatás reformjából 1945-1948. Kossuth, 1979. 198-200. o., 236. o. és 256-259. o. Az utóbbira csak a válasz található.
- 124./ Orbán i.m. 102. o. és Király István: A kultúrpolitika aktuális kérdései. Társadalmi Szemle, 1946. 518. o.
- 125./ P.K.J. 1946. III. 14.
- 126./ U.o.
- 127./ Kossuth Népe, 1946. IV. 16., V. 9., V. 14.
- 128./ Szabad Nép, 1946. V. 3., 5., Kis Újság 1945. V. 4. Kossuth Népe 1945. V. 3., 4., 8.
- 129./ Új Szó, 1946. V. 3.
- 130./ Nemzetgyűlés Naplója. I.k. 989. o.
- 131./ Kossuth Népe, 1946. V. 10.
- 132./ A körlevél: Magyar Kurir, 1946. V. 20., Mindszenty előadása a Szent István Akadémián In: Mindszenty: Emlékirataim. 124-125. o. A fővárosi Katolikus Szülők Vallásos Szövetsége gyűlésén mondott beszéde Mindszenty: Igazságosság... 93-96. o.
- 133./ Vida István: Az 1946-os koalíciós válsághoz. Történelmi Szemle, 1975. 1. sz. 80. o.
- 134./ Június 17-én az Oktogonnál két szovjet katonát, egy magyar leányt lelőttek, többen megsebesültek. A házat, ahonnan a lövéseket feltételezték, azonnal lezárta a rendőrség és a szovjet katonaság, s a padláson egy holttestet találtak. A politikai rendőrség vezetőjének nyilatkozata szerint a padláson megtalált fiatalember követte el a gyilkosságot, majd feltehetőleg a felelősségre vonás miatti félelmében öngyilkos lett. (Kis Újság, 1946. VI. 20., Szabadság, 1946. VII. 13.) Szviridov alezredes a fegyverszüneti egyezmény nyílt megsértésének értékelte az eseményt, és gyengeséggel vádolta a kormányt.

135./ 7330/1946. M.E. számú rendelet. Magyar Közlöny, 1946. VI. 28.

136./ P.I.A. 285 f. 2/12. Id: Vida: i.m. 81. o.

137./ Magyarország történelmi kronológiája. Akadémiai, 1982. 4. k. 1029. o. Tételes felsorolás: Magyar Közlöny, 1946. VII. 4., 5., 7., 9., 10., 11., 14., 18., 19., 20., 21., 22., 24.

Annak érzékeltetésére, hogy a feloszlátásoknak egyértelműen és alapvetően politikai céljai voltak, s a jogi keretek csak a közvélemény megnyugtatóását szolgálták, néhány momentum:

Rajk már július 4-i dátummal, tehát a Szviridov-levél átadása előtt feloszlatta többek közt a Federatio Emericana katolikus egyetemi egyesületet, az 529/1945. M.E. rendelet 6. paragrafusára alapján. Ez azért is érdekes, mert az említett rendelet arra jogosította fel a belügyminisztert, hogy ha a 3. paragrafusban felsoroltakon kívüli fasiszta vagy Hitler-barát, ill. ilyen elvek alapján működő egyesületről tudomást szerez, azokat feloszlassa. Viszont ha az Emericana így működött volna, már a 20165/1945. B.M.I. rendelet alapján a belügyminiszternek gondoskodnia kellett volna erről. A július 9., 10., 11., 18., 19., 20-ai feloszlátások még az 529/1945. M.E. rendelet, a július 7., 14-i az 1938. évi XVII. t.c., július 21-étől a 7330/1946. M.E. rendelet alapján történtek. Az 1938. évi XVII. t.c. a belügyminisztert az alapszabályoktól eltérően működő egyesületek feloszlására jogosította fel. Kérdéses, hogy mennyire volt alapos ennek mindegyik egyesületre történő kivizsgálása. (Lásd; az 1938. évi Törvények gyűjteménye. Bp. 1938. 158-159. o.) Az is figyelemre méltó, hogy a SZEB angol és amerikai tagja követelésére július 15-én a szovjet tag hozzájárult a levél felfüggesztéséhez, s a július 24-ei ülésen ez véglegessé vált, de a belügyminisztérium magatartásán ez mit sem változtatott. (Vida i.m. 82. o.)

138./ Így pld. a KALÁSZ, a keresztényszocialista szakszervezetek. (Vida i.m. 84. o.)

139./ P.K.J. 1946. VII. 20.

140./ Magyar Kurir, 1946. VII. 21., Új Ember, 1946. VII. 28.

141./ A kommunista párt szempontjából különösen veszélyes a KALOT működése volt - népszerűségén túl is -, hiszen baloldali orientációjával épp előle vont el számottevő bázist.

Finálé

Turai Kamil

A Krisna-tanyán

/szocioesszé/

Távol legyen tőlem, hogy az úgynevezett szociográfia börtönrácsai közé szándékozom lépni. Nem kenyerem az emberek tömegméretű osztályozása, kis boldogságporciók alszent és pökhendi kiszénázása. Nem tagadhatom meg magam, vagyis hogy egyebekben katolikus teológus és főképpen nyomorult földi lény vagyok, ki módfelett vigad, ha feltámadni sejtí valahol a szecsckásodásnak indult individuumot. Ez akár bevezető is lehetne, ha nem vetném meg oly igen a bevezetőket.

"Óh, ellenség fenyítője, válj meg a szív e kicsinyes gyengeségétől, és harcra fel!" /Bhagavad-gita 2,3/ Később bhaktánk majd elmondja, de én anticipálok, hogy a Falu kacsalábon forog. Tejben, vajban és verejtékben fürdenek itt az emberek. Miként dolgoz ujjakon szoktak elszaporodni víz- és vérhólyagok, úgy púposodnak itt az édes anyaföld testén a forró fóliasátrak. Nincs is becsülete Trabantnak s más taligának, minimum Dácsián feszít a gazda, s pök az útszéli sóher stopposra, már ha felesége nem eteti éppén, robogóban a pesti zöltségpiacokra. Ezt a célszerű részvétlenséget módjukban volt vendéglátóinknak megtapasztalniuk, míg maguk is nem kaptak saját gépjárműre, viszont lemaradtak a helyi buszról.

"A balgák az anyagi természet kötőerőitől megtévesztve teljesen lefoglalják magukat a materiális munkával, és így annak rabjává válnak." /Bhagavad-gita 3,29/ Gyula barátommal indultunk útnak, a fent már lebecsült márkájú, ám azúr színű automobilon. Míg édesen zümmögött a masina, és nagy karéjokat szelt ki az aranyosra égett szeptemberi kukoricatáblákból, s magam némi szorongással meredtem a rémülten menekülő mezőkre, jóleső bizsergéssel készültem a találkozásra. Hiszen jártam én már itt nem is olyan régen, csakhogy akkor a bhakta éppen tehénistállót eszkábált, hitvese pedig meszesvödörökkel lótot-futott. Pár szóra jutott idő, s a baráti vizionlátásra. Most ismerősként üdvözlök a szanszkrit jel a tanyafalon. Olyan mint egy okkerszínű /mondjuk: mogyorófa-/ hangvilla, melyről ebben a pillanatban cseppen le az ihlet karcsú harmatcseppje. Mivel semminemű mocorgást nem tapasztalunk, kackiás léptekkel ingázunk a három meglakott tanyaépület terpezében. Végre kilép fejez gyolcsnadrágjában a rövidrenyírt, barnahajú, izmos testalakatú és megnyerően kedves fiatal bhakta /az itteni két családfő egyike/, s először is eloszlatja kétségeinket, mielőtt újabb kétségbe rántana. A tanyafal jele ugyanis Krisna lábnyomát jelenti idealizált ideogrammban. Egyenesen a Gangesz iszapjából hozott sárga agyaggal festik fel, nem kevésbé a homlokukra ünnepi alkalommal. Márpedig az istenhívők számára sűrű az ünnep. Szépen kidomborodik ebben a szimbólumban Szent Pál gondolata: az ember teste Isten temploma. Az emberi lakóhely és az emberi személy szerves összetartozására is utalhatunk.

"Oh, Arjuna, a Legfelsőbb Úr mindenki szívében jelen van." /Bhagavad-gita 18,61/ Vizion zavartan mentegetődzik bhaktánk, mert nem számítottak ránk. Szó szót követ, s fény derül a titokra. Körülbelül a mi levelünk az ötödik az utóbbi időben, melyet a posta varja vascsőrébe csipentett bélyegestől, de nem a rendeltetési helyre vitt. Kútba esett hát a találka?

"Most zavarban vagyok a kötelességemet illetően, és gyengeségem miatt elvesztettem a lélekjelenléteimet." /Bhagavad-gita 2,7/

Bhaktánk azonban minderre talál orvoslást. Tudjátok, minden új dolog természetellenesnek tűnik először. Érthető hát a fokozott hatásági figyelem. Hogy úgy ne mondjam, önnön érdekünk. Nehogy véletlenül is elharapódzon bennünk a nyugati mákony. Hova lennénk akkor? Hiszen tűzben próbálják meg az aranyat is. /Vajon levele-

inket is?/ Bár hét éve láthatták ártatlan jámborságunkat, de a kígyó nem alszik, az éberség sohasem lehet túlméretezett.

"Óh, Madhu végzete, hogyan támadhatok én nyilakkal olyan harcosokra, mint ..."
/Bhagavad-gita 2,4/

A bhakta vérbordó Ladájával vontatja ki a lajtkocsit az erdőbe, ahol a szarvasmarhák tanyáznak. Mire mi is odaérünk, félig már végzett az itatással. A bölényerejű, behemót, kávészínű barmok, a három Holstein-ökör és az egyszem tehén iromba s mégis bájos bálványkövekként /hold-steine/ bámulnak az aranybaöntött levegőbe. A levitézlett bikák férfiúi hiúságának utolsó cafatjaként lógnak a hátsó combok árnyékában a kigolyózott ráncos dohányzacskók. Szemet szúr ez nekem, s kérdés sarjad a számon. Nem kegyetlenség ez részünkről, hiszen ezzel könnyítünk az állat sorsán. A keletkezés őrijtő körtáncából kivonjuk, s lehetővé tesszük számukra egy tisztább, magasabbrendű megtestesülés módját. Hiszen így kevesebb tagolatlan szenvedély és romboló ösztön marad csontjaikban. Mivel így is elképesztő erő feszül bennük, vontatásra elsőrangúak. Sajnos, korántsem tudjuk még kihasználni munkabírásukat az egyetlen holdnyi birtokunkon, de kisközösségünk másik tanyáján is bővebb munkaalkalmak nyílnak ezután számukra. Három jármot vettünk, így ez a fattyas-erdő szolgáltat még legjobb táplálékot. Most a tehén elapadt, a tejet a kiskereskedésből vásároljuk, s ha valami más is hiányzik, bemegyünk érte a hat kilométernyire lévő faluközpontba.

"Az ember végezze úgy munkáját, hogy az áldozat legyen Visnunak, mert különben a munka leköti az anyagi világba." /Bhagavad-gita 3,13/ Mivel úgyszólván együtt nőtünk fel, minden gondolatukat ismerem. Ha valamelyik bágyadt, már figyelem, s szükség esetén állatorvost hívok. Nagy bajuk eddig még nem történt. Jámbor jószágok, de azért óvakodjatok szarvtávolba kerülni, nehogy eredendő vad természetüket magkísértések. A vaskalapács a nagy sietségben otthon maradt. Pedig a szénaszerű gyenge gyepről át kell kötni a marhákat. Otromba farönkökkel kínlódik a bhakta, egyedül, mert mi segíteni nem merünk a félelmetes tekintetű barmok ökleléskörzetében.

"A vaisyák természetéből adódó kötelességét földművelés, tehénvédelem és kereskedelem, a sudrákat pedig a fizikai munka és mások szolgálata jellemzi." /Bhagavad-gita 18,44/ A tehén számomra az otthonosság jelképe. Keleten a tehenek száma a gazdagságot jelzi. A tehén a megtestesült nyugalom. A bölcs erő és az ajándékozó anyai szeretet. A tejből többszázféle ételt lehet készíteni. A tehenek szelídsége példamutató az agresszív emberiségnek. Nagyság és jószág harmonikus egysége a tehén. Aki egy tehenet megöl, annak a Védák szerint annyiszor kell tehénként újjászületnie s megölettetnie, ahány szőrszál fedi a tehén bőrét. Az európai logika ezen az adaton ugyan megbotlik s nyakát szegi, mindazonáltal természetkímélő és metafizikai funkciója csorbátlan marad. Őszentsége Swami Prabhupada halála előtt azt javasolta Európa népeinek, hogy legalább egyetlen évig kíméljék a teheneket, s egyenek sertést, ha már ragadozni akarnak, s tapasztalni fogják e lemondás áldásos hatásait. Persze kinevették. S javában terjed a bélrák.

"Óh, Arjuna, az a tökéletes yogi, aki minden boldog vagy boldogtalan élőlényben magából kiindulva látja a hasonlóságot." /Bhagavad-gita 6,32/ Azért azt a bikaherélést egyelőre nem érzem a legjobb megoldásnak. Bár ha Origenész életművét nézem, ki tudja?

A módos paraszttanya az eltelt hét esztendő alatt szemlátomást gyökeres átalakuláson ment keresztül. A lakóház szinte földig üveges verandával bővült, a hombár- és magtárépületből gyertyaöntőműhely lett. Hamarosan az istálló is a hatalmas jószágok méreteihez kell szabni. A háttérben félrecsapott fedelű fészker alatt számomra rejtélyes

rendeltetésű terjedelmes vaseszközök rejtőzködnek. Kiderül, hogy az egyik igásállatvontatású fűnyírógép, a másik pedig századfordulós, kézzel hajtható cséplőgép.

"Bármit is tegyen egy nagy egyéniség, a közönséges emberek nyomdokába lépnek..." /Bhagavad-gita 3,21/

Ez itt természetesen nem tanyamúzeumi célokat szolgál. Az ökrökre ötholdas rét számára borotválása vár, s alkalmasint évente nem is egyszer. A garázs mellett - hogyan is nevezzem - békebeli, fogaskerekű körjáróka ível. A bhakta felvilágosít, hogy itt az ökröcskék körözve holmi sajtoló, örlő munkálatokat teljesíthetnek. Az irányelv végső soron nem a technika vívmányainak semmibevételével a kezdetleges állapotokba való fokozatos visszasüllyedés, hanem inkább a természetközpontú, emberléptékű munkafolyamatok csillagmozgása.

"Az a munkás pedig, aki mindig az Írások parancsaival ellenkező munkát végez, materialista, önféjű, csaló, lusta, állandóan mogorva, halogató és nagyon ért mások megsértéséhez - a tudatlanság kötőerejébe tartozik." /Bhagavad-gita 18,28/

Égigérő szalmakazlak tövében ülünk törökülésben. Két páva rebben a bokorba, észre se vesszük a beszélgetés hevében. Még lágyan melenget a délutáni verőfény, felhő nem foltozza a tiszta kéket, tíz kilométeres csend pólyálja idegeinket. Az idén már nem szántjuk meg a búzaföldet. Az évek folyamán túlságosan leromlott. Jövőre lucernát vetünk bele. A búzát a közösség másik tanyájáról hozzuk majd. Hiszen mindenben együttműködünk. A kertben megterem a tök, káposzta, paradicsom, paprika, karfiol. Szóval minden zöldségféle, és teljesen méreg nélkül. A krumpli leveleiről leszedegetjük a kolerádóbogarakat, s elengedjük őket az erdőben. Ha nem erőszakos az ember, a természet előbb-utóbb visszanyeri eredendő egyensúlyát. Aki most nevet, vajon utoljára is nevetni fog-e? Szemet gyönyörködtető számrászürke sütőtökök gömbölyödnek a kertben. Szinte érzem a hideg estéken a kemencéből áradó sült tökdarabok dagadó illatát.

"Semmi sincs szükségem, és nincs semmi, amit el kellene érnem - mégis végzek munkát." /Bhagavad-gita 3,22/

Kezembe veszem Sárközy Péter idén megjelent könyvét /Biogazdálkodás szántóföldön/. Tudatosan végzünk komposztrágyázást. Első látásra ugyan az erős komposztózás nem tűnik hathatósnak, mivel a korábbi évek erős vegyszeres kezelése legyengítette a növény ellenállóképességét. A levelek megfonnyadnak, zsugorodnak, a kártevők sokszoros erővel rohamoznak. De tapasztalatunk szerint a dús szerves- illetve komposztrágyázás meghozza gyümölcsét. Permetezés nélkül is teljesen helyreáll a növényvilág életritmusa.

"Cselekedned kell hát a köznép tanítása érdekében!" /Bhagavad-gita 3,2/

Anélkül, hogy különösebben értenék hozzá, saját bőrömön /illetve gyomromban/ érzem a növényvegyszerelés ártalmát. Ugyanis, ami egy lepkét elpusztít, az a gyomornak sem használ. Beszélnek földjeink elszikesedéséről is. Ezt, egyebek közt, az egyoldalú műtrágyázás okozza. A rövidtávú rablógazdálkodás ma már nemzeti és nemzetközi érdekeinket egyaránt sérti. "Oeconomia semper reformanda!"

"Kétértelmű utasításaid megtévesztették értelmemet." /Bhagavad-gita 3,2/

Ha fejlődésről beszélhetünk, az az örök körforgáson, ismétlésen belül zajlik. Aho-lyan nem lenne kívánatos, ha az ember örök nyarat alkothatna, ugyanolyan helytelen az élővilág fogyasztáscentrikus szemlélete. A teljesség egységét kell tekinteni, s úgy minden szépen helyrekerül.

"Óh, emberek legjobbjá, akit a boldogság és boldogtalanság nem zavar, sőt rendíthetetlen mindkettőben, az biztosan megérett a felszabadulásra." /Bhagavad-gita 2,15/

A környék a húsnemevést nehezményezi a legjobban. A növényekben nincsen erő. Példa rá a ló vagy az elefánt. Milyen roskatag állatok. Először mi is titkoltuk, hátha

nem értik meg. Ám az állatorvos szimpatikusnak talált bennünket. Megnyerte a tetszését kivonulásunk a nagyvárosból. Később feleségével meg-meglátogattak minket. Ajándékba pedig jóféle füstöltkolbászt hoztak. Udvarias mosollyal elfogadtuk, s miután elköszöntek, jóllakattuk vele a kutyákat-macskákat. A következő alkalommal megint megjelentek a kolbászruddal a hónuk alatt. Kissé kényszeredetten viselkedhettünk, mert valahogy észrevettük. "Fiúk, csak nem vagytok ti vegetariánusok?" - somolygott az állatorvosné. Így aztán kiszivárgott a dolog. A minap megjegyzi egy-egy jóakarónk: sokan irigykednek ám magukra, sok a rosszakarójuk. Én nem is vettem ezt észre. Lehet, hogy csendes és békés életünk értetlenséget, sőt gyűlöletet szül? A csend és a béke már oly ritka családi érték?

"Ellenségeid barátságatlan szavakkal fognak illetni, s gúnyt űznek képességeidből." /Bhagavad-gita 2,36/

Aztán meg itt még erősen dívik a szomszédolás. A tanyák távol esnek egymástól, egy kis változatosságot jelent a szomszéd betoppanása. A környék lakói így gyakorlatilag együtt nőnek fel. Megbolygatja a boly kedélyét, ha belepottyan valami idegen test. Mi ezt a tanyát egy özvegyembertől vásároltuk. Kevéssel korábban vesztette el a feleségét, s igencsak igyekezett gyerekeihez költözni a városba. Hozzánk pedig kíváncsian be-bekukkantottak a szomszédok. Ha egyik-másik kissé durvább lelkületű is, hamarosan megérették "istenességünket". Társam /két házaspár költözött ide/ egy időben a tsz-ben dolgozott, mindennap találkozott az emberekkel. Sokan kérdezték, sokan megszerették. Másfél évig nem volt tehenünk. Télen a szomszédba sétáltunk át a tejért. A kinti hideg unalmát elűzendő előkerült a pálinkásbutykos meg a borosüveg. Csodálkoztak, hogy mi nem iszunk szeszesitalt. Akkor legalább ebből a kis sült húsból vegyenek. Újabb helyekre is betértünk tejért, így terjedt a hírünk. Mustrálgattak bennünket, hogyan bírjuk a bőjtöt. Láthatták, hogy nem soványodunk le, sőt jó erőben vagyunk.

"Az elméjén és érzékein uralkodó, odaadással dolgozó tiszta lélek kedvel mindenkit, és mindenki kedveli őt." /Bhagavad-gita 5,7/ A bhakta lelkesen fejtegeti, hogy a nyolcmillió négyszázezer lehetséges létformából négyszázezer az emberforma. Ez nem túlzott szám, hiszen a testek más planétákon is előfordulnak, ha láthatatlanul is. A lélek egyáltalán nem pusztul el, csupán más létformát kap a karmája /kivívt sorsa/ szerint. Röpke vitát kellett ez köztünk, de végül be kellett látnom az eszme ellentmondámentességét. Közben a két kifejtett páva rikoztolni kezdett dudahangon. A hím már elhullatta gyönyörű farktollait, de így is utánozhatatlanul büszke tartással, egy elvarázsolt király méltóságával tipegett át a homokos udvaron. Teste kék és zöld türkiztűzben tündöklött, mintegy a látható világ élő tükréként. Az Egy fehérségéből a sokaság szírványába áramló világmindenség képe a páva, mondtam. Krisna kedvenc állata, egészítette ki szavaimat a bhakta. Vajon miért? Mert a páva tud a legkáprázatosabban táncolni. A színek vidám pompájában táncát járó isteni világegyetem, középpontjában az emberrel, kell ennél több? A tánc a legközvetlenebb művészet. Anyaga az emberi test, formája a lélek áhítata. Izzik a szerelmi mámorban pörgő lélekmadár. Felkavarja körben az áporodott port, s a szírvány zengő színeivel szövi be a tájat. Alkonyatkor olyan jó felidézni az extatikus pávát.

"Ki milyen létre gondol teste elhagyásakor, azt éri majd el kétségtelenül." /Bhagavad-gita 8,6/

A Föld és az anyagi világ utolsó korszaka a Kali-juga, mely i.e. 5000-tól 432 ezer évig tart. Ez a nézeteltérések kora, vagyis ekkor az emberek a legkisebb véleménykülönbség miatt képesek megölni egymást. Nem a vallás követelményei szerint élnek, s ezért boldogtalanok. Valójában nem is emberek e kor szülöttei, hanem állatok ember-testben. Érzékkielgítésre alapozzák az életüket. Mégsem látnak a szemükkel. Nem kérdezik meg, miért vagyok ember, férfi, nő vagy beteg. Gyula közbevetette, hogyan lesz 432 ezer évig, ha már most ilyen mélyen vagyunk? Koraiságról nincsen szó. A Bhaga-

va-tan szerint fokozatosan romlik az állapot. Rövidül az életkor, ingatagabb lesz az egészség, gyengül az emlékezőtehetség. A Dvápara-jugában még többezer év volt a meditáció időtartama.

"És akkor Arjuna megláthatta a világegyetem sok ezer részre osztott, végtelen kiterjedéseit, mind egy helyen, az Úr univerzális formájában." /Bhagavad-gita 11,13/ A fentről lefelé irányuló valódi tudás felülmúlja a lentől felfelé ható tapasztalati tudást. A ki nyilatkoztatás általi tanulás sokkal jobb a természetesnél. A bhakta a mai tudományt megkérdőjelezi a Védák szemszögéből. A védikus tudomány nagyon fejlett atomfizikával rendelkezett. A Káli-juga kezdetén nagy nukleáris háború dúlt. A kuruk és a pandavák vívták, 65 millió ember. A történet az emberi létezés magvát beszéli el. Egy megátkozott király elmegy a bölcshez, aki felvilágosítja, hogy hét napon belül halálra marja egy kígyó, de egyúttal vallási vigasztalásban is részesíti a bölcs. Szukadéva eme vigasztaló tanítása a Bhagavatan. Megszületik egy kiváló uralkodó, aki tisztán vezeti az emberiséget. A gonosz ellenzék már anyja méhében ki akarja irtani, mégpedig atomfegyverrel. Arjuna ellenmantrát indít, úgyhogy az ellenség vezetői szörnyethalnak. Az ártatlan tömeg viszont életben marad. Vagyis ez a többezer éves atomfegyver nemcsak hatékonyabb volt a mainál, de humánusabb is. A gyűlölet ekkor már fellobbant, de még lokalizáltan pusztított.

"A szenvedély minőségében távozó a munka gyümölcseért dolgozók között fog megszületni, aki pedig a tudatlanság kötőerejében hal meg, az az állatok világában születik újra." /Bhagavad-gita 14,15/ Tudom, hogy mi a véleménye erről a tudósoknak, de utóvégre Krisna-istennel szemben nem szégyen a tévedés. Ha az emberi lét értelmére nem adunk választ, akkor minden közbülső felismerés is vitathatóvá válik.

"Az efféle végkövetkeztetéseket követve az énüket vesztett, értelmetlen, démoni emberek kedvezőtlen, szörnyű tettekbe fognak, hogy romba döntsek a világot." /Bhagavad-gita 16,9/ S nem is mesés távolkeleti, hanem európai történet szól arról, hogy a géppuskát valaki már évszázadokkal ezelőtt feltalálta. Fel is vitte a király udvarába, be is mutatta a királyi udvarban. Azon nyomban ki is adta a parancsot a király a hóhérnak, hogy csapja le ezt a koponyát, amelyik ilyen szörnyűséget termelt. "Látom az embereket teljes sebességgel torkodba rohanni, miként az éjjeli lepkék is fejesztetten a tűzbe szállanak." /Bhagavad-gita 11,29/ Az a baj, hogy tudata alatt, maga előtt is rejtve, istennek képzelet magát az ember. Azt akarja voltaképpen, hogy minden neki okozzon élvezetet. S folytonos csalódásai keltik a szenvedéseket. És halála után is viszi tovább a kifinomult vágyakat az ember, ahogy a szél az illatot. De ez a szenvedéssorozat megszakad egyszer.

"Óh, jaj, mily különös, hogy a királyi gyönyörök utáni vágytól hajtva súlyos bűnök elkövetésére készülünk!" /Bhagavad-gita 1,44/

A fő probléma az, hogy az emberek ki akarják javítani Isten teremtését. Úgy tesznek, mintha okosabbak lennének Istennél. Ezért kezelik a természetet is ellenséges, leigázandó elemként. Például az itteni mocsarakat néhány évtizede lecsapolták. Így szaporodik a termőföld! Végül mégis kiderült, hogy tévedés történt. Azóta ugyanis az aszály elviszi a termést. A mocsarak állandó vízháztartása vízinséges időkben pótolta a szomszédos termőföldek nedvességtartalmát is a föld belső csatornáin. Mi hetedik éve gyözdhetünk meg róla, hogy a kicsikart föld nem hoz hasznót a tsz-nek.

"Óh, Pártha, büszkeség, dőlyf, beképzeltség, düh, durvaság és tudatlanság tartozik a démoni természethez." /Bhagavad-gita 16,4/ A legszerencsésebb: beépülni a természetbe. Elég tiszteletreméltó így is az ember szerepe, anélkül hogy felforgatnánk a teremtett világ törvényeit. Mennyi kívánnivalót mutat az Isten-tudat kialakítása valamennyiünkben. Hogyan javíthatna a természet az, aki nem ismeri a teremtést?

"Három kapu vezet a pokolba: kék, düh és kapzsiság." /Bhagavad-gita 6,21/ Minden

rossz gyökere az Isten iránti irigységben rejlik. Az ember értelmetlenül azt kérdezi, mért mindig ő van a középpontban. Nem látja a létfokozatokat, nem becsüli meg a lét rendjében elfoglalt helyét, s lezuhan az anyagvilágba. Látszólag több akar lenni önmagánál, valójában kevesebb lesz. De még a királyságában bukott emberi lény is egy egész univerzumot kap, s csak további hibái ejtik egyre lejjebb, egész a növényvilágig. A növény a legalacsonyabbrendű lelkes lény, mivel nincs tudata és öntudata.

"Önelégültek, örökké szemtelenek, s a vagyontól és a hamis tekintélytől megmámorosodván néha áldozatokat hajtának végre, de csak névleg, mellőzvé az Írások minden előírását és szabályát." /Bhagavad-gita 16,19/

"Fokozatosan a lét legförtelmesebb fajtájába süllyednek." /Bhagavad-gita 16,20/ A Káli-jugában nincs értelmiségi réteg. Mivel nincs fej, a láb irányít. Ha meggondoljuk, hogy ez hétezer év óta érvényes, nagyon mértéktartóak leszünk. Hiszen így tekintve a belátható teljes emberi történelem nem más, mint egyre gyarapodó csődtömeg. Meddő nekirugaszkodás Platontól Hegelig az összes lehetséges államelmélet. A bhakta ilyen nehéz helyzetben a türelmet, a figyelmességet és a józanságot javasolja. A vak is óvatosan tapogatódzva lép, ha bölcs, nem ugrándozik hetvenkedve. Az ősi írásokban kell keresnünk a bezárt Mennysország kulcsát. Az oktalannak tűnő törvények is kitisztulnak, ha mélyükre hatolunk, és személyes példánkkal hitelesítjük őket. Például az állatmérszárlás tilalma nem pusztán egészségügyi és kozmológiai indítékú, hanem társadalomboldogító szándékot is hordoz. Ugyanis a szent írások szerint azokban az országokban, ahol elharapódnak az állatölés, mindennapos fenyegetéssé válik egyúttal a háború is. S a zsíros vacsorák zálogaként hull az anyák könnye harcban elesett fiaik sírján. Az aranykor emlékét ápolni kell tehát, nem cáfolgatni gyarló mércéink alapján.

"Óh, Pártha, boldogok a ksatryák, akiknek magától adódnak ilyen lehetőségek a harcra, megnyitván számukra a felsőbb bolygók kapuját." /Bhagavad-gita 2,3/

Nyilván sokunkat érdekel, kiből lesz manapság Magyarországon a Krisna-tudat képviselője, vagyis bhakta. Krisztusi korba érkezett bhaktánk így summázza élettörténetét. Édesanyám szülész, édesapám diszpécser, majd postás. Szüleim református vallásukat nem gyakorolták. Elég jól kerestek, a tv-korszak kezdetén hozzánk jártak a szomszédok tévézni. Gépkocsihoz is korán hozzájutottunk. Emlékezetem szerint szüleim szép csendben éltek otthon. Az általános iskola elvégzése után a szerszámkészítő szakmát tanultam ki, de ekkor időm jó részét a versenyszerű sportolás töltötte ki. Akkoriban ugyanis a csepeli lakótelepen meglehetősen elszaporodtak a rossz hírű, elvadult bandák, s szüleim a sportra terelték a figyelmemet, nehogy én is rossz társaságba keveredjek. Évekig atlétizáltam, sí- és tájfutással foglalkoztam. Bár gyermekkoromtól irtóztam a vallásoktól, mégis vonzóttak a megmagyarázhatatlan dolgok. Egyszer az országúton csaknem elütött egy autó. Édesanyám sóhajtozott, hiszen meg is halhattam volna. Én már akkor biztosan éreztem, ha meghalnék is, újra születnék. Egy volt iskolatársam betopant egyszer hozzánk. Akkor már túl voltam a katonaságon. Kiderült, hogy - anyám szörnyülködései szerint - valami szektába keveredtem, s óvakodni kell tőle. Ő már bhakta volt, s mikor a Nemzeti Múzeumban összejöttünk, váratlanul elém tette az angol Bhagavad-gitát, fedőlapján az ismert öt ló vontatta Krisna-szekérrel. Ismered-e, kérdezte. Persze hogy ismerem, vágtam rá. Amikor hazamentem, akkor döbbsentem rá, hogy nem is ismerhetem, hiszen a tv-ben, könyvtárban nem találkozhattam ilyesmivel.

"A megszületett számára biztos a halál, a holt számára pedig a születés. Ezért nem szabadna keseregned kötelességed elkerülhetetlen vágrehajtása közben." /Bhagavad-gita 2,27/ Mivel a fiatalok szórakozásai, a diszkó és hasonlók nem elégítettek ki, képzőművészeti szakkörbe kezdtem járni, grafikákat készítettem, s szobrászkodtam. A Krisna-tudat ekkor már izgatott ugyan, de vágyaim még visszatartottak, visszafelé voltak. Úgy éreztem, sok mindent kell még kipróbálnom. Így lettem tengerész. A barátommal együtt jelentkeztünk, engem felvettek, őt nem. Három hónapig tanulómatróz voltam, de

már az első nap rájöttem, hogy rosszul választottam. Előző este játszották a Filmmúzeumban a "Máté Evangéliumá"-t, nagyon megragadott, rögtön a bhaktát láttam Jézusban. A Szovjetunióban hajóztunk be. Megdöbbenem meredtem az irtózatos méretű tengeri hajókra. Csak estem-keltem a hatalmas gépek közt. Sok volt a fizikai munka. Viszont már maga a tenger óriási élményt jelentett, hiszen előtte sohasem láttam. Egybefolyt a tenger és a láthatár, úgynevezett - hullámok nélküli - olajtengeren utaztunk, egyenesen Perseusba, Görögországba. Már az első út kitágította a látókörömet. Ha ennyi csodálatos dolog van a Földön, milyen lehet Isten birodalma, gondoltam.

"Óh, Kuru dinasztia legjobbjá, áldozat nélkül sohasem élhet az ember boldogan ezen a bolygón vagy ebben az életben, még kevésbé a következőben." /Bhagavad-gita 4,31/ Majd Törökország következett. A fedélzetmester nem kedvelt. Rettogtam, hogy kigúnyolnak a tuzi-cserjéből készített kantimalám miatt. Ezt a barátomtól kaptam. Isten szolgál ilyen nyakörvet viselnek. A halál előzét is megízleltem. Afrikában, Tanzániában történt. A fedélzeten álltam, s egyszer csak úgy éreztem, hogy mozdulatlaná dermed körülöttem a levegő. Elszakadt egy vastag vaskötél, súlyos csavarral a végén. Szerencsémre a lendületét már elvesztette, amidőn betörte a fejemet. Kevéssel később csaknem egy daru préselt halálra. Afrikában ágrólszakadt négerek százai rohanták meg rakodómunkáért a hajót. Akiket felvettek, maniókát rakodtak egyetlen ágyékkötőben, embertelen körülmények között. Közöttünk markos tengerészek akadtak, de ilyen erőfeszítéstől néhány óra alatt kiszenvedtek volna. Egyik társam a korlátnak dőlve így szólt: milyen szerencse, hogy Magyarországra születtünk. Miért, hát lehetett volna másképp is, ötlött fel bennem. Egyébként: a MAHART bérfuvar vállalt, például Belgiumnak is; olyan kiváló minőségben szállítottuk a gyorsan romló árut, hogy csodájára jártak a szakemberek. Igaz, szellőztettünk is éjjel-nappal.

"Az elme fegyelmezését pedig a lelki nyugalom, egyszerűség, higgadság és a gondolatok tisztasága alkotja." /Bhagavad-gita 17,16/ Ma már úgy látom, hogy a művészet iránti vonzalmam is út volt Krisnához. Rodin vonzott főképpen, s a még régebbieket. Kőből szerettem volna faragni, de mikorra sor került volna rá, sorsom másfelé sodort. Talán a kompozíciós érzék ma is segít abban, hogy elkerüljem a felesleges cselekvéseket.

"A megtestesült élőlény ugyan elállhat az érzéki örömöktől, ám az érzékek tárgyai utáni szomj megmarad. Ettől csak úgy válhat meg, ha előbb felsőrendű ízt tapasztal, és így tudata rendíthetetlené válik." /Bhagavad-gita 2,59/

A szertartást, az ételáldozatot pontosan kell előkészíteni, a bhakta egy időre magunkra hagy bennünket. Ácsorgunk addig a verandán, püspöklila viráglángban virító kikerics-cserepek közt. A két kisgyerek vidáman hancúrozik a széles udvaron.

"Mint tüzet a füst, mint tükröt a por, mint magzatot anyja méhe, úgy burkolják be az élőlényt a kéj különböző fokai." /Bhagavad-gita 3,38/ Kilép a bhakta, magára csavart fehér vászonban, úgynevezett dotiban. Az ősmagyar ruha hasonló lehetett. A házások és a beavatandók fehérbe, a brahmacsárik sárgába burkolóznak. Felsőtestét kármin átvető borítja /úgy hívják, hogy "csada"/: számtalan Krisna-felirat díszíti. A hölgyek az Indiából ismert szárít hordják szertartások alatt. A bhakta homlokán ragyog a jel, Krisna lábanyoma. Megtapogatójuk az öklömnyi, megkeményedett, gangeszi szent iszapot. Atavisztikus tisztelettel és borzongással.

"De aki az önvalóban találja meg örömét, az önvalóban felvilágosult és egyedül az önvalóval teljesen elégedett - számára nincsen kötelesség." /Bhagavad-gita 3,17/ Ha Krisna lábnyoma behatol az emberbe, Krisna pásztorként terel bennünket. Ha a szívében megtisztul valaki, egészen nyilvánvalóan hallja az Isten szavát. A magára maradt emberiség eredendő gyöngédségvágát halljuk kicsendülni bhaktánk szavaiból. Ahogyan Ábrahám vagy Mózes vágyott Jahve útmutatására a pusztában, ahogyan az ellenségek-

től üzetett ősmagyarok bolyongtak égi jelet lesve, olyan mélységből tör fel most is a sóvárgás az örök otthon iránt. Sohasem késő keresni oda az utat.

"Még ha a halál órájában lépett is rá, képes Isten birodalmába hatolni." /Bhagavad-gita/ Az emberiség egészében tévelygő nyáj, a széles úton, az érzékielégítések vonzásában halad, csak kevesen vállalkoznak a szűk ösvényre. Krisna mindenben benne van, számára nincs méltatlan vagy szennyes, túl kicsi vagy túl nagy, mégis bizonyos állapotokat jobban kedvel, így osztva be a csodálatos fokozati rendszert. A tiszta bhakták mindenben Istent keresik és látják - méltó hát, hogy Krisna személyesen irányítsa őket. Ők így jelül és ösvényül szolgálnak a homályban tapogatózóknak. Így halad az élők lánc az isteni teljességbe, mert Isten jóságát senki sem kerülheti el.

"Ebben a feltételekhez kötött világban az élőlények az Én örökkévaló, parányi rézseim." /Bhagavad-gita 15,7/

Belépünk a szobaszentélybe, vagyis a templomba. Mindenképpen megérdemli ezt az elnevezést. Még szürke függöny rejti a szentek szentjét. Balra a cserépkályhán egzotikus indiai hangszerek: kisebb-nagyobb katalok, szent cintányérok garmadája. Aztán eredeti gong, 5 ezer éve is ilyet használtak. Átellenben impozáns mridanga-dob: cserépből, elhullott tehének bőréből. Mindkét "fenekén" rizspép és tehéntrágya keverékéből készített bevonat barnállik. Becsületére legyen mondva, a sok rezgés sem tudta megrepeszteni.

"Aki képes úgy visszavonni érzékeit az érzékszervek tárgyairól, mint ahogyan a teknősbéka húzza be páncéljába tagjait, az igazi tudással rendelkezik." /Bhagavad-gita 2,58/

Az ablakokon bordó brokátfüggöny szűri meg a külvilág fényét. A faragott asztalkákat is bordó brokátselyem fedi, az egyik mellett eredeti indiai harmónium hever. Fölötte Prabhupada képe. A sarokban izléses könyvespolc, főleg a Bhagavad-gita és a Bhagavatan szanszkrit-angol, szanszkrit-német kiadásai. Egy kisanghar-stílusú indiai selyemkép jelenetet mutat be Krisna életéből. Krisnának hódolnak gyöngyökkel - korszakkal a nők. Krisna fuvolázik, teste az ég kékjében játszik, a virágzó fákon pávák, papagájok. Alól lótuuszvirágok ringatóznak kinyílt kelyhekkel és bimbósan az éjsötét vízben. A szent mantrát /Hare Krisna, Hare Krisna, Hare Krisna, Hare Hare, Hare Hare, Hare Ráma, Hare Ráma, Ráma Ráma, Hare Hare/ vései emlékezetünkbe egy felgöngyölhető falvédő.

"A jóság minőségéhez az a tudás tartozik, ami által az ember minden létben az egy és örökkévaló lelki természetet látja, a fel nem oszthatót a felosztottban." /Bhagavad-gita 18,19/ Háromszor felbúg a kagylókürt. Végtelen indiai dallam hullámmzik a magnószalagról. Az arti-szertartást mutatja be a bhakta. Széttárul a függöny. Az oltárrá alakított parasztkorok találószekrény szentek fakeszes képmásaival, Krisna indiai fából készített szobrocskáival /murtikkal/, sárga virágokkal ékes. Megkezdődnek a kontemplatív, csigalassúságú felajánlások. A bhakta a függönyszárnyak oltalmából kis csengőket ráz, az odaadás gesztusával, kinyújtott karral köröz a zsongító zene ütemére.

"Ekkor Bhisma, a Kuru dinasztia hatalmas és vitéz ősatyja, a harcosok nagyatyja hangosan kagylókürtjébe fúj. Az oroszlán bődülésére emlékeztető hang megörvendeztette Duryodhana szívét." /Bhagavad-gita 1,12/ Nehezen lehet érzékeltetni így utólag a mozdulatok elmélyült báját. A kéz álmos pillangóként lebeg, kitarulkozik Istennek, majd szemérmesen visszaúszik a test síkjába. A tenyér először öt lángocskát dajkál az ezüstcsészében. Az élet tüzét tisztított és illatosított ghi-vaj táplálja. Egyre magasabbra szárnyal a megmámosodott öt-ujj-fogat egy pacsirta extázisában. Az oltáron ábrázolt guruk továbbítják a bhakta felajánlását. Zavartalanul működik a tanítványi lánc, a parampará. A füstölés és a ghi-vaj felajánlása után víz-áldozat következik. A víz az élet princípiuma. Majd csuklómozdulatok hosszú sorozatával puha kendőcske integet Krisnának. A búcsú melankóliája és a viszontlátás öröme egyesül ebben az imában. Majd, az ide-

gek hangtalan mantrája /vibrálása/ gyanánt, hatalmas ezüsfogantyús, lompos jakfark kezdi meg gyapjúfehér táncát. "Aranytálban" sárga zinia-virágfejek következtek ezután, minden sietség nélkül lejtették halotti táncukat Isten tapintható közelségében. Óriási pávalegező zárta a sort. Időtlen íveléssel borult a látszatok színárnyalataiban villogó világ a Magasságbeli trónusa elé. Végül felbúgott háromszor a kagylókiürt és összeborult a szürke függőnynyaláb. Isten lehunyta szempilláit.

"Ha valaki szeretettel és áhítattal áldoz Nekem egy levelet, virágot, gyümölcsöt vagy egy kis vizet, Én elfogadom azt." /Bhagavad-gita 9,2/

"Én vagyok a vaj, a tűz és a felajánlás." /Bhagavad-gita 9,16/ Kíváncsi voltam, mit jelképez a Krisna-képek állandó motívuma, a papagáj. A bhakta kettős jelentését adta. Egyrészt: két papagáj állandóan azon vitatkozik szembefordulva egymással, Krisna szebbe vagy a hitvese? Másrészt: a papagáj, csőrében a cseresznyével az érzéki élvezetet jelképezi. A madár nyeldekli, sietősen csipkédi a gyümölcsöket, de végül kiábrándulva és kielégítetlenül a másik irányba fordul, ahol már Krisna - ugyancsak papagáj képében - várja. Ilyen értelemben Krisna a hiábavalóságok tanúságtevője is.

"Aki mentes a vonzalomtól és gyűlölettől, s ha jó éri, nem ujjong, ha pedig rossz, nem panaszkodik, az szilárdan gyökerezik a tökéletes tudásban." /Bhagavad-gita 2,57/

Nagy kotlában szilvalekvár fő a gáztűzhelyen. Esteledik. Eluralkodnak az üveglőtérben az árnyékok. Egy kései repülőgép berreg a magasban. A gyerekek felfelé mutogatnak, feledik a kis zöld biciklit. Az ablakból a határtalan pusztába látunk. A ház körül változatos virágoskert nyílik, a félhomályos zöldben kismacskák hancúroznak.

"A családi hagyományok pusztítóinak gonosz tettei véget vetnek a különféle közösségi tervezeteknek és a családok jólétét szolgáló cselekedeteknek." /Bhagavad-gita 1,42/ Busa fejüket lógatva hazatérnek az ökrök. Felszabadultan döfködik öles szarvaikkal az útszéli fákat. Áldott nyugalom ereszkedik lakóházra, istállóra, műhelyre. Súlyos madártestével fejünk fölé, a háztetőre huppan a páva. Varázslatos tollai elomlanak majd a fénytelen éjben.

"Isteni szemet adok neked, amellyel megpillanthatod misztikus fenségemet; anélkül nem láthatsz meg engem." /Bhagavad-gita 11,8/ A bhakta elmondja, annak ellenére, hogy sokan szimpatizálnak vallásukkal, felavatott bhakta csak mintegy húsz él Magyarországon. A baráti és ünnepi összejöveteleket itt szokták tartani, vagy a másik faluban lévő tanyájukban. Ezek az összejövetelek nagyon fontosak számukra, hiszen egy összetartó, erős közösség tagjainak érezhetik magukat, Ők nem fejtenek ki térítő tevékenységet, de nagy örömmel világosítják fel a hozzájuk fordulókat. Egyébként életük jó példájával akarnak hatni az emberekre. A kereszténységből jól ismert karizmatikusság /vagyis: kivételes képességek az emberek szolgálatában/ köztük nem számottevő. Annyi bizonyos, hogy a szertartások megtisztítják az elmét és az érzékeket. Ezáltal az egész ember átalakul, feltűnően kifinomul a hallása, szaglása. Az egyik barátjának, míg nem foglalkozott Krisnával, hallatlanul tompa hallása volt. Miután megtisztult, a vibrálás alatt hihetetlen zenei érzékenységre tett szert. S ez nem a gyakorlás következménye volt, hanem az érzékek megtisztításának az ajándéka.

"Nagy örömet, elégedettséget élveznek ők, amikor felvilágosítják egymást, és Rólam társalognak." /Bhagavad-gita 10,9/ Mivel a kiségyház tagjai gazdasági munkaközösségben dolgoznak, jól átlátják egymás életviszonyait. Nem fordulhat elő, hogy valaki magára maradjon nehéz helyzetében. A szükséges anyagi eszközökkel kisegítik egymást, bár közismert szorgalmuk mindennél jobban védi őket a szerencse forgandóságától. Nemcsak tanácsot, hanem vetőmagvat, munkát, pénzt is megosztanak.

"Minden cselekedetedben csak Énrám bíz magad, s dolgozz mindig az Én védelmem alatt." /Bhagavad-gita 18,57/

A szertartások menetét egy indiai szertartáskönyvből merítettük, de gyakorlatilag egymástól vesszük át a stílust, mivel a hagyományok ápolásának és az egységes motívumértelmezésnek nagy szerepe van. Próbaidő kifejezetten nincs nálunk, de lassan és folyamatosan kerül be valaki a szaduh-szangába, a bhakták társaságába. Az "összekovácsolódás" aztán a legprofánabbnak tűnő együttműködésben is kifejlődhet. A múltkoriban például a hagyományos módszerrel együtt kaszáltunk. Emberpróbáló munka, nem is kívánjuk vissza azt a kort, amikor ez általános volt, s a viszonylag kisszámú bérmunkás itta meg a rossz munkamegosztás keserű levét. Mindenesetre most a kaszapengésre, kaszasuhogásra körénk gyűltek az öreg parasztemberek, egyik-másik be is állt a sorba, s folyt az adomázás.

"Van egy banjanfa, amelynek gyökerei felfelé, ágai pedig lefelé nőnek, s melynek védikus himnuszok a levelei. Aki ismeri ezt a fát, az ismeri a Védákat." /Bhagavad-gita 15,1/ Az újoncoknak nincs ugyan próbaidő, de nagyon bensőséges felavatási szertartáson pecsételik meg a tanítvánnyá válást. A tűz-ceremónia elvégzése az isteni lelkületbe való lángragyulladást jelképezi. Majd jagját, vagyis áldozatot mutatnak be: égő fahasábokat tisztított ghivel öntöznek, közben énekelünk. A mantra, a vibrálás /Krisna nevének dallamos ismételtetése/ a felavatás után fejt ki igazán üdvözítő hatását. A felavató szertartásban is a lelki kapcsolat a lényeg, hiszen végeredményben egy idősebb guru nevében végzik el, akit felkeresnek akár Indiában is. A beavatott életmentőként megkapja a szertartás végén a dzsapa-láncot, a mi rózsafüzérünket. Korábban ilyen ünnepi alkalmakkor nagy tűzáldozatot is mutattak be, de a Káli-jugában ez nem ajánlott. Elegendő csak a szent ételek fogyasztása és a mantra.

"Bárhol is legyen Krisna, a misztikák mestere, és Arjuna, a legkiválóbb íjász, ott biztos a bőség, a győzelem, a rendkívüli erő és az erény. Ez az én véleményem." /Bhagavad-gita 18,78/ Igazában mindnyájan egész életünkben Krisna tanítványai, vagyis bhakták vagyunk. A tanítvány a tan terjesztése folyamán, életszentségének gyümölcsözővé fordulásával válik guruvá, vagyis mesterré. A tanítványi kapcsolat Isten és szolgája között sohasem szűnik meg. A guru megvilágosodott, így képes a homályban botorkálókat Isten útjára vezetni.

"A tanítványod vagyok, egy lélek, aki meghódolt előtted. Kérlek, oktass engem!" /Bhagavad-gita 2,7/

Aki összhangra törekszik a világgal, az bhakta. Nem külső megjelenés szerint kell osztályozni az embereket.

"A sikertelen yogi sok-sok évig fogja a jámbor élőlények bolygóin élvezni az életet, majd gazdag, arisztokratikus vagy becsületes emberek családjában fog újraszületni." /Bhagavad-gita 6,41/ A Krisna-tudat kasztoktól független belső lelkiállapot. A brahmana-családban született is esetleg iszik, cigarettázik, nőzik. Viszont a sudra-famíliából is felnőhet Isten titkait tisztelő bhakta. Bhaktánk azon a véleményen van, hogy az emancipáció tönkretette a világot. Félreértés, ha azt gondolják, hogy mi a nő alacsonyabbrendűségét tanítanánk. A Bhagavad-gita a nő istenítését és lebecsülését egyaránt azokra a korokra hárítja, melyekben a vallástalanság túlsúlyba kerül.

"Óh, Krisna, a vallástalanság meghonosodásával elfajulnak a család nőtagjai." /Bhagavad-gita 1,40/ A négy kaszt /fej-kéz-gyomor-láb/ együtt alkotja a testet. Mind a négy fontos, noha van irányító és van végrehajtó tag. A láb nem gondolkodhat és a fej nem léphet. A kéz nem emészthet és a gyomor nem kapálhat. Jaj annak a lábnak, mely vezetni akar, és jaj annak a fejnek, mely lépegetni akar. Nagy zűrzavar keletkezik, ha a testrészek nem becsülik meg a hivatásukat. A nők dolgozórétegben helyezkednek el.

Ez nem aláértékelésük, de kétségtelenül a brahmanikus munka kevésbé vonzza őket. Az istentiszteletben ettől függetlenül gondosságuknak, áhítatuknak, hitüknek meghatározó a jelentősége. A gyermekek vallási nevelése is a nőktől függ javarészből. Nálunk, hála Istennek, feleségem is hasonló érdeklődésű volt. Már házasságunk előtt a Krisna-tudatot képviselte. Beszéltem a bhakta feleségével. Csendes, de határozott asszony. Férjét puha hangon figyelmeztette, ha már készülnie kellett a szertartásra. Meghitt gondossággal helyezte az asztalkára az áldozati edénykéket, cserélte ki az oltáron a virágvázákat. A másik asszony, az üzleti úton járó bhakta keletnémet felesége, hasonló bájjal tevékenykedett. Amíg velük voltam, nem hittem, hogy lehet rosszkedvűen is dolgozni és ásitóztatva ünnepelni.

"Harcoldj a harc kedvéért." /Bhagavad-gita 2,38/ Saját fájó pontjukra tapintott a bhakta, midőn szóba került a nyugati Krisna-kultusz. Sajnos, minden vallásban felüti fejét előbb-utóbb a meghasonlás. Oktalan halandó az, aki ezen megbotránkozik. Prabhupáda halála után, ismerős eset, utódai elhallgatták a guru leveleit, s akarata ellenére önkényesen 13 részre felosztották maguk közt a világot. Nyugaton alaposan lejáratták a Krisna-tudatot, mivel anyagiasságba merültek. Túlságosan eluralkodott rajtuk a pénzsóvárság, a hatalomvágy. Könynyomdákat, farmokat, üzleteket nyitottak. Persze, maradtak még szép számmal komoly Krisna-tanítványok, példának okáért a 92 éves Skridharszvámi. Mi is szeretnénk tisztán, egyszerűen követni a tanítást.

A vacsora nagyon változatos, vitamindús. Kétfajta krumpli, paprikasaláta, olajos reszelt répa, pörkölt dió, szilva, vajás barnakenyér, tea. Egyetlen nagy tányéron emelkednek az ételhalmocskák. Így ízléses és praktikus. A ház körüli munkálatok elvégzése után kerül sor az esti imára. Ezen részt vesz az egész család. A bhakta a már ismertetett szertartást végzi, mi középen ülünk lábunkat magunk alá húzva. Az asszonyok szép, színes száríban kétoldalt állnak, jobban mondva: táncolnak. Kezükben két picit cintányér, ezeket csendítgetik sűrűn össze a magnó Krisna-himnuszaira. Közben végig ütemesen mozognak. Senki ne gondoljon holmi pajzán diszkótánrcra. A tánclépések és az elhajlások szinte egyhelyben zajlanak, nagyon szemérmesen, mégis utalnak a misztikus extázisra. A gyerekek ki-bejárnak, láthatólag nagyon élvezik a zenét és a látványt, bohókásan szökdécselnek. A bhakta felesége átveszi férjétől a szent tüzet, s körbehordozza. Jelképesen mindannyian veszünk belőle, megérintve a homlokunkat. Jó az, ha az emberben lobog a Szentlélek tüze. A bhakta a megszentelt vizet is átnyújtja, s a ház asszonya körbejárva meghint vele mindenkit. Visszaviszi, ügyesen kikerülve a faragott kőrszékecskére helyezett tűztartó ezüsttégelyt. Az asszonyok az ima alatt megállás nélkül énekelnek, táncolnak, hajlonganak száríjukban. A megfőtt szilvalekvár enyhe illata illan a levegőben. Bűg a kagylókürt. Homlokukkal megérintik a földet a nők, vége a szertartásnak.

"A hivalkodó vezeklés és önszigor a szenvedély kötőerejéhez tartozik, csapongó és ideiglenes, s azért végzik, hogy tiszteletet, megbecsülést és magasztalást szerezzenek." /Bhagavad-gita 17,18/ A két gyermeket a német asszony szülte az útonlévő bhaktától. Házigazdánk felesége még nem szült, s ezen csodálkoztam. Vajon nem kedvező az ember formában való megtestesülés? Ellenkezőleg, mondja a bhakta, nagyon kedvező és ritka alkalom. Mi is szeretnénk mostmár gyermeket, eddig nem volt rá mód. Prabhupáda guru három gyermeket tart ideálisnak, de természetesen ez a szám nem előírás. Krisna ajándékként ígéri meg az emberré-születést midőn azt mondja: ha Rám gondolsz, visszakerülsz a tudatos életbe.

"Sok-sok születés van Énmögöttem és mögötted. Én képes vagyok mindegyikre emlékezni, de te nem, óh, Arjuna, ellenség fenyítője." /Bhagavad-gita 4,5/ Még szó lesz róla, milyen szigorú a Krisna-hívők nemi élete. Az előző beszélgetéshez tartozom annyi magyarázattal, hogy szexuális kapcsolat csak gyermeknemzés céljából megenge-

dett. Azt mondanom se kell, hogy szigorúan csak házastársak között. Aki valami oknál fogva egy ideig nem vállalhat gyereket, annak teljes önmegtartóztatásban kell élnie. S én a hét esztendőös önmegtartóztatást habozás nélkül feltételezem a bhaktáékról, noha teljes emberek, s aligha aszexualisok. A személyes szeretetnek annyi áttetszően finom módja van ilyen Istentől ihletett emberpár esetében.

"Az anyagi világban az élőlény különböző életfelfogásait úgy viszi egyik testből a másikba, mint ahogy a szél szállítja az illatot egyik helyről a másikra." /Bhagavad-gita 15,8/

A test jármű, mondja a bhakta, amelyet az anyagi világban megkaptunk. A test a cselekvés különböző lehetőségeit tárja elénk, és minden test kihat a lélek jövőjére. Az én-érzet a test összes változásával sem szűnik meg. Sőt ez az én-érzet a halállal sem változik meg. Amíg csak a testtel azonosítjuk magunkat, az anyagi világban kell újra és újra megszületnünk. Vagyis halála után is testnek hiszi még magát az ember. Olyan ez, mint a színházban. A szerepek változnak, a néző akár el is hiszi a változást. De aki a szerepeket játssza, az pontosan tudja, hogy mindez "én" vagyok. Van anyagi és lelki világ. Mi éppen ebbe az anyagi világba csúsztunk. Itt kell harcolnunk megharcolnunk. Ez az anyagi világ nem végtelen. Szűk terében, eredeti végtelenségétől és Istentől távol pörög-szenved a születés-betegség-öregség-halál négyes kízókamrasarkában az emberiség. Így vándorol egyik testből a másikba, s megpróbálja visszaszerezni eredeti kapcsolatát Istennel. S ez a lehetőség teszi csodálatos kalanddá az egyes emberek életét.

"Miként az ember leveti elnyűt ruháit és újakat ölt magára, úgy adja fel a lélek is az öreg és hasznavehetetlen testeket, hogy újakat fogadjon el helyükbe." /Bhagavad-gita 2,22/

A bhakta szülei, egyszerű emberek lévén, kezdetben visszaborzadtak gyermekük valószínű eltévelyedésétől. Egy apát vagy anyát sokkal nehezebb bármiről meggyőznie a saját gyermekének. Ők a gyereket látják még az érett felnőttben is. Igen ellenségesen fogadták a tengerész-kirándulást is, de amikor ide a tanyára költöztünk, kiobbantak, hogy inkább hajóznék.

"Azt sem tudjuk, melyik a jobb: ha mi győzünk, vagy ha ők győznek le minket." /Bhagavad-gita 2,6/ A bhakta felesége kérdésemre egy sokatmondó megjegyzést tett. Engem ennek a vallásnak a meleg, bensőséges, családi jellege vonzott elsősorban. Más talán titkolta volna, félreértésektől tartva, hogy különleges élményt jelent számára a murtik /kis Krisna-figurák/ szertartásos fürdetése. Ez kegyelmi szempontból is nagyon kedvező, s egyben anyai és családi szokássá szelídíti e kozmikus teológia végtelen méreteit. A fürdővizet egyébként illatosítják, s ennek fogyasztása hozzájárul a belső tisztálshoz. Nem mellőzhető fürdetéskor a mantrázás, Krisna nevének a vibrálása sem.

"Az ember nem szabadulhat meg a visszahatásoktól csupán azáltal, hogy eláll a munkától, és pusztán lemondással sem érhet el tökéletességet." /Bhagavad-gita 3,4/ Az ősöknek bemutatott hajdani ételáldozat mintájára a Krisna-hívők ma is ételeket ajánlanak fel - mantrázás közben - az Istennek s a szentek szellemeinek. Egy étkezés időtartamáig bennhagyják a tálkákat a szentek szentjében, majd visszavegyítik a család ételébe az áldozati lakomát, s elfogyasztják. Ez ugyancsak lelki haszonnal jár, természetesen feltételezve előzetesen a cselekvések tökéletességét. A bhakta attól tartott, hogy nevésgesnek találjuk az étkezés előtti felajánló sürgés-forgást, holott a magam részéről örömmel fedeztem fel benne az összes komoly vallásban alapvető, áldozati aktust. A magyar szokások közül erre utal pl. a bor földre loccsantása poharazás előtt.

"Az ilyen romlott családokban nem áldoznak ételt és italt az ósatyáknak." /Bhagavad-gita 1,41/ A murtikat ünnepi alkalmakkor mézben és tejben fürdetik meg. A méz és a tej /vö. tejjel-mézzel folyó Kánaán a Bibliában/ a tisztaság, a romlatlanság, az

egészség jelképes ételei. Már természetüknél fogva isteni eledetek, s Krisna fürdése mintegy a kegyelmi rendben is foganatosítja a természetes állapotot.

"A bhakták megszabadulnak mindenféle bűntől, mert csak olyan ételt fogyasztanak, amit először felajánlottak áldozat gyanánt. Mások, akik személyes érzéki élvezetükre készítenek ételt, bizony csak bűnt esznek." /Bhagavad-gita 3,13/

Egymás társaságát keressük, hogy megerősödjünk a jóban. A fő bűnököt ki lehet kerülni, ha meggyőződésből tudjuk, milyen áldásos a tiszta élet. A tilalmakat tekintve négy alapelőírást kell megtartanunk. 1. Húst-halat-tojást nem szabad fogyasztanunk, hogy a gyilkolás fő tilalmát így is érvényesítsük. 2. Szeszes italt nem szabad fogyasztanunk, nehogy örömeink illuzórikusak legyenek. 3. Tilos a dohányzás, nehogy a lélegzés /lelkünk/ útja beszennyeződjék. 4. Nemi életet házastársak is csak gyermeknemzés céljából folytathatnak, mert Isten az élők és nem a holtak Istene. Pozitívan is meg lehet fogalmazni ezeket a tilalmakat. 1. Szeretnünk kell minden élőlényt, vagyis mindent, hiszen a legparányibb atom is tükrözi Krisna arcát. 2. A teljességre kell törekednünk, valódi boldogságra, mely a mindennapi vallási extázisban taljeseedik be. 3. A tiszta levegő a test áttetszőségét eredményezi. A test áttetszősége megkönnyíti a kharma birodalmának elhagyását. 4. A gyümölcsfa gyümölcseiért rügyezik tavasszal, a gabonaföld kalászáiert sarjad kikeletkor. Az ember is gyönyöreit a gyermek még nagyobb gyönyörűségében egyesítse. Ha valaki hibát követ el, a megbánás segít a megtisztításban, de ez csak a kezdet. Hogy a bűnös cselekvés ne ismétlődhessék, szükséges a meditáció. A meditatív elmélyülést a dzsapa-lánc forgatásával el lehet érni. A dzsapa-lánc 108 golyóból áll. A Hara Krisna-mantrát mondjuk, mialatt ujjainkon görgetjük.

"Nem tudom, hogyan űzzem el ezt a bánatot, amely kiszikkasztja érzékeimet ..." /Bhagavad-gita 2,8/ A Kagylókürt című, külföldön időszakosan megjelenő vaisnava folyóirat 2. számában Prabhupada Szókratész filozófiájáról mond véleményt. Dicséri áldozatkész igazságkeresését, de elmarasztalja a merő emberi értelem túlértékelésében. Gyula azért megkérdezte, a guru vajon elutasítja a többi filozófiát? A bhakta kiemelte, hogy a guru tisztelt mindenkit. Viszont igen jól ismerte a nyugati világot is. Tudta, hogy itt gyakori az eset: megvitatnak valamit, mindenki okosnak tartja magát, és kész, hazamenni. Semmi se változik. A guru fel akarta rázni a nyugati világot. Ki akarta mozdtítani abból a kényelmes, langyos álláspontból, hogy "neked is igazad van, na és aztán". Tehát: a tan terjesztése érdekében igyekezett felrázni az embereket. Ezért óvakodott a visi-vasi, a "felvizezett tej" óvatoskodó stílusától.

"Óh, Kuruk szeretett gyermeke, a határozatlanok szétszórt értelműek." /Bhagavad-gita 2,41/ Nem akarom a magyarság "délibabos eredetmítoszait" szaporítani. Mindenesetre mellékelem bhaktánk érdekes érvét az ősmagyarok Krisna-tudatára vonatkozólag. Olvasunk a krónikákban Attilának harcmódoráról. Nyílcsatákban verhetetlenek voltak, mivel minden nép közül ők lőték legerősebben, legmesszebbre nyilait. Mintegy megnyújtották a nyíl hatósugarát. Ez pedig, ismereteink szerint, csak a mantra-módszerrel lehetséges. Se non e vero, ben trovato. Egy nép története korántsem hideg tények sorozata. Vélekedések, keveredések, törekvések, meghasonlások, hasonlások legalább annyira hozzátartanak, mint a királyválasztások. A magyar nép gazdag rokonságú nép, s annál gazdagabb és egészségesebb lesz, minél kevésbé redukálja saját magát. Ez az egyetemesség útja. Pánhenózis.

"... a vágy pedig dühöt szül. A dühből illúzió ered, az illúzióból emlékezetzavar. Ha zavart az emlékezet, elveszik az értelem, s az értelem elvesztésével az ember ismét visszasüllyed az anyagi lét mocsarába." /Bhagavad-gita 2,63/ Gyakori motívum keleti képeken a lótusz. Bhaktánk nagyon szépen foglalta össze a virág szimbolikus jelentését. A lótusz tündöklően szép és tiszta vízvívirág. A szent élet jelképe. Ha emelkedik alatta

a mocsár, a lótusz szára is felemeli a kelyhet, hogy ne legyen sáros. Nemde kifejezhető ez egy nagymúltú nemzet nehéz történelmi küldetését is?

"Miközben mindenki alszik, a fegyelmezett ember ébren van, de az élőlények ébrenléte a lelkét látó bölcsnek éjszaka." /Bhagavad-gita 2,69/

A lakótanyában előszoba, konyha, fürdőszoba és - a templommal együtt - három szoba van. Az egyikben a német asszony aludt a gyermekeivel, a másikban szivacsmatracon mi, a templomban a letakart parkettán a bhakta és a felesége. Mi még sokáig beszélgettünk, de a többiek fél tíz körül elaludtak, mivel hajnalban fél négykor kelnek rendszeresen. A védikus írások a jóság minőségében élőknek hat óra alvást ajánlanak, nem többet és nem kevesebbet. Hajnalban, napfelkelte előtt a legmegfelelőbb a vibrálás. A bhakták egy-másfél órát dzsapálnak hajnalban. Ilyenkor még erősen koncentrált az ember. Ha olykor valamilyen akadály folytán elmarad, sokszor egész nap csak kóválygunk. A vibrálás az egész napnak megadja a rezgésszámát. Ha ráhangolódunk, minden csillagmozgásban, könnyedén halad az útján. Ha nem, rossz szekérként döcögnek az órák.

"Óh, Arjuna, az nem lehet yogi, aki túl sokat vagy túl keveset eszik, vagy alszik." /Bhagavad-gita 6,16/ Reggel mire felkászálódunk, javában folyik a munka. A napfény beárad az ablakon. A két asszony virágokat kötöz a konyhaasztalon. Küllővirág, zinia, körömvirág és taigetisz sárgáll-ragyog fűre ujjai alatt. Virágfüzérek vannak a murtik nyakába. Amíg lehet, élő virágok hirdessék, hogy örökké élőknek jelképeznek ők, nem holmi kézzel faragott, holt bálványok. A konyhaasztal alatt feldolgozásra váró bab, krumpli, vöröshagyma sorakozik az edényekben, a gáztűzhelyen már fő valami. A terjedelmes fürdőszoba feltűnően tiszta. Egy kis angolvécét is ragasztottak a tanyaoldalhoz. Az előszobaajtóban összehúzza magát melegszik a két páva. Bóbitájuk kackiásan szikrázik a friss napsugár-özönben, de tollaik színpompája még egybeborult nyugszik. Távolabb, a tanyakerítés mellett a harmatos, aszott füvet harapdálja a négy szarvasmarha. Súlyos, barna tömbjeik élő anyagát, csontjaik és izmaik kristályrendszerét, az érzékszervek báva ötfogatát csodálatos rendben vezérli a lélek. A hölgyek áhítatosan akasztják a murtik nyakába a virágfüzérek, s a hajnal ezzel átadja helyét a nappalnak.

"Teste illatos kenőcsökkel bekenve, gyönyörű virágfüzérekkel ékesítve. Az egész elragadó, mindenhová kiterjedő és végtelen volt." /Bhagavad-gita 11,11/

Ma a bhakta süti az olajosserpenyőben a kerek, tenyéryi kenyérekét a reggelihez. Ezeket puriknak nevezik. Hántolatlan búzalisztból készül a puri, akárcsak a cipóméretű kenyér, melyet az asszonyok dagasztanak és sütnék, jószerével naponta.

"Mindenkinek teste gabonaféléken él, melyeket az eső termel." /Bhagavad-gita 3,14/

Míg gyúrja vendéglátónk a kis gombócokat, s kinyújtja a vajas, barna tésztát, beszélgetünk. Kiderül, hogy nem bolti olajat használnak, hanem Tiszanánáról hozzák az olajütőből a benzolszármazékoktól mentes, derítetlen napraforgóolajat. Amit csak lehet, természetesen és tisztán fogyasztanak, hogy ne vessenek testi akadályt a lélek tisztulása elé.

"A jóság minőségében levő étel meghosszabbítja az élettartamot, megtisztítja az ember létét, erőt, egészséget, boldogságot és elégedettséget ad. Az ilyen tápláló étel édes, lédús, zsíros és ízes. A túl keserű, túlságosan savanyú, sós, csípős, száraz és égető ételt a szenvedély kötőerejében levők kedvelik. Az ilyen étel fájdalmat, kedvetlenséget és betegséget okoz. A tudatlanság minőségében élők a fogyasztás előtt három óránál tovább főzött, ízetlen, állott, bűzös, rothadó és tisztátlan ételt szeretik." /Bhagavad-gita 17,10/ Ebédre már nem maradtunk, pedig a háziasszony igazi vainsva menüt ígért. Talán éppen dahl /egyféle felesborsóleves/, rizs és főzelék készült csapatival /lángosserű süteménnyel/.

"Én vagyok az emésztés tüze minden testben, és én vagyok a ki- és bemenő életle-

vegő is, mely által a négyféle étel megemésztődik." /Bhagavad-gita 15,14/ A bhakták étkezése tehát nem pusztán erőgyűjtés és kedvtelés, hanem liturgikus cselekmény. Hiszen a tiszta étel minden morzsájában ott mosolyog Krisna, a Világ Ura, aki nem veti meg a fizikai világot sem, sőt inkább megszenteli.

"A jövőben sem fog megszűnni életünk, létünk végtelen." /Bhagavad-gita 2,12/ A nirvána, oktalan rágalmozások ellenére, nem semmi. Teljesen megfelel a mi Mennyországunknak. Az üdvösség visszajutás az eredeti lakóhelyre, Istenhez. A létezés árnyéka a semmi, a jó árnyéka a rossz. De nincsen teljes megsemmisülés, és nincsen teljesen rossz. Az időben fokozatok vannak, de az örökkévalóságban minden egy és jó. A fokozatok ténye nem menti a lélek bukását, de nem teszi jóvátehetlenné sem. A lélek útja királyi út, hiába tűnik útvesztőnek. A tisztulás állapotában a lelkek bolygókon élnek. A Föld: közép-bolygó. Vannak olyan felsőbb bolygók, ahol az embernél sokkal jelentősebb civilizációk léteznek. S vannak alsóbolygók, ahol teljes a materializmus. Nem biztos, hogy a kapcsolatteremtés sci-fi-módra lehetséges, mivel anyagszerkezetük felismerhetetlenül eltérhet a miénktől.

"Az anyagi világban minden lény gyarló, a lelki világban pedig mindenki tévedhetetlen." /Bhagavad-gita 15,16/ Emlékezetem szerint olykor a vadállati testbe költözött démonikus lelkek hálálkodnak Krisnának, miután Krisna vadállatformájuk elpusztításával felszabadítja őket a démoni sorból. Ezek szerint a rossz élőlények elpusztítása - jó? A bhakta rámutatott, hogy e démonikus lények harcolnak Krisnával, s csak nehezen adják meg magukat az isteni hatalomnak vak megátalkodottságukban. Ezek a történetek éppenséggel azt példázzák, hogy Isten előjoga a gonosz megölése, hiszen Isten "gyilkossága" a lélek felszabadulását jelenti. A lélek megváltására nem vállalkozhat az ember.

"A tudással rendelkező tudja, hogy a lélek nem gyilkos és nem is gyilkolható." /Bhagavad-gita 2,19/ Egyes keresztény teológusok ellenérve a lélekvándorlás tanával szemben az, hogy semmibe veszi az erkölcsi felelősséget. Bátran bűnözhet az egyed, majd kijavítja az új megtestesülésben - jelszóval. Csakhogy: a halál pillanatában mindenképpen okul a lélek. Újjászületések ugyan előző lelkiállapotába kerül vissza, de már tudja, hogy mit rontott el. Ezt a tudást a lelkiismeret szavának is nevezhetjük. Ez egyébként ugyanolyan nehezen tisztázható és nemes szándékot feltételező kérdéskör, mint például a halál pillanatában való megtérés keresztény értékelése.

"A bölcsek nem keseregnek sem a halott, sem az élő felett." /Bhagavad-gita 2,11/ Egy normális szociográfiai munka az első oldalain foglalkozna a munkával, a megélhetési és nyereségforrásokkal. Mi utoljára kukkantottunk be a harmadik tanyaépületbe, a műhelybe.

"Végezd el kötelességed, és válj meg minden olyan köteletől, amely a sikerhez és a kudarchoz fűződik." /Bhagavad-gita 2,48/ A bhakta elmondja útközben, hogy a gyertyagyártás alapanyagát, a paraffint nagy tételben az Áfortól veszik. Ezt formába öntik, festik és darabonként faragják.

"A jóságban élők nem utálják a kedvezőtlen munkát, de nem is ragaszkodnak a kedvezőhöz, okos emberek, s nincsenek kétségeik a munkát illetően." /Bhagavad-gita 18,10

Időbe telt, míg az üzleti kapcsolatok kialakultak. Jelenleg is az egyik bhaktának hetente útra kell kelnie, hogy az üzlethálózat gyertyarendeléseit ellenőrizze, lebonyolítsa. Kezdetben előfordultak visszaélések is. Egy magánrendelő nem volt hajlandó hónapokig kifizetni a leszállított árut. Addig jártak a nyakára, míg jobb belátásra nem tért. Általában állami boltoknak szállítanak, s ezekkel ilyen gond nem is lehet. A hét év folyamán igazán nagy melléfogás nem volt. Mostanság kezd némi túlkínálat mutatkozni a díszgyertyákból, de egyelőre meg lehet még élni belőle.

"Előírt kötelességed végrehajtásához jogod van, de munkád gyümölcsehez nincs!" /Bhagavad-gita 2,47/ A fennmaradást választékbővítéssel lehet elérni. A kisszövetkezet, melynek keretében ők is működnek, mintegy húsz tagot számlál. Valamennyi talpig becsületes ember és munkás, hiszen tízük felavatott bhakta és a többi is tisztességes istenkereső. Nagy szerencse, hogy elnökük is vaisnava.

"Hogy az embereket a helyes úton vezesse, a bölcs is cselekszik, de a tetteihez való ragaszkodás nélkül." /Bhagavad-gita 3,25/ A műhelyben most néhány napig szünetel a munka. Tömegesen sorakoznak a homályban a kartondobozokba csomagolt különféle gyertyák. Szemünk-szánk tátva marad a formák változatossága és a műves munka látván. Ezeket bizony nem lehet futószalagon gyártani, még ha az idők folyamán boszorkányos ügyességre is tesz szert valaki. Sok küszködés és elpuskázott munkadarab jelzi a fejlődés útját. Aki először kezébe vesz egy nyersen kiöntött gyertyarudat, s megpróbálja a szalagok, pántok, hidak labirintusrendszerét valamelyik minta szerint kifaragni, ha nem is törik bele a bicskája /a paraffin puha/, de órák idegmunkájával is csak ormóttan sejejt sikeredik. Nyolcféle díszgyertyát készítenek saját terveik szerint. Ezeket szépen csengő nevekkal el is nevezték. Orchidea, lótusz, barokk, rokokó stb. Valóságos kis égi szoborkompozíciók ezek. Mintha bhaktánk hajdani művészetszerelme így nyerne kárpótlást.

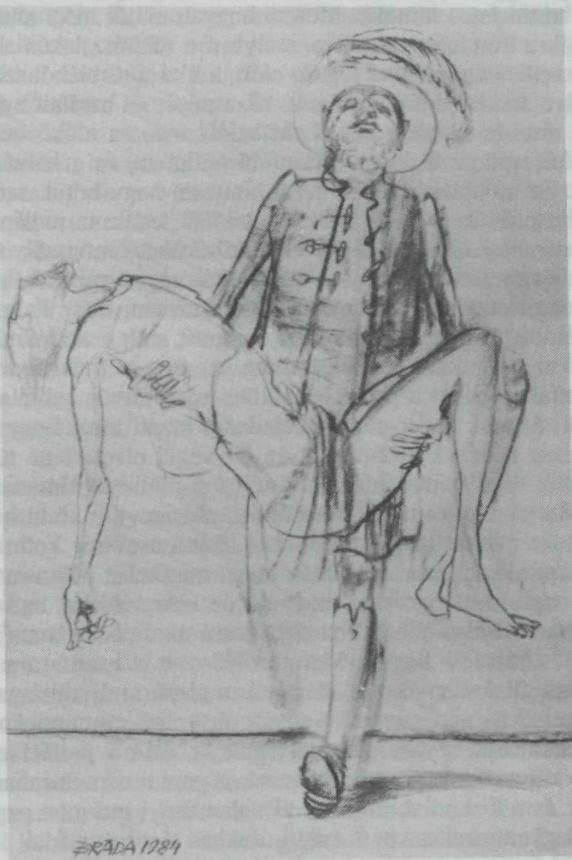
"A bölcs ne zavarja meg a gyümölcöző tettekhez ragaszkodó tudatlanok elméjét. Nem a tétlenségre kell buzdítani őket, hanem az odaadó szellemben végzett munkára." /Bhagavad-gita 3,26/ A legügyesebb kezek akár hat perc alatt végezhetnek egy gyertya faragásával. Utána következik a festés. Piros, sárga, kék festékekkel vonják be az opál fényű minipalotákat. Egy ilyen gyertyaköltemény előállításának költsége 130 forint. Ehhez a kereskedelem még hozzácsapja a maga hasznát. A raktárhelyiségből nyílik a tulajdonképpeni műhely. Itt madzaggombolyagok és öntőformák sorjáznak rendben. A polckorról sötétbordó vigyorral merednek ránk a "Hawai Tiki" exkluzív díszgyertya-bálványtömbjei. Ez nem volt valami sikeres ötlet, mondja bhaktánk, mincs is igazán keletje, hamarosan más típusra cseréljük. A sarokban nélkülözhetetlen szilikon hőálló gumiformákat látunk. A közeljövő tervei közt szerepel, hogy nagyobb teljesítményű öntőgépet vásárolnak. Fel kell készülnünk a hagyományos, egyszerű gyertyák öntésére is, mivel növekszik ezek iránt a kereslet. Egyre gyakrabban zargatják a kisszövetkezetet a kereskedők az ilyen irányú igények kielégítésére. Ezért most - prórhirdetés alapján - fel is vettek két külső munkatársnőt, bedolgozót. A tucatnyi jelentkező közül az ő kezűességük volt a legelfogadhatóbb. Néhány hét bosszankodás után ma már ügyesen és gyorsan végzik a munkát. Különösebb megerőltetés nélkül is havi ötezer forint fölött keresnek. A díszgyertyák főleg a hazai idegenforgalom igényeit elégítik ki, javarészt a Balaton környékén és a fővárosban. Tavaly ugyan Kanadából és két másik nyugati országból is érkezett megrendelés. Szállítottak is ezer darabot, de nem éri meg. A nyugatiak túlságosan nagy haszonkulccsal dolgoznak. Fillérékért akarnak venni, és méregdrágán eladni. A harmadik keskeny helyiségben elavult, megsárgult jégtáblákként halmozódnak a paraffintömbök. Egyelőre nem kell tartanunk attól, hogy sötétben marad az ország.

Megkérdeztem a bhaktát, elégedettnek, boldognak meri-e nevezni magát. Válasza most is egyenes és határozott volt: a Krisna-tudaton belül elért fejlődésemmel nem vagyok elégedett. Viszont korábbi életemhez képest ég és föld a különbség. A tanyasi életformát a látszat ellenére sem tartom a vaisnava élethez eredendően elengedhetetlennek, hiszen társaim jó része városban él. Noha eszemben sincs visszaköltözni, nem elképzelhető, hogy a sors szele visszasodor a nagyvárosba. Egyelőre az, ami régen természetes volt, most taszít. Szinte fizikai fájdalmat okoz a zaj, a füst, a zsongás. A fejem fájdul meg legelőször. Az az igazság, hogy mi itt sohasem unatkozunk. Nem vá-

gyunk másra, többre. Már gyerekkoromban is könnyedén lefoglaltam magam, ha más-sal nem, a képzeletemmel.

"Aki egyenlő barátaival és ellenségeivel szemben, kiegyensúlyozott a tiszteletben és szégyenben, hidegben és melegben, boldogságban és boldogtalanságban, jó és rossz hírben, mindig mentes az anyagi társulás szennyeződésétől, állandóan csendes, mindennel elégedett, nem törődik semmilyen hajlékkal, szilárd a tudásban, és odaadó szolgálattal foglalja le magát - az nagyon kedves Nekem." /Bhagavad-gita 12-19/ Búcsúzáskor a bhakta felesége megajándékozott bennünket egy-egy házisütésű barnakenyérrel, a bhakta pedig merített a lisztesládából egy-egy zacskó barnalisztet. Alig egy napot töltöttünk velük, mégis nagyon megszerettük őket. Hivalkodás nélküli végtelenül tiszta egyszerűségük, köntörfalazás nélküli őszinteségük, elbizakodásmentes bizalmuk a legjobb érv volt hitük és tanításuk védelmében. Az együttlét nem határolt be, nem korlátozott bennünket, mint általában az emberi közösségek, hanem kitágította befogadóképességünket és látókörünket. Azt hiszem, legalább egy szemernyit jobb keresztény lettem általuk. Isten veletek Krisna igaz tanítványai! Hare Krisna!

"Kijelentem, hogy aki tanulmányozza ezt a szent párbeszédet, az az értelmével imád engem." /Bhagavad-gita 18,70/ /1986./

Piéta

Bán Tamás

"Jézus Krisztus Mai Szentjei"

Mormonok Magyarországon

A múlt század elején az Egyesült Államokban - a nagyszámú bevándorlás és az alapkormányban deklarált vallásszabadságnak köszönhetően - a legkülönfélébb vallásfelekezetek letek otthonra, a zűrzavar, az egymás elleni agitáció pedig folytonos volt közöttük. "Mit tegyek? E sok felekezet közül vajon melyiknek van igaza? Vagy talán mindannyian tévednek?" - tette föl magának mind gyakrabban a kérdést a fiatal Joseph Smith, anélkül, hogy sejtette volna, kételyei egy új valláshoz vezetnek el. Az első fogódzót Jakab apostol levelében találta meg: "Ha valaki közületek bölcsességben szenved hiányt, kérje Istentől, aki szívesen ad mindenkinek anélkül, hogy szemére vetné, s meg is kapja, csak hittel kérje, egy csöppet sem kételkedve." Megfogadta a Szentírás szavait, és egy napon eljött hozzá Isten hírnöke, Moroni angyal, akitől megtudta, hogy van valahol egy aranytáblákra írott könyv elrejtve, melyben e földrész lakóinak története áll: ... i.e. 600 körül, közvetlenül a babiloni fogság előtt, a József törzsből származó Lehi próféta, megjövendölve Jeruzsálem pusztulását, háza népét és barátait egy bárkán Amerikába menekítette, ahol le is telepedtek. Lehi halála után az időközben megsokasodott "menekültek" kétfelé váltak: a dolgos, istenfélő nefitákra, és a bálványimádó, hitehagyott lámánitákra. Ez utóbbiakat az Úr azzal büntette, hogy bőrük színét megsötétítette, és visszassüllyesztette őket vademberekké. Belőlük lettek az indiánok, kiket e földrész őslakóinak tartanak. Különbözőségük miatt kibékíthetelen viszály támadt a két testvérnép között, mely úgy látszott, hogy sohasem akar véget érni. E háborúskodás idején a nefiták között megjelent Jézus, mégpedig rögtön azután, hogy Palesztinában megfeszítették és feltámadott. Ugyanazt hirdette és tanította, amit a zsidóknál, ígéretet tett az "Új Jeruzsálemre" az amerikai kontinensen, ám szavai a nefitáknál sem találtak meghallgatásra. Korholták népüket a próféták, különösen Mormon próféta, aki a legszigorúbb volt közöttük, és akit az Úr azzal a feladattal bízott meg, hogy gyűjtse össze és vésse aranylemezekre népének krónikáját. Az Úr végül elveszítette türelmét, elhagyta választott népét, akik végül mind áldozatul estek a gyűlölködő lámánitáknak. A nefiták közül legtovább Mormon próféta fia, Moroni élt, aki i.e. 400 körül befejezte népének történetét, lepecsételte a szent táblákat, és elásta őket a ma New York állambeli Kumoradombon. Csaknem másfél ezer év múltán jelent meg tehát Moroni a kiválasztott Joseph Smith nevű napszámoslegényénél, hogy az az aranytáblákat napvilágra hozza, és üzenetüket ("Mormon Könyve")/ 1830-ban eljuttassa az emberekhez. "Hisszük, hogy a Biblia Isten szava ... Hisszük, hogy a Mormon Könyve is Isten szava." Ez a rövid előtörténete a J. Smith által, isteni kinyilatkoztatásra alapított új vallásnak és egyháznak, melynek tagjait - minden "mai szentet" - egyszerűen csak mormonoknak hívjuk.

Hierarchikus-centralizált egyházzervezet épült ki, élén a prófétával /ma Ezra Taft Benson/ és az őt körülvevő 12 apostollal. Hivatásos papi rendre azonban nem volt szükség, ugyanis a nők és a kiskorúak kivételével valamennyi mormon papi hivatást lát el. Pontosabban: a fiú gyermekeket kb. 8 éves korukban Áron-papokká, illetve 17 évesen Melkhizédék-papokká szentelik. A papi méltóságokat választják, nekik tehát világi foglalkozásuk mellett kell ellátniuk e funkciójukat. A mormon egyház alapsejtje a család, így több család együttese alkotja a gyülekezetet, élén választott püspökével. A gyüleke-

zeten belül mindenkinek van feladata, amit a férfiak a papság, a nők a Női Segítő Egylet, a gyermekek pedig a Vasárnapi Iskola keretében gyakorolnak.

A mormonokat környezetük elejétől fogva gyanakvással szemlélte, ami állandó üldöztetéshez, és gyakori kényszerű vándorláshoz vezetett. Magát Smith-t 1844-ben, az Illionis állambeli Carthage-ban meglincselték. "Jézus Krisztus Mai Szentjeinek élére ekkor Brigham Young állt, aki Mózesként vezette vándorló népét. Azonban bárhol telepedtek is le, szigorúan zárt közösségükkel, fegyelmezett életvitelükkel azonnal kirítottak a nem-mormonok közül - a nemtetszéshez pedig ez elegendő volt. Körülbelül 15 ezren lehettek, amikor vándorlásaik során, 1847-ben megérkeztek az "Ígéret Földjére", a mai Utah állam területére. Hozzáfogtak, hogy felépítsék Új Jeruzsálemet, és a pusztából, a semmiből önfeláldozó munkával virágzó Paradicsomot teremtettek. "Hisszük, hogy Sion /Új Jeruzsálem/ az amerikai kontinensen fog felépülni."

Ettől fogva Utah állam valóságos turbinaként szívja magába az új híveket. Tömegesen vándorolnak be hozzájuk az Óvilágból, és azért csak innen, mert az amerikaiak még továbbra sem barátkoztak meg velük. Ennek igazi okát nehéz lenne megmondani. Talán az indiánokkal - mint testvérméppel - való jó viszonyuk, talán a többnejűség, mint a legtöbbször egyedül felrémlő "ismérv" a mormon szó hallatán.

Smith a vallásalapítás pillanatától kezdve többnejűségben élt, s ugyanígy a mormon egyház vezetői, és a többi mormon pap közül is sokan. Yuong próféta egyidejűleg vagy két tucat asszonyt tartott, főként néhai hittársainak özvegyeit. Ez egyrészt természetes volt, hiszen a bibliai zsidóság is poligám volt, másrészt pedig fontos szereppel bírt a mormon családok életében. Egyszerre több felesége /több családja!/ ugyanis csak az arra alkalmas, kiválasztott személynek lehetett. Ezekre a kiválasztottakra szükség volt, hiszen a vallás társadalmi bázisának bővítése mint egyik főcél - amiért a családfők miszsiós munkájuk miatt gyakran voltak távol családjuktól -, és a nagycsaládos eszménykép egyaránt megkövetelte őket. A családfők távollétekor - ami gyakran éveket jelentett - az otthonmaradottakra hárult a feladat, hogy a családok irányítását, gondozását ellássák. Erős társadalmi nyomásra végül a XX. század végén törvény születik, mely szerint a többnejűségben élők nem csupán amerikai állampolgárságukat veszítik el, hanem szabadságuktól is meg kell őket fosztani. A mormonok a fő célt, vallásuk fennmaradását nem veszítik szem elől, ezért kompromisszumot kötnek. "Királyoknak, államfőknek, uralkodóknak és előljáróknak alávetjük magunkat. A törvénynek engedelmességek, tiszteljük és fenntartjuk azt." Így válhatott 1896-ban Utah állam az Egyesült Államok tagállamává.

Ahogy haladtak előre az időben, úgy a XX. századi Amerikában is megtalálták a helyüket, nincstelenekből vagyonosokká, üldözöttekből polgárokká váltak. Korábbi zárt rendszerük felbomlott, szétáramlottak Amerikában, sőt Amerikából is, ám ugyanakkor közösségüket nem adták föl. Ebben a közösségben pedig a család, a családgondozás alapvető fontossággal bír. A családfő elsődleges vallási kötelessége, hogy a családban helyt álljon, magatartásával mintául szolgáljon. A gyülekezet által választott családlátogatók rendszeresen felkeresik a családokat, és nemcsak a szűköknek adnak tanácsokat nevelési, hitbéli gondjaikban, hanem a gyerekekkel is elbeszélgetnek. Minden család hetente egy estét közös beszélgetéssel tölt, erősítve ezzel közös összetartásukat, a bizalmat egymás iránt. Mivel a mormonok úgy tartják, hogy hitükbe nem lehet "beleszületni" - tehát a gyermekeket születésükkor nem keresztelik meg -, ezért csak nevelési rendszerük lehet a garancia, hogy leszármazóik is mormon hitre térnek.

Az alapítástól kezdve hetente vannak gyülekezeti találkozók. Ezeken a püspök által kijelölt személyek tartanak beszédet, mely nem azonos a prédikációval, hanem személyes jellegű és bármely tárgyról szólhat. Minden hónap első vasárnapján pedig a gyülekezetből bárki tarthat úgynevezett "magánvallomást", melyben saját életéről beszél:

mit jelent számára a hit, mit a mormon közösséghez tartozás a mindennapokban, milyen gondjai vannak, miben vár a közösségtől tanácsot, segítséget.

A mormonok hitelvekről, teológiai kérdésekről nem vitakoznak, ezért az "eltévelyedés", az eretnokség fogalmát sem ismerik. "Igényt tartunk arra a kiváltságra, hogy a Mindenható Istent saját lelkiismeretünk szerint imádhassuk, és mi is megadjuk minden embernek ezt a kiváltságot. Vagyis azt, hogy ott és úgy imádhassa, ahogy az neki jölesik." Alapvető azonban, hogy minden mormon higgyen Isten, az Ő Fia és a Szentlélek /három különböző személy!/ kinyilatkoztatásain kívül a "helyesen fordított" Szentírásban, a Mormon Könyvében, valamint a Smith által lejegyzett "Doktrina és Szövetségesek", illetve a "Nagy értékű Gyöngy" c. művekben foglaltakban. Ezek szerint nem ismerik sem az eredendő bűnt, sem az eleve elrendelést, ám kiemelkedő jelentőségű a bűnbánat, a bűnbocsánat és a bűnhődés fogalma.

"Jézus Krisztus Mai Szentjei" 1987-ben az Állami Egyházügyi Hivatal meghívására jöttek Magyarországra, és több, mint egy évig folytak a tárgyalások, amíg 1988. június 1-én egyházukat nálunk is törvényesen elismerték. Bizonyára sokakban felmerül a kérdés: miért jó ez nekünk, szükségünk van-e rájuk? Ha a választ a mormon egyház köztudottan jókora vagyonát szem előtt tartva, az esetleges gazdasági előnyökben vagy más egyéb "kézzelfogható" dologban keressük, úgy valószínűleg rossz nyomon járunk. A mintegy hétmillió mormon hívóból az ötven magyarországit megkérdezve azt halljuk, hogy többnek, jobbnak érzik magukat, mióta ezzel a vallással találkoztak. Az élevezeti cikkektől /szesz ital, kávé, cigaretta/ való tartózkodás, a fegyelmezett életmód, személyiségük hit általi alakítása nem csupán önmagukat, hanem emberi kapcsolataikat is gazdagítja. Fontosnak tartják, hogy hallassák szavukat, ha hitelveikkel ellentétes jelenségeket tapasztalnak. Így többek között az erdélyi menekültek és a társadalom rászorulóiban is.

Ahhoz, hogy kérdéseinkre, "Miért jó ez nekünk?", választ kaphassunk, nem kell mormonná lennünk. Elég, ha észrevesszük azokat a magukkal hozott értékeket - így például a családi élet, a gyermeknevelés, a közösség önzetlen szolgálata terén -, ahol mi sokszor valóban szegényebbnek, és mindenképpen eszköztelenebbnek tűnünk. Tekintsük őket annak, amik: újabb színfolt vallási térképünkön.

Botka János

"Ahol a Jézuskát sem ismerték"

(Berecz Skolasztika a Tiszazugban 1922-1927)

Az alföldi nagybirtokokat a XX. század elején és az első világháborút követően sok helyen parcellázták. Elsősorban szőlőket, egész szőlőségeket telepítettek nagy kiterjedésben: vincellérek, kisbirtokosok, bérlők szállták meg a homokot. Ezek a kistanyások, szőlőművelők túlnyomó részben feltörekvők, a zsellérsorsot elhagyó katolikusok voltak. A török idők óta fennállott települések közé ékelődtek be; ott voltak a református falvak között, vagy akár a katolikus községek közelében, jobban mondva távolában. Sokáig nem is lehetett észrevenni őket.

Igy ment végbe a tiszazugi legelők, kiirtott erdőségek elfoglalása is. A XX. század elejétől valóságos kis gyarmatosítás indult e területre. A betelepülést csak fokozta, hogy a századvégi nagy filoxéra veszedelemtől ez az immunis homokterület is mentes maradt. Nemcsak a környező falvak elszegényedett katolikus népe kereste itt megélhetését (Kunszentmárton, Csépa, Szelevény, Tiszakürt), hanem az Alföldet járó csoportok is lehetőséghez jutottak a tiszakürti, tiszazugi nagybirtokosok parcellázásai folytán.

Új tanyavilág keletkezett, a maga sajátos körülményeivel. Népeiségének hamarosan súlyos jellemzője lett az elzártság, a gazdasági erőtlenség, a máról holnapra élés bizonytalansága, a közegészségügy siralmas állapota, az analfabétizmus lehúzó béklyója. Mindezt csak tetézte a lelki elnyomorodás, a vallási élet teljes hiánya.

A katolikus szórványok problémája azonban alföldi nagyságrendű probléma lett. Ennek megoldására tette föl az életét a váci püspökké 1919-ben kinevezett Hanauer Árpád István, nagyon jól tudva, hogy ehhez mindenekelőtt papokra, lelkes, buzgó miszionáriusokra van szükség. Csaknem negyedszázados püspöksége alatt igazi apostolok raja ment ki az Alföldre, a "magyar Afrikába", a tanyák közé s a kicsiny falvakba. A pasztorizációs probléma az 1940-es évekre sokat veszített súlyosságából.

Történetünk idejében azonban még csak a huszas évek elején vagyunk. A bajok, a hiányok akkor még kiáltóak, s különösen azok a Tiszazugban. Mindezekről, s arról, hogy a homoki ember számára mennyire alapvető igény volt a lelki gondoskodás, a hit, a tartozni valahová s a szeretet kérdése, bizonyosságot kaphatunk egy törekeny, de hitében és elszántságában megingathatatlan hitoktatótól, Berecz Skolasztika tiszazugi munkásságából.

Berecz Skolasztika, keresztnévén Erzsébet, alig élt 34 évet (1898-1932). Élete néhány egész rövid mondatban elmondható. Alsóságán született. Celldömölkön töltötte gyermekkorát, 24 éves, amikor elhagyja a családi otthon. Miután magánúton végezte a képzőt, egy esztendeig Pápán járta a negyedik osztályt, 1921-ben képesítőzött. 1922-27 között Tiszaugon, Tiszakürtön, Csépnán a tanyai katolikusok között működött mint hitoktató. 1927-ben többedmagával és mások segítségével egy kis szerzetet alapított Tiszaújfalun, a Steer majorban; öt évig volt ennek előljárója.

Alig hihető, mekkora gazdagság, mennyi szín tölti ki ezt a szürke életkeretet. Hanauer püspök így ír Berecz Erzsébetéről 1932-ben: "Nehéz megmondani, de mindnyájan tudjuk, mi volt a kedves Skolasztika nővér. Mosolygó kedvessége a gyermekkor megőrzött ártatlanságának és a Szentlélek kegyelméből élvezett lelki békének volt tükröződése. Nem akart több lenni egy szál fehér virágnál az Isteni Szív kertjében. Napsugár volt, amely ahol csak megjelent, békét jelentett és Isten szeretetére buzdított. Tudott örülni mindennek, ami Istentől vagy jó embertől jött ... Az egyszerűség, alázatosság, jó-

ság és béke sugárzott tekintetéből és szavaiból. Isten kedvence volt, a gyermekek természetességével járta a tökéletesség útját."

A jelen írásnak nem lehet feladata a rászorultakért szinte az önfeláldozásig fáradozó nővér életútjának még csak vázlatos bemutatása sem. Radó Polikárp a "Tiszazugi történet" c. kiváló munkájában - hiteles források alapján - méltó feldolgozást adja Berecz Skolasztika életének. Mi az akkori Tiszazug sajátos világába kívánjuk elvezetni az olvasót, elsősorban a szerzetesnő által ott tapasztaltak bemutatásával.

A szőlőség hitoktatója

A minden pasztoráció nélkül élő tiszazugi szórvány-katolikusok helyzetén először Fechtig Adél tiszazugi bárónő, Steer Ferenc felesége próbálkozott segíteni. Az ő kezdeményezésére - Kühár Flóris pannonhalmi főapát közvetítésével - került el Berecz Erzsébet Ugra hitoktatónak. A fiatal leányt az egyre erősödő és tudatosuló apostoli lelkülete vezette erre az útra. Megértette és kezdettől mélységesen komolyan vette feladatát. Indulása előtt még elment Pannonhalmára, amiről így ír a főapátnak: "Szeretném, hogy az a kövekben élő lélek oly mélyen átjárná egész lényemet, hogy csodás erejével az Alföld futóhomokjában is megkövesedett, sziklaszilárd hitet teremthetnék." Vácra is elutazott, hogy missziójára főpásztori áldást kérjen. A püspök meleg szavai és áldása már vállalkozásának kezdetét jelentették.

1922. november 10-én érkezett meg Tiszaugra. Az ugi kúriában Steerné és férje, valamint a Steerek gyerekeinek tanítónője, Hajós Ida várták. Érkezéséről Hajós Ida a következőképpen emlékezik meg:

"Vártunk valakit, nem is tudtuk, hogy kit - egy kis tanítónőt, aki valamit fog csinálni itt a tiszazugi, tiszakürti határban lakó elhagyatott szegény emberek, gyermekek között - magunk sem tudtuk, hogy mit. Délelőtt tíz óra tájban befordult a hintó a veranda elé s Balázs Benedicta nővér kíséretében két fiatal leány lépett ki belőle. - Egyik szőke, göndörhajú, nevető-kék szemű, bájos kis teremtés; nagy, ragyogóan fehér homloka, rózsás arccskája, kedves kis alakja eleven mozdulataival rögtön belopta magát szeretetünkbe. Egy nagy nyaláb fehér krizantém volt a karján, mi olyan kedvesen keretezte az első benyomás örökké belém véssődött képét. Csengő hangján egészen elfogulatlanul rögtön a virágait mutatta meg, hogy: a kecskeméti obláták küldték a jó Méltóságos Asszonynak ... A másik kis leányka húga, Jucika volt, ki elkísérte nővérkéjét erre a nagy missziós útra. Az úgynevezett "középső vendégszobába" költöztették Bözsikét. Legelső gondja volt ... a celldömölki apát úrtól kapott bronz álló feszületet elővenni, a nagy zöld íróasztalon elhelyezte s a kecskeméti krizantémumból pár szálát egy hosszú vázában a feszület mögé illesztett, hogy a fehér virágok valósággal átkarolták ... Úgy látott csak a maga dolgai után."

Bözsike érzelmeit hamarosan megérkezése után egy kis versben rögzítette:

"Te légy a vágyam,
Te töltsd be a lelkem,
Fogadd el szívemet
S engedd, hogy szeressen,
Te édes, Te fehér, Te csodáslelkű Mester!"

A bárókat nagyon hamar megszereti. A család mindenben segítségére van. "Valóságos öröm köztük az élet" - írja egyik levelében. Bözsi megfigyelőképessége bámulatra méltó. Alig van ott egy-két hétig, már jól ismeri a helyzetet, és látja a teendőket. Megérkezése után egy hónappal így tájékoztatja a főapátot: "A legközelebbi falusi plébánia csak a mi lakásunktól is két órai út könnyű kocsin és jól tartott lovakkal. Hogy esőzés vagy olvadás idején meddig tart, fogalmam sincs, mert ilyenkor majdnem tengelyig süllyed a kerék. A tőlünk még 3-5 km-re fekvő községek és telepek szintén e plébáni-

ához tartoznak. Számukat biztosan nem tudom, de elég sok van. Ezen filiák lakói a nagy távolság és rossz utak miatt éveken át nem jutnak sem szentmiséhez, sem a szent-
ségekhez, sőt még utolsó útjukra is a kálvinista pap kíséri őket. Képzeltetőd, mily lelki
nyomorban tengődik itt a katolikus nép. Vannak felnőtt férfiak, kik még a helyes ke-
resztvetést sem tudják."

A Mária Kongregáció c. folyóirat 8. száma közli a pápai tanítóképző igazgatójához
Ugról küldött levelét. Ebben az egyik első hittanóráján tapasztalatról ezt írja: "Két óra
járásnyira vannak a plebániától és papot csak nagyon ritkán látnak. Mikor először fel-
tettem a szüggéráló kérdést: Ugye kicsikéim, ti tudjátok, ki volt a Jézuska? - hát 50
gyermek közül egy sem akadt, aki meg tudta volna mondani. Csak néztek, mint a kis
halak. Mikor a primitív kis szemléltető képet megmutattam nekik, a legtöbb gyermek
a glóriás szalagot tartó angyalt hitte a Jézuskának."

A felnőttek vallási tudatlanságáról is beszámol az igazgatónak: "Rettenes e nép el-
hagyatottsága. Vannak megőszült emberek, akik a keresztségen kívül semmi katolikus
funkcióban nem részesültek. Soknak még a keresztséget is a református pap adta fel...
Évtizedeken át nem jutnak el a templomba, sem hozzájuk nem megy senki, aki a Mes-
ter boldogító tanait hirdesse nekik, és mert a lelkük jó és vágyódik valami táplálék után,
hát megtanulják a református hittant ... De sokan vannak olyanok is, akik bár még azt
sem tudják, mit jelent, mégis büszkén vallják, hogy katolikusok, noha kezüket, azt a
munkában megkérgesedett becsületes magyar kezét a keresztvetésre is úgy kellett meg-
tanítani, mint nálunk az óvodás gyermekekét ... Őt filia tartozik hozzám, de sajnos a
roppant távolság és részben az aránytalanul nagyobb református többség miatt csak há-
romban működhetem mint hitoktató. Egész napot venne igénybe, ha naponként csak
egy-két órát is akarnék a távolabbi helyeken tartani ... Már alig várom a tavaszt, mert
akkor Isten segítségével tán itt is megkezdhetem az ugartörést és maghintést."

A szőlőségek között, mint írja 1922. decemberében, "felfedezett" egy iskolát: "A múlt
héten fölfedeztem egy protestáns iskolát, ahol 186 katolikus gyermek tanul s hitokta-
tásban eddig nem részesült. Ez az iskola hű megtestesülése a katolikus nemtörődöm-
ségnek. 256 tanulója közül 186 katolikus, de azért kálvinista tanítónőt tartanak, dacára,
hogy községi iskola. A tanítónő egyébként igen kedves és szívesen engedett heti két
órát a katolikus hittanításra. Így most három iskolában tanítok, hol a munka mellett
igen sok örömöm van."

Az említett öt filia a csépai plebánia filiái közé tartozott: a tiszauji Tüzes, a kürti
Öreg Szőlő, Bogaras, Tópart és Priblak szőlőség. A két utóbbiban még csak tájékozód-
ni volt lehetősége Erzsikének. Közvetlenül tapasztalva azonban a "szörnyű valóságot",
egyre erősödik tenniakarása. Tanít, istentiszteletet tart, szervez. Sürgős segítségért for-
dul a bencésekhez: 1922 karácsonyára papokat kér Pannonhalmáról, azzal érvelve, hogy
"itt a nép nem hibás! Csak foglalkozni, törődni kellene vele".

Első iskoláját a Tüzesen hozta létre egy üresen álló kis ház kibérlésével (Missziós-
iskolának nevezte el). Már öt nappal megérkezése után kiszemelte magának ezt az épü-
letet, amint erről Kűhár főapátnak beszámol: "A mai nap birodalmam egyik felére néz-
ve (4000 kat.hold) nagyfontosságú dátum. Csaknem a szőlőség közepén kaptam egy há-
zacskát, melyben meglehetősen nagy szoba áll rendelkezésemre. Ez lesz a mi templomunk,
iskolánk, munkatermünk, szórakozó helyünk." A tiszauji iskolában szabályszerű "be-
fratkozást" rendelt el. Erről Hajós Ida a következőképpen nyilatkozik: "Bözsike meg-
kezdte a beíratást. Jöttek seregesen legények, leányok, asszonyok, férfiak, ki írni, olvas-
ni, ki számolni, ki kézimunkázni szeretett volna. Míg egy férfi aztán kérelmével szíve-
sen találta Bözsikét: Kisasszony, a hitemre tanítson meg! Ennyire felnőttem, de a val-
lásomról nem tudok semmit."

A csakhamar lázasan megindított munkáról beszámol ő maga: "Legtöbb dolgot, de
együttal legtöbb örömet is a missziós-iskola nyújt. Tanítványaim száma ott tán a 200-at

is felülhaladja. Oda legnagyobb részben felnőttek járnak. Megtörténik, hogy egyszerre három nemzedék hallgatja szavaimat: nagyapa, apa és fiú egyszerre tanulja a kereszttetést, a Miatyánkot és szent hitünk főbb tanításait ... A hittanon kívül persze sok mindent tanítok a missziós-iskolában. Fölváltva jönnek a gyermekek, nők és férfiak. A buzgalom határtalan! Leányaim és asszonyaim kötnek, horgolnak, hímeznek, fonnak, varrnak s amellet minden irányban nyújtok nekik fogalmat. Volt több analfabéta is köztük, kik már most szépen írnak, olvasnak. Mekkora öröm, ha valamit hiba nélkül ki tudnak olvasni vagy le tudnak írni! Asszonyaim néha még főzés közben is az abc-t forgatják. Nem kisebb, sőt talán még nagyobb a férfiak buzgalma, aminek roppantul örvendek, mert igen sokat lehet velük elérni. Közülük a legtöbb írni, olvasni és számolni tanul. Míg látunk, addig ilyesmit végzünk; s ha már esteledik, akkor kedves beszélgetés keretében nyújtok nekik némi kis történelmi, földrajzi és politikai ismereteket. A bibliát mindig a fölfogásukhoz mért nyelven mondom el előttük ... Legszívesebben az éneket tanulják. Egész lelkükkel énekelnek s mélyen átérzik az ének értelmét. Olyan buzgón még soham hallottam énekelni, mint ahogy ez az aranyos lelkű, elhagyatott nép énekel. Énekórákra nemcsak a katolikusok, de igen sok református is jön."

A tüzesi iskolába még kezdetben elhívta Erzsike Turóczy Hénokot is, aki 1922-től vezette a csépai plébániát. S hogy a pap megjelenése mennyire új dolog volt ott, jól kifejezi egy gyerek otthoni megnyilatkozása: "Máma valami furcsa volt nálunk. Olyan volt, mintha asszony volna, de mégis ember volt, meg a szoknya alatt nadrág is volt rajta, de bajusza mégsem volt." Hamarosan azonban már legtöbben tudták, hogy a tisztelendő a Jézuska helyettese.

A harmadik iskoláját a Bogarasban találjuk. Itt hitoktatásban mind a hat osztály, sőt gyakran még az ismétlősök is egyszerre vettek részt. Legtöbbször 100-120 gyerek volt jelen. "Nincs semmi alap, amire építhetnénk - írja a M. Kongregáció említett számában. Szavaim, hála Istennek, jó talajra találtak ... gyermekeim jók és figyelmesek ... Olyan édesek, mikor kipirult arccal, sugárzó szemmel felelik, amit megtanultak. Sohasem büntetek." A rosszat tevőtől azonban következetesen megkövetelte a mindenkori bocsánatkérést. Tanításában a gyermekek iránti szeretet és bizalom érvényesülése volt a meghatározó.

Iskoláiban az első évtől kezdve nagy gondot fordított a karácsonyfa ünnepélyek rendezésére. A gyerekek részére állított fához az ugi kastélyban készítették a szaloncukrokat és az egyéb édességet, de a celli és pápai barátnői is mindig küldtek karácsonyra szeretetsomagot. Még az öregek sem láttak soha olyan szép karácsonyfákat, mint akkoriban.

A modern női "licenciátus"

A szőlőségek között Bözsike "licenciátusként" is működött, helyettesítette a papot azokban a funkciókban, amelyeket világi ember is elvégezhetett. Vasárnaponként a missziós-iskolájában és a bogarasi iskolában istentiszteletet tartott. Ezekről, 1923-ból saját elbeszéléséből tájékozódhatunk: "Legboldogabb vagyok, mikor vásár- és ünnepnapokon istentiszteletet tartok. Híveim misének hívják és nagy örömmel és buzgalommal jönnek. Az Officium Divinum c. imakönyvből előimádkozom a miseimákat, s a végén - prédikációt tartok nekik. Fölváltva megyek a filiákba délelőtt és délután. Néha alig férünk be. A szent ünnepek alatt gyakran 300 hallgatóm is akadt egy-egy helyen. Az iskolában szoktunk összegyűlni ... A szívem és lelkem tele volt szeretettel, muzsikával s amikor előtűk beszéltem, tulajdonképpen én zengtem a Magnificat-ot és Te Deumot s talán éppen ezért ragadta úgy el őket. Egyik beszéd után, mikor alig győztem menekülni a rajongó sokaságból, kik símogatták, csókolgatták még a ruhámat is, elélem áll egy becsületes arcú paraszt ember, magyarosan megrázza a kezem és azt mondja:

Kissasszony, református ember vagyok, de engedje meg, hogy tiszteletteljes elismerésemet nyilvánítsam, mert ilyen egyetlen református paptól sem hallottam."

Erzsébet egyre elmélyültebb munkát végzett. 1923 tavaszára két népmissziót szervezett. A lelki gondozás teljesítését Kühár főapát vállalta: egy napot Tiszaugon az egykori Rákóczi kápolnában, négy napot a bogarasi iskolában. Bogarasban a misszió alkalmával az iskolát templommá avatták. Egy hónap múlva Erzsike már ennek udvarán rendezhette meg a gyerekek elsőáldozását: "Filiáim mindegyikében, de különösen a bogarasiban, feledhetetlenül bájos és nagyon megható volt az első szentgyónás és áldozás. Pünkösöd szombatján délután kihoztuk a Plébános urat. Gyermekeim (kik közt még 17 éves is akadt) komoly összeszedettséggel készültek ... Roppant szegénységük csak most látszott igazán. Sok közülük a nagyon rongyos hétköznapi ruhát nem mervén fölvenni, a kissé tehetősebb szomszédtól kölcsönzött ruhácskában volt, és fiaim között olyan is akadt, ki a bátyjától örökölt egy szál ingecskeben jött, pedig bizony elég csipős szél fújt. A rettentő nyomor látása egészen lehangolt ... Áldozóasztal gyanánt 4 összevarrt törülközőm szolgált. Legényfiaimnak már mise előtt megmondtam, hogy válasszanak maguk közül kettőt, kik a Jézuska angyalaiként az Úr asztalát tartják ... Van igen sok gyermekem, kik a nagy szegénység miatt csak egy marék pattogatott kukoricát kapnak reggel, s mert a távolság miatt ebédre haza nem mehetnek, ezzel vannak estig, s közben nem egyszer elájulnak az éhségtől. Ezek után elképzelheti jó ft. Péter, micsoda gyönyörűséggel nézegették a gazdagon megrakott asztalt, s mily örömrivalgással fogadták a hírt, hogy ez mind az övék" - fejeződik be az elsőáldozásról szóló levél.

Szent Benedek családjában

A Steer családra Erzsike a bencés szellem irányában hatott. A bárónt és férjét megismertette Kühár Flóriszal is, aki Pannonhalmára is meghívta őket. 1923 nyarán már bencés oblatások: családjukban megmaradva élnek Szent Benedek szelleme szerint keresztény életet. Bözsike oblátá-beöltözése 1923. október 3-án történt. Ekkor választotta a Skolasztika nevet. Az oblátá-fogadalmat a jelölt év letelte után Kühár főapát vette ki tőle, s már ekkor látható volt, hogy Bözsi nem fog megállni a világi oblátá pályánál. 1924-ben Hajós Ida is oblátá lett, s így az ugi házban mindnyájan Szent Benedek családjához tartoztak.

Skolasztika örömét fokozta, hogy munkatere Tiszakürttel, egy református faluval bővült, ahová azonban a környező tanyákról sok iskolásgyerek járt be. "Az idén megkapom Kürtöt is, hol csak iskolás tanítványaim száma kb. 130" - írja 1923 őszén. Az fájni neki, hogy nem tud mindenhová elmenni. Az ún. Tópartról ezt mondja: "Ott még nagyobb az elmaradottság... Roppant messze van tőlünk, kocsisom szerint az ő menésükkel is több mint 1 1/2 óráig jönnek, és mégis - mostanában különösen - aki csak teheti, eljön a misére." Kürti működését nagyban elősegítette, hogy az elárvult katolikusok részére kápolnát építettek Bolza grófék. "Tegnap volt Tiszakürtön a kápolnaszentelés - írja október 8-án. Együttal bejelentettük az ottani református papnál, hogy ezután hozzájuk is járok. Szegény öreg nem a legszívesebben fogadta a hírt, kicsit fél tőlem, de majd Isten segítségével tán' sikerül barátságban élnünk."

Bár szorosan nem tartozott Skolasztika munkaköréhez, mégis aggódó szeretettel nézett a távoli katolikus községre, Csépára. S 1923 végén már az a terve született meg, hogy Csépatól Tiszakürtig egy nagy átfogó népmisszióval meg kell rakni az alapot az evangéliumi építéshez. A bencésekre gondolva elszántan küzdött a megvalósításért. Hangzott a főapátnak is, hogy "itt egy egész kis birodalom lelkéről van szó". Felhívta a figyelmet a szükséges felvilágosító munka legkülönbözőbb területeire, köztük a "magzatirtás bűnének égbekiáltó volta" és gyakoriságára. S akaratát keresztülvitte: egyszer-

re négy bencés páter jelent meg a területen, és Csépan - ahol Skolasztika két előkészítő beszédet tartott - még harangszentelésre is sor került.

A lendület tartott tovább: 1924 karácsonyán Ugon egy házikápolnát, a Tüzesben pedig egy missziós-templomkát szentelt fel Kühár Flóris. Az utóbbit egy tanyából alakították ki - Steerék támogatásával - teremmé, melyben a templomjellegét egyedül az oltár biztosította. "Mintha a tanyavilág szíve lenne itt - írja megemlékezéseiben a főapát -, vagy mintha: ez a kápolnává alakított tanyai ház volna a jel, melynél szegény napszámosok, pásztorok, szőlőművelők serege a világ ma született Megváltóját akarná megtalálni."

Az új missziós-ház létrejötte és Berecz Skolasztika élénk tevékenysége sokfelé elég nagy feltűnést keltett. A buzgalmat a megyés püspök azzal is elismerte, hogy 1925. május 16-án a missziós-ház udvarán az eperfák alatt kiszolgáltatta a bérmálás szentségét. Skolasztika a legnagyobb gondossággal készítette elő a jelentkezőket. 276-an voltak, annak dacára, hogy Kürtön és Ugon is bérmált a püspök. "Mennyi felnőtt: öreg asszony, ósz férfi állt a bérmálkozók sorában!" - jegyezte fel Skolasztika erről az eseményről.

A missziós kis templom hamarosan igazi központtá vált, s nagy szerepe volt abban, hogy a körzetben - püspöki javaslatra - állami pap-hitoktatói állás létesülhetett. Az 1926. szeptember 1-jén odaérkezett pap székhelye azonban - érthetően - Tiszakürt lett.

1927 elején a missziós-templom - mely valójában bérlemény volt - visszakerült a tulajdonoshoz. A komoly csapás Skolasztikát új kezdeményezésre szorítja: egy egytanterős római katolikus iskola építéséhez kéri a püspöki támogatást. A szétszórta élők mintegy 2800 főnyi római katolikus népesség körében égető az iskolahiány! - írja beadványában. "Így azután megtörténik, hogy 12 éves korában is első osztályba jár a kültelki gyerek."

A környező falvakban - ahol a lakosság összesített száma erre az időre elérte a 14 ezret - az 1860-as évekből már mindenütt volt valamilyen színvonalú egy- vagy kéttantermes iskola. Az első világháború után a kürti Bogarasban községi iskola építésével próbálták a külterületi gondokon enyhíteni: egy tanterem létesült a kb. 250 gyerek számára, akik két tanítóhoz jártak. Skolasztika javaslata - hiába tették azt Steerék és a püspök is magukévá - nem valósulhatott meg. Helyette egy olcsóbb "megoldás" született, azzal, hogy a bogarasi iskolához még egy tantermet építettek egy kis kápolnafülkével együtt. A missziós-ház pedig elárvult, de az emberek nem feledték, még a második világháború után is missziós-háznak, sőt templomnak nevezték.

Az írni-olvasni tudók száma az Alsó-Tiszazugban (százalékosan):

	1880-ban	1900-ban	1920-ban	1930-ban
Csépa	37	54,5	74	87,1
Tiszakürt	51	57,1	67	85,1
Tiszasas	64	75,3	81	90,4
Tiszaug	60	62,0	69	89,3
Szelevény	19	54,1	69	85,5
ÁTLAG	46	60,6	72	87,5
ORSZÁGOS ÁTLAG	-	-	-	90,4

Az alsó-tiszazugi iskolai oktatás fejlődésének szerény lépéseit az írni-olvasni tudók számának községi alakulása megfoghatóan érzékelteti. (Figyelmet érdemel Kürt és Ug.) A külterület ezen világa azonban döntően rejtve marad.

Ugyanilyen ismeretlen ebből az időből a szőlőség betegellátottságának helyzete is. Skolasztika ez irányú fáradozásai kapcsán íródott néhány levél már a valóság sűrűjébe vezet az olvasót. Az egykori celldömölki betegápolónő a Tiszazugban talál elegendő munkateret a felebaráti szeretet ilyen formájának gyakorlására is. Őt évig a betegek felkutatását és kezelését is végzi. A súlyos esetekhez hívták csak a csépai körorvost, aki

Steerné jóvoltából juthatott el a tanyákra: "Voltunk már a betegeknel a jó Wimmer doktorral és Ida, az én kis angyali lelkületű káplánommal. Elmentünk mindenhova, hol sikoltva kiáltott segélyért a nyomor. Micsoda szörnyű dolgokat tapasztaltunk! Ilyen körúton még soh'sem voltam. Elgennyedt testek, rothadó lábak, rongyokba burkolt gyermekek! - Szegény doktor egészen belebetegedett s borzasztóan fájt a szíve, hogy nem segíthetett mindenhol. Jaj, de másként gondolkoznának azok a felső tízezrek, ha egyszer, csak egyetlen egyszer látnák ezt ... és látnák azt is, hogy mennyi örömet szerez az ember egy-egy meleg, testvéri szóval, egy lázas, vagy kintől hideg veritékes homlok gyengéd megsímogatásával! Milyen megnyugvást látszott a szegény szenvedőkön, mikor a szerető Jézusról beszéltünk nekik s intettük őket, hogy Érte tőrjék el szívesen kínjaikat."

A közösségi élet szervezője

A hátrányos életviszonyok, életkörülmények szinte minden területén változtatni próbált a valóságot gyorsan átlátó és átérző Skolasztika nővér. Ott találjuk a társas élet, a kulturális csoportok szervezésénél is. 1924 végén már egyik régi tervének - egyesületek szervezése - megvalósításán dolgozik a tüzesi missziós-házban. "Ha látta volna, milyen boldogan fogadta a nép! Ifjak és öregek egyaránt - írja lelki irányítójának, Kúhár Flórissnak. Már tartottunk is négy összejövetelt ... Vasárnap délután jönnek a legények, kedden délelőtt a leányok, szerdán délután a férfiak és pénteken délelőtt az asszonyok." A csépai leányok részére már az 1924. márciusi misszió alkalmával megalapította a Szent Skolasztika Kongregációt, mely a háború után is fennállott. Két év múlva a Tüzesen is létrehozta a kongregációt. A tagok fölvétele a reggeli mise keretében volt, délután pedig erre az alkalomra írt színdarabját és versét adták elő. A bogarasi gyerekek részére a Szívárdát szervezte meg. Minden szombat délután maguk mentek a gyerekek a tüzesi missziós-házba, ott voltak a gárdagyűlések. Többnyire ezekre az alkalmakra születtek kis gyermekversei (pl. A Jézuska napsugár és a Gyöngyvirág címűek).

1926-ban a csépai férfiak körében újjászervezte a Népszövetséget, s lelkes propagandája nyomán a 17 tag több százra szaporodott. De még ennél is nagyobb eredményt jelentett, hogy a szőlősgében a legények részére egészen szabályos egyletet alapított, létrehozva ezzel a KALOT őst, az első tanyai legényegyletet. Itt nemcsak a vallásosság, hanem a kedélyképzés s a társasjátékok elsajátítása is nagy szerepet játszott. Az egylet a Korhány-szőlőben székhelyül külön házat bérelt, ahol rendszeresen mutattak be színdarabokat s tartottak bálakat is.

Skolasztika igazi művész volt abban, hogy egymással megértesse az embereket, egymáshoz kapcsolja a lelkeket. 1927-ben azonban a már régtől érlelődő nagy tervének megvalósulása őt magát szólítja el a megpezsdült Tiszazugból. Amikor oda indult, "a Nagy-Alföld portengerében picike homokszem" kívánt lenni. A szőlőség homokjában azonban csillogó aranyrögöcske lett, ahol fényével, megnyerő emberségével mutatta az éjszakai sötétségből kivezető utat.

Szent Benedek leánya

1927. júliusában már Tiszaújfalu tanyavilágának kellős közepén "töri az ugart". Ott, ahol az áhitott kis szerzet (Szent Benedek Leányai) otthona létesült. Steerek eredeti elképzelése szerint a tiszauzi Szent Antal-tábla kis dombján építettek volna obláta-házat. A nagy költség miatt azonban erre a célra - átmenetinek gondolva a dolgot - a pusztáújfalui birtokon az ötszobás ispánházat jelölték ki. A kis fehér "kastélyt" azonban Kúhár Flóris 1927. július 28-án már zárdaként szentelte föl. Ekkor kezdte itt meg a közös

elki gyakorlatot Skolasztika és 3 társa, hogy félelmi jelöltség után fehér főkötős noviciák (újonc-apácák) legyenek, megépítve ezzel egy új szerzet, a Szent Benedek Leányai első bástyáját.

Az elismert kis közösség életét és munkáját Skolasztika irányította. Tüdőbetegségének elhatalmasodása idején is elszánt hittel, tántoríthatatlan akarattal dolgozott, s a rászorulók sokaságának életét jobbító tervek foglalkoztatták. Gyors és tragikus halála 1932. október 21-én következett be. Sok elképzelése már nélküle valósult meg a Tisza-menti bencés élet további 12 éve alatt.

Az már a sors ajándéka talán, hogy 1934-ben Berecz Skolasztika régi működése területén - Csépan - az általa alapított szerzetből három nővér telepedett meg: a helyi hatóságok kérésére átvették a csépai óvoda irányítását s a legkisebbek gondozását. A régi épületüket még ma is zárdának nevezik a községben...

FELHASZNÁLT MUNKÁK ÉS FORRÁSOK

Radó Polikárp: Tiszazugi történet. Budapest, 1945. Mária Kongregáció c. folyóirat 1923. áprilisi (8.) száma: A "Magyar

Afrikából" c. írás. Botka János: Egy tiszazugi falu, Csépa története. Levéltári Füzetek

3. Szolnok, 1977. Tóth Dezső: A tiszakürti eklézsia története. (Kézirat, 1949.

Tiszazugi Földrajzi Múzeum). Szállási Sándor: A Tiszazug problémái. (Kézirat 1935. M. Néprajzi Múzeum Adattára) Szolnok Megyei Levéltár: Tiszakürti közgyűlési jegyzőkönyvek, 1923-26.

Figura drapériával

Jurkovics János

Szabadegyházak - átmeneti időben

Görög katolikus vallású lévén azok közé tartozom, akik érdeklődéssel és szimpátiával kísérték korunk proletárdiktatúrájában az egyházak szívós küzdelmét, amely nem volt más, mint a puszta megmaradásért alázattal és türelemmel viselt harc. Mennyivel könnyebb helyzetben lennék, ha a megyebeli katolikus, református és evangélikus egyházakról kellene írnom! Mert ha nem is behatóan, de valamelyest ismerem e "nagyokat".

A nagy létszámú vallási közösségek árnyékában az elmúlt évtizedekben szelíden húzódtak meg a "kicsik", a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsának tagegyházai. Róluk valahogyan kevesebb szó esett napjainkig, mint amazokról - jöllehet a katolikus, református, evangélikus egyházakat sem kényeztette el a pártállam sajtója a negyvenes évek végétől. A kis vallási közösségek misztikusabbnak tűntek.

Jól emlékszem, amikor gyermekkoromban a nyírségi szülőfalumban templomba mentem, utam nagyanyámmal a baptista gyülekezet kicsiny imaháza előtt vezetett el. /A falu túlnyomó többségében római és görög katolikus híveket számlált, ennek megfelelően a két behemót, a vidékre mégis oly jellemző templom is egy-egy magaslaton terpeszkedett - mintegy hirdetve a falu "uralkodó" vallásait. Csoda-e, ha itt a baptisták amolyan csudabogárnak számítottak./ Egyszer megkérdeztem nagyanyámtól: kik azok az emberek, akik abba a torony nélküli templomba járnak? A derék öregasszony csak ennyit válaszolt megvetéssel a hangjában: "Hívők!" Ami annyit tesz az itteniek nyelvén, hogy más vallásúak. Tehát nem olyanok, mint mi sokan, hanem rosszabbak. Ez az élmény sokáig elkísért, bár tudom, elhamarkodottan, alapvető ismeretek nélkül alkottam véleményt róluk. Hát igen, ezt nevezik sommásan előítéletnek.

A kis vallási felekezeteket összefoglaló néven szabadegyházaknak mondják. Hogy mit is takar az elnevezés, dr. Fodor József Vallási kisközösségek Magyarországon című könyvéből kiderül. /A Magyarországi Szabadegyházak Tanácsának 1987-es kiadványa./ "A szabadegyházak elnevezéssel Magyarországon azokat az evangéliumi protestáns kiségyházakat, gyülekezeteket és vallási felekezeteket illetik, amelyek bibliai meggyőződésük alapján ragaszkodnak az önkéntes, hitbéli döntésen alapuló tevékeny gyülekezeti tagsághoz, és gyülekezeteiket, valamint országos szerveiket és intézményeiket gyülekezeti tagjaik önkéntes adományából tartják fenn." Ez tehát a pontos definíció.

A Magyarországi Szabadegyházak Tanácsának a következő vallási közösségek a tagjai /1987-es állapot/: Baptista, Adventista, Metodista Egyház, Evangéliumi Pünkösdi Közösség, Magyarországi Szabadkeresztyén Gyülekezet, Isten Egyháza, Élő Isten Gyülekezete és a Jehova Tanúi felekezet. A felsoroltak közül jó néhány Jász-Nagykun-Szolnok megyében is működik. A szóban forgó vallási közösségekre összességében jellemző a stagnáló, kis létszám, ezenkívül pedig az általános lelkihiány. A szórványgyülekezetekhez olykor például meglehetősen messziről érkeznek lelki gondozásra a lelkesek. Ugyanez természetesen fordítva is igaz: a helybeliek szükségképpen messzire járnak el.

Körutam során szűkebb pátriánkban három kis vallási közösségben fordultam meg. Elsőként a szolnoki H.N. Adventista Egyházhoz kopogtam be. Erről az egyházzal fontos tudni, hogy nem a történeti egyházakból vált ki dogmatikai vagy egyházszerkezeti okból, nem is misszió hívta életre, hanem egy amerikai felekezetek közötti ébredési mozgalomból nőtt egyházzá. Nem kívánok mélyebben belemerülni az adventista vallás másságának elemzésébe, csupán annyit említek meg nagy vonalakban dr. Fodor József

iménti könyve alapján, hogy az adventista egyház reménye /a próféták által is hirdetett/ Krisztus második eljövetele. Ennek időpontját senki nem határozhatja meg. Az adventisták azonban hiszik, hogy az eljövétel immáron küszöbön áll.

Az ünnepnapról eltérő tanítást vallanak. Szerintük ugyanis a hét hetedik napját, a szombatot kell megünnepelni, mert Isten ezt így rendelte. Az adventisták életvitele puritán, külön hangsúlyt fektetnek a testi és lelki-érzelmi élet harmóniájára. Óvják magukat az alkoholtól, a dohányzástól. Felnőttkorban alámerítéssel keresztkelnek - mint egy Jézus Krisztus példáját követve. Számuk hazánkban öt-hatezerre tehető.

Szolnokon a Jókai utcában Ócsai József nyugalmazott adventista lelkésszel beszélgettünk. Ő tizenkét esztendeje él Szolnokon, azelőtt megfordult már egyebek mellett Kaposváron, Rákoscabán, Békésen. Mindig oda ment, ahová helyezték.

- Lelkész úr, ma már a hazai kis és nagy egyházak szabadabban lélegezhetnek, mint az utóbbi negyven évben bármikor.

- Valóban így van. Korábban a rendszer részéről szorongattatást éreztünk. Pár hónapja azonban szabadon végezhetjük a munkánkat. Nincs ellenőrzés, nincs számonkérés.

- Ezek szerint addig volt ...

- Hogyne. A korábbi egyházügyi titkárhoz, Elek Lajoshoz hetente be kellett jánom. Rendszeresen beszámoltattott, hogy milyen vendéglelkészek jöttek vagy jönnek hozzám. Szerencsére ez az idő elmúlt. Most már felszabadult a légkör, remélem, ennél fogva többen is leszünk a gyülekezetben. Megszűnik a félelem.

- Most hány tagot számlálnak?

- A híveink szórványban élnek a megyében. Amikor én ide kerültem, úgy kilencvenen lehetünk összesen. Ma körülbelül nyolcvanan, ebből negyvenen a megyeszékhelyen.

- Nem túl nagy szám. Hogyan nyerik meg maguknak a híveket?

- Nézze, nálunk nincs erőszakos toborzás. A szeretet kényszert nem alkalmaz. Akik elfogadják azokat az elveket, amelyek az embert boldoggá teszik, jöhetnek hozzánk. Hogy milyen elvekről van szó? Nos, mi magas erkölcsi és egészségügyi követelményeket állítunk az egyházi tagok elé. Mondok néhány konkrétumot: nem eszünk például disznóhúst, nem dohányzunk, nálunk nincs ivászat, mulatozás. A teljes absztinencia hívei vagyunk. Mi missziót folytatunk az ember testi és lelki egészségéért. Az az egyik célunk, hogy az emberek közérzete jó legyen.

- Hányan látogatják a szombati istentiszteleteket?

- Hozzávetőlegesen tízen-tizenöten jönnek el. Zömmel idősebbek, de látok itt fiatalokat, s vannak szimpatizánsok is. De ha már rákérdezett az istentiszteletre, hadd mondjam el, mi szombaton fél tíztől fél tizenegyig Biblia-órát tartunk. Talán hallott is már a szombat-iskoláról. Szóval öt év alatt szakaszokra bontva átvesszük a Bibliát. Minden tag. Megbeszéljük a Szentírás üzenetét. Öt év múltán előlről kezdjük az egészet. Következésképp nálunk mindenki teológus, hiszen életünk végéig többször is áttanulmányozzuk a Bibliát. Én például 1933 óta jó néhányszor átforgattam a szent könyvet. Tehát amikor vége a szombat-iskolának, utána kezdődik az istentisztelet.

- Lelkész úr, az adventista egyház miképpen tudja fenntartani magát, illetve hogyan fizeti papjait?

- Mindenki szabadon adakozik. A tizedrendszerrel hallott már? No, ez azt jelenti, hogy a tagok tiszta jövedelmük tizedét szigorúan önkéntes alapon az egyházközpontba küldik. Onnan osztják szét a pénzt.

Beszélgetésünk végén Ócsai József örömmel újságolta, hogy a szolnoki gyülekezetnek hat pedagógus tagja is van. Korábban szorongtak amiatt, hogy a nem túl toleráns rendszer lesújt vallásuk miatt. Most azonban már enyhül a félelmük ...

A megye területén élnek tagjai az Evangéliumi Pünkösdi Közösségnek is. Igaz, mind-

össze csupán ketten!/, Törökszentmiklóson. A pünkösdisták szabályzata a következőképpen foglalja össze a közösség hitelveit: "Az Evangéliumi Pünkösdi Közösség Istentől kapott küldetésének tekinti a teljes Szentírás hirdetését, ezen belül hiszi és vallja, hogy a Szentlélek kitöltése és ajándékai Istennek korunkra is érvényes adománya. Megnyilvánulási formái ma is ugyanazok, mint az első pünkösdkor és az apostoli korban. Szolgálatának tekinti a szeretet gyakorlását, Krisztus tanítása és példája szerint, tagjainak példás életre való nevelése mellett." "A Szentlélek-keresztség által a hívő ember mennyei erőt kap a bizonyágtevő, túláradó-szolgáló életre. A Szentlélek-keresztséget természetfeletti jelenségek kísérik. Ezek az eseményhez szorosan hozzátartozó jelek, de nem azonosak az eseménnyel /nyelveken szólás, túláradó öröm, Jézus ujjongó dicsőítése, imádata, Isten mentő szeretetének túláradása/. Ez a magasabb rendű tapasztalás csak ima segítségével érhető el. A hívő könyörög, hogy a Szentlélek töltsse be. Az átszellemlült állapotban létrejön az Istennel való kapcsolat." /Dr. Fodor József idézett műve./

A magyarországi pünkösdisták számát öt, illetve öt és fél ezerre becsülik. Mint írtam, megyénkben mindössze ketten tagjai az egyháznak. A nyolcvankét esztendő Nagy Jenőné és a nyolcvanhét éves Plesovszky Istvánné Törökszentmiklóson lakik a Szélmalom utcában. Elmondásuk szerint a század első harmadában mintegy tizenöt-húszan lehettek pünkösdisták Törökszentmiklóson. Mára csupán ketten maradtak, a többiek meghaltak. Nagy Jenőné 1936-ban keresztkedett meg, mégpedig egy Amerikából érkezett misszionárius tanításának hatására. A tengerentúli atyafi itteni körútja nem maradt hatás nélkül, annál is inkább nem, hiszen valahányszor prédikált, mindig gyógyulást hirdetett. Nagy Jenőné csodákról is hallott, ugyanis a prédikációk hatására több mankóra szoruló hívő szabadult meg rossz emlékü gyámolítójától.

- Engem az Isten megérintett 1936-ban - mondja Nagy Jenőné. Azóta érzem az ő kegyelmét. Én be vagyok töltve Szentlélekkel, Isten betöltött az ő drága lelkével.

A törökszentmiklósi pünkösdisták nem járnak istentiszteletre, ellenekezőleg: hozzájuk járnak le kéthavonta lelki gyakorlatra Budapestről, az országos központból. Egyébiránt Nagy Jenőnéék úgy tartják, hogy náluk mindig istentisztelet van - csak éppen a szívben.

Törökszentmiklóson különcöknek tartják a pünkösdistákat, már aki tud róluk. A rendőrség vallásuk miatt nem háborgatta őket sohasem. Kaptak is egy igazolást a budapesti központtól, amely bizonyos fokú védetséget is jelent számukra. Íme az okirat:

Evangéliumi Pünkösdi Közösség Országos Központja 1143 Budapest, Gizella u. 37.

Az Evangéliumi Pünkösdi Közösség törökszentmiklósi gyülekezete /szórványa/ részére

A Magyarországi Evangélikus Pünkösdi Közösség Elnöksége hivatalosan igazolja, hogy Törökszentmiklós helységben a Közösséghez tartozó tagok és látogatók bejelentett összejöveteli helye a helyileg kialakított istentiszteleti rend szerint Törökszentmiklós, Szélmalom utca 9.

A közösség a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsának tagegyháza.

1977. május hó Deák József Makovei János

elnök titkár

A Jehova Tanúi felekezettel nem jártam sok szerencsével. A sokáig illegalitásban működő szekta tagjai még ma is ragaszkodnak az anonimitáshoz. A sajtót, az újságírókat meglehetősen ellenszenvvel, gyanakvással fogadják. Tény, hogy az elmúlt évtizedekben igencsak kijutott az üldözésből a Jehova Tanúinak. Hogy mi volt az oka? Dr. Fodor József könyve az alábbiak szerint világít rá a felekezet tanainak lényegére. "A Jehova Tanúi a Biblia szövegét a többi protestáns felekezet megítélése szerint meghamisítják. Tagadják Jézus Krisztus istenvoltát, szerepét háttérbe szorítják, sem több, sem kevesebb, mint tökéletes ember. Tagadják azt, hogy Jézus Krisztust kereszten feszítették fel, és a lélek halhatatlanságát is elvetik /ez utóbbi hitük fundamentuma/ ... Társadalmi nézete-

ik nihilisztikus, anarchikus jellegűek ... Minden földi államot a sátán eszközeinek tekintenek ... Ezért is tiltják a fegyverfogást és a katonai szolgálatot ...

Agresszív missziómódszerük, erős szervezethezességük szoros kapcsolatban áll illegalitásukkal. Híveik toborzása közben nem riadnak vissza a megfélemlítéstől sem, és elvárják, hogy tagjaik harcosan végezzék szolgálatukat ... Tanításuk elsősorban a végidőre vonatkozó prófécia, amelynek egy szent háború a betetőzése. Itt Jehova javára eldőlt az ütközet, és ezzel kezdetét veszi a világ újjáteremtése, az ezeréves békeország, itt a földön ..."

/Hogy a Jehova Tanúi felekezet tagjai milyen erőszakosan térítenek, arról 1985 őszén Budapesten, a Nyugati pályaudvarnál lévő aluljáróban magam is meggyőződhettem. Gyanútlanul álldogáltam ott, egyszer csak két férfi az orrom alá dugott egy nyitott könyvet, amelyben paradicsomi állapotokat idéző ábrát láttam. Mindjárt nekem is szegezték a kérdést: akarok-e ilyen boldog állapotot itt a földön? Egy percben elmondták, hogy mit kell ezért tennem. Voltak azonban viszontkérdéseim, de ezek elől minduntalan kitértek. Csak a magukét hajtották rámenősen. Így hát nem jutottunk egyezségekre./

A Jehova Tanúi felekezet tagjait többek között Mezőtúron próbáltam felkutatni. Nem volt egyszerű, hiszen egymás nevét nem adták ki. Akire mégis rábukkantam, mereven elzárkózott a beszélgetés elől. Csak azzal a feltétellel lett volna hajlandó közölni bármit is, ha köztünk marad. Sőt arra kért: adjam meg a címem, s napokon belül küldenek a lakásomra tagokat. /Bevallom, ez a megoldás nem volt szimpatikus. / Mellesleg, ha róluk akarok írni, utazzak fel Budapestre, a központban készséggel nyilatkoznak nekem.

Feladtam a további küzdelmet, miközben levontam a tanulságot: a nyilvánosság számára nem könnyű megnyerni a mezőtúri Jehovákat, de talán a másutt élőket sem. Tartanak a félremagyarázásoktól, a rosszindulatú kommentároktól. Napjainkig ugyanis csak ebből kaptak ízelítőt a sajtóban. No, és zaklatást a hatóságoktól, börtönt a sorkatonai szolgálatot megtagadó fiatalok. Talán jogos az óvatosságuk, a félelmük.

De hátha egyszer oldódik a szorongásuk, mint ahogyan már biztató jeleket láthatunk erre vonatkozóan más szabadegyházak esetében. Tudjuk, persze, hogy tudjuk: most átmeneti időket élünk ...

Megbocsájtás

Barna Gábor 1950-ben született Kunszentmártonban. A KLTE történelem-néprajz-latin szakán végzett. Néphitből doktorált, vallási néprajzból kandidált. Megjelent könyve: Néphit és népszokások a Hortobágy vidékén. A búcsújárás Magyarországon című könyve kiadás alatt van. Az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának tudományos titkára. Budapesten él.

Bán Tamás 1964-ben született Debrecenben. A Jogtudományi Egyetem végzős hallgatója. Az Új Embernél újságíró.

Boros István 1954-ben született Kalocsán. 1983-ban teológiai licentiátussal végzett a Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémián. 1987-ben bölcsész diplomát szerzett. Jelenleg a Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár vezetője, a Magyar Filozófiai Társaság tagja, a Keresztény Értelmiségek Szövetsége teológiai munkaközösségének vezetője.

Botka János 1940-ben született Szentesen. A JATE történelem-rosz-filozófia szakán végzett. 1971-ben doktorált a középkori magyar történelemből. Három önálló könyve jelent meg, tizenöt könyvnek a szerkesztője, még többnek a lektora volt. Oroszból és latinból fordít, fontos tudományszervező munkát végez. Tanulmányai a Múzeumi Évkönyvben, a Múzeumi Levelekben, a Levéltári Évkönyvben és a Levéltári Füzetekben jelentek meg. Szolnokon él.

Bráda Tibor 1941-ben született Karcagon. Képzőművészeti Főiskolát végzett Budapesten. Tanára Szentiványi Lajos volt. Jelenleg a főiskolán tanít. Kiállításokon vesz részt, idáig tizenkét önálló kiállítása volt. Munkácsy és Derkovits díjas művész. Budapesten él.

Farkas Olivér 1955-ben született Miskolcon. 1980-ban a budapesti Rk. Hit-tudományi Akadémia teológia szakán végzett. Jelenleg a Szent István Társulat lektora, a Jel című folyóirat versrovatának szerkesztője, az Aranyág című gyermekújság főszerkesztője. 1977 óta publikál vidéki és fővárosi lapokban, folyóiratokban, rádióban. Budapesten él.

Jurkovics János 1959-ben született Nyíraczádon. A nyíregyházi Tanárképző Főiskolán magyar-könyvtár szakon végzett. A Maholnap újságírója. Munkái megjelentek a Jász-kunságban és az Új Tükörben.

Kása Csaba 1963-ban született Karcagon. A KLTE matematika szakán végzett 1988-ban, jelenleg ugyanott történelmet hallgat. Tanulmányai az *Aetas*, a *Mozgó Világ*, az *Ötlet* és az *Úton* című kiadványokban jelentek meg.

Kipke Tamás 1952-ben született Székesfehérváron. Az ELTE bölcsészkarán végzett. Az *Új Ember* újságírója. Megjelentek írásai az *Élet és Irodalomban*, a *Viglíában* és az *Új Emberben*. Szerepelt az *Isten ege alatt* című antológiában is.

Makra Sándor 1915-ben Túrkevéen született. Tanító- és Tanárképző Főiskolát végzett és református teológiát. Több könyve jelent meg. Legutóbb nagy fel-tűnést keltett *A mágia* című könyve. Budapesten él.

Reichardt Gyula 1923-ban született Gátéren. Teológiai főiskolát végzett Pannonhalmán. A pannonhalmi Bencés Főapátság Levéltárban levéltáros. Ez az első publikációja. Pannonhalmán bencés pap, ott lakik.

Turai Kamil 1952-ben született Gyulán. A szegedi egyetem magyar-olasz szakára járt, majd a Pázmány Péter Hittudományi Akadémián szerzett diplomát. Versei 1976-tól jelentek meg.

Vasadi Péter 1926-ban született Budapesten. Költő, a *Vigília* munkatársa. Több kötete jelent meg.

VALLÁS

Vasadi Péter: <i>Bujkálók benned; Bennem bujkálsz</i> /versek/	1
Kipke Tamás: <i>/nem-acéll; /görög; /ímel /novellák/</i>	3
Farkas Olivér: <i>Holnaptól-holnapig; Korosodunk; Nyel; Hinterland IV.</i> <i>/versek/</i>	8
Makra Sándor: <i>Népmesei történetek Jézus urunkról, meg Péterről</i>	9
<i>Karácsonyi versek</i>	14
<i>Szent Pál apostol vértanúsága /Boros István fordítása/</i>	19
Barna Gábor: <i>Zarándoklat szent helyekre /tanulmány/</i>	22
Reichardt Aba: <i>Bencés missziók a Tiszazugban 1923-1924</i> <i>/tanulmány/</i>	33
Kása Csaba: <i>Mindszenty József politikai tevékenysége 1945-1946</i> <i>/tanulmány/</i>	41
Turai Kamil: <i>A Krisna-tanyán /szocioesszé/</i>	61
Bán Tamás: <i>Jézus Krisztus Mai Szentjei /cikk/</i>	78

ITT VAGYOK HONN

Botka János: <i>"Ahol a Jézuskát sem ismerték"</i> /tanulmány/	81
Jurkovics János: <i>Szabadegyházak - átmeneti időben /riport/</i>	89
Lapszámunkat <i>Bráda Tibor</i> grafikáival illusztráltuk. A reprodukciókat <i>Mészáros János</i> készítette.	

A borítót *Tóth Sándor* rajzának felhasználásával *Bíró József* tervezte.

JÁSZKUNSAÉG

A Szolnok Megyei Tanács V.B. művelődési osztályának folyóirata.

Főszerkesztő: **Körömdi Lajos**

Szerkesztők: **Dorkovics Ágnes, dr. Kerékyártó István, Sarusi Mihály.**

Művészeti szerkesztő: **Majnár József**

Szerkesztőbizottság: **Benson Vilmos, Gyórfi Lajos, dr. Kerékyártó István,
Körömdi Lajos, Sarusi Mihály, dr. Szabó László, Tar Sándor, Várszegi Tibor.**

Kiadja a Szolnok Megyei Lapkiadó Vállalat: 5001. Szolnok, Pf: 105. Telefon: 42-211.

Felelős kiadó: **Nánai Tibor**

Verseghy Nyomda: 5000. Szolnok, Vörös Csillag út 28. Telefon: 53-433.

Felelős vezető: **Gombkötő Béla**

ISSN 0448-9144

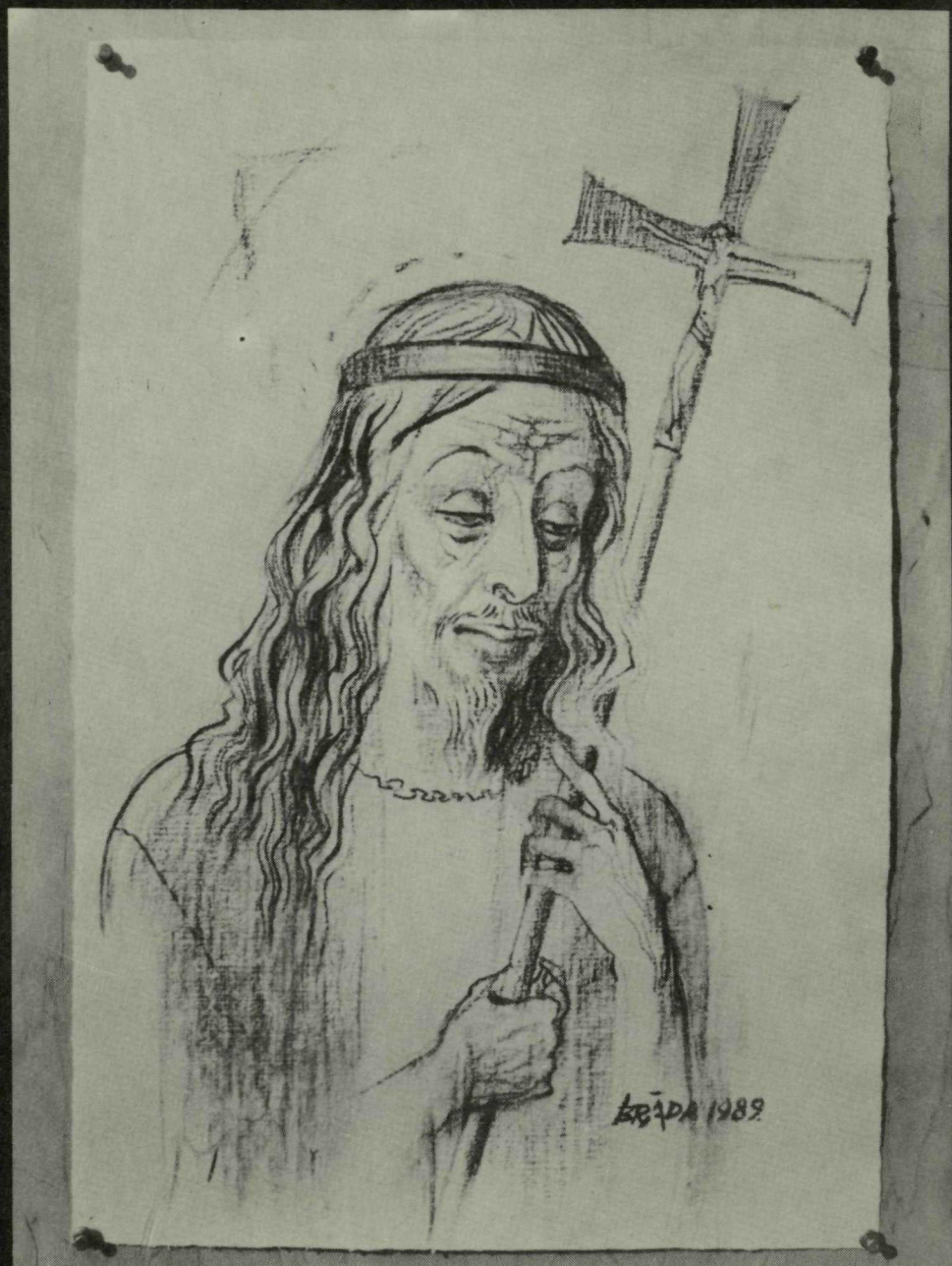
A szerkesztőség címe: 5000. Szolnok, Kossuth tér 1. Irodaház. Telefon: 42-211.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál /HELIR/, Budapest, XIII., Lehel út 10/a. 1900. - közvetlenül, vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj: 1 évre 144 Ft, félévre 72 Ft, egyes szám 24 Ft. Megjelenik évente hatszor. XXXV. évfolyam 6. szám, 1989. december.

Boldogságos

Ára: 24,- Ft

Megérzés